

BAREEL

Dossier uiterst-rechts in Vlaanderen

September 1993,
jaargang 14 nummer 55
Bareel is een driemaandelijks
tijdschrift over migranten,
uitgegeven door het Vlaams
Centrum Integratie Migrantenvzw
v.u. Emiel Vervliet,
Dieseghemlei 104,
2640 Mortsel

De redactie

Emiel Vervliet, Els Van den Buys, Eliane Peytier, Marc Laquière, Francine Moonen, Marc Maes, Christel Grieten, Nadia Guerti, Franco De Gregorio, Mohamed Chakkar, Frieda Bex.

Werken nog mee aan dit nummer

Hans De Witte (samenstelling dossier), Ludo Abicht, Jaak Billiet, Marijke Persoone, Ruth Stokx, Frank Seberechts, Marc Swyngedouw, Jos vander Velpen.

Eindredactie en lay-out

Frieda Bex.

Foto's en illustraties

AMSAB, Belga, Jean Guyaux, Lut Mathys, Navorsings- en Studiecentrum voor de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, Photo News, Paul Van Wouwe, VCIM.

Druk

De Wrikket, Patriottenstraat 29, Berchem.

Redactie en administratie

Bareel, Gaucheretstraat 164, 1210 Brussel.
Tel. 02/201.03.00
Fax 02/201.03.39

Abonnement

Per jaargang, door overschrijving van 350 Bfr. op 001-0967311-06 van VCIM vzw, 1210 Brussel. Los nummer: 95 Bfr. incl. verzending.
ISSN 0773-5618

Editoriaal

De opwindende gebeurtenissen in Sint-Truiden, waar in augustus woningen van asielzoekers werden aangevallen, lijkt weer wat geluwd. De kans is groot dat er na de sussende verklaringen van een aantal (politieke) verantwoordelijken weinig zal veranderen aan het onthaalbeleid voor vluchtelingen.

Niemand zal betwisten dat een relatief kleine gemeente als Sint-Truiden best wat hulp van de centrale overheid kan gebruiken bij de opvang van asielzoekers en migranten. Die hulp is er in het verleden onvoldoende geweest. Maar dat is geen reden om de gebeurtenissen te minimaliseren met vergoelijkende opmerkingen. De aanval op de woningen van de sikhs was een poging tot brandstichting: een racistische daad, geen kwajongensstreek! Een dergelijke en andere verklaringen van de burgemeester en van andere gezagsdragers waren niet altijd voorbeelden van nuancering en zorgvuldige woordkeus. Zij zouden moeten weten dat zij daarmee vooroordelen bij een deel van de publieke opinie in de hand werken.

Dat de fruittelers de regeling voor tijdelijke tewerkstelling in de sector niet zouden kennen, is niet geloofwaardig. Die regeling voorziet onder welbepaalde omstandigheden in vrijstelling van sociale bijdragen. De fruitsector heeft die regeling zo ruim geïnterpreteerd dat het in feite een arbeidskostendaling à la carte is. De misbruiken tieren welig en er is dus werkelijk sprake van sociale fraude.

Het is al even duidelijk dat de gemeente haar verantwoordelijkheid inzake huisvesting al te lang voor zich uitgeschoven heeft; de stoere verklaringen die nu afgelegd werden, veranderen daar weinig aan. De Vlaamse Gemeenschap zou hier met een kaderreglementering ter hulp moeten komen, maar ook de gemeenten kunnen initiatieven nemen. Een gemeentelijk reglement op de kamerverhuur is hiervan een voorbeeld.

Het migratiebeleid van de federale regering blijft te zeer beperkt tot reageren op incidenten. Men speelt daardoor in op de sentimenten van de publieke opinie die maar al te graag gelooft dat er een invasie bezig is. Een echt migratiebeleid zou moeten beginnen met de bevolking te informeren over wat er precies aan de hand is. Namelijk dat België, net als de andere Westeuropese landen, een immigratieland geworden is. De oorzaken daarvan zijn velerlei, maar één ervan is dat er blijkbaar nog altijd supergoedkope arbeidskrachten gevraagd worden.

Het toelatingsbeleid is een bevoegdheid van de federale overheid, die ook de kosten voor de opvang van de asielzoekers draagt. Maar het wordt steeds duidelijker dat ook de Vlaamse Gemeenschap, die o.a. verantwoordelijk is voor onderwijs en huisvesting, aangesproken wordt. Zij mag zich niet beperken tot deelaspecten, zoals de uitreiking van arbeidskaarten, maar moet met een globaal beleid voor opvang en onthaal komen.

de redactie

Inhoud	blz.
Editoriaal	2
Belg word je niet zomaar	3

Dossier Uiterst-rechts in Vlaanderen	5
Uiterst-rechts in Vlaanderen: een Bareeldossier	5
De diepe wortels van extreem-rechts	6
Extreem-rechts zegt niet wat het denkt	10
Vlaams Blok, Vlaamse beweging en Vlaams-nationalisme	17
Het Vlaams-Blokprogramma: eigen volk eerst of rijk volk eerst?	20
Het Vlaams Blok en zijn internationale connecties	24
Over de ondraaglijke gespletenheid van het Vlaams Blok	27
Nieuwe waardenontwikkelingen en de opkomst van het Vlaams Blok	29
Een linkshandige, averechtse aanpak van rechts	32
Bibliografie	36

Luc Dhoore, VCIM-voorzitter	37
Aangekondigd	40

Beleid

Belg word je niet zomaar ...

Het is intussen al ruim een jaar geleden dat minister Demeester op het Festival van de Migrant in Antwerpen te kennen gaf dat zij het debat over stemrecht voor migranten wou heropenen. De reactie die deze uitspraak bij de rest van de politieke wereld teweeg bracht, was overduidelijk: de discussie over politieke participatie voor niet-Europese migranten moest gesloten blijven. De enige mogelijkheid voor deze migranten om aan het politieke leven deel te nemen, is het verwerven van de Belgische nationaliteit.

Op 13 juni 1991 werd de nationaliteitswetgeving aanzienlijk verruimd voor tweede- en derde-generatiemigranten. Sindsdien blijft het voorstellen regenen om de wetgeving nog te verruimen of opnieuw te verengen. Voor het Vlaams Centrum Integratie Migranten is dit alvast duidelijk: als de overheid kiest voor de nationaliteitsverwerving als middel tot integratie en participatie, dan moet zij er ook voor zorgen dat deze nationaliteit gemakkelijk te verkrijgen is. Het spel moet correct gespeeld worden, anders komt de geloofwaardigheid van het beleid in het gedrang. Het VCIM verzamelde gedurende één jaar de klachten en problemen van kandidaat-Belgen en stapte op 9 juni 1993 naar de pers met de nota "De Belgische nationaliteit verkrijgen: een weg met hindernissen!". In deze nota wordt de huidige reglementering en vooral de toepassing ervan kritisch onder de loep genomen. Een korte samenvatting:

Problemen die alle kandidaat-Belgen ontmoeten

Gebrek aan informatie

De nationaliteitswetgeving is niet eenvoudig. Er zijn negen verschillende manieren waarop je Belg kan worden. Vanzelfsprekend zijn niet al deze mogelijkheden gekend. De officiële instanties hebben informatie hierover weinig systematisch verspreid. Nochtans blijkt dat al een gemeente bijv. een consequente informatiecampagne voert, het aantal vragen om Belg te worden gevoelig stijgt.

Gebrek aan medewerking van de bevoegde administraties

Bij alle stappen die je moet zetten om de Belgische nationaliteit te verkrijgen, moet je kunnen rekenen op de medewerking van ambtenaren. Dit is niet altijd het geval. Er zijn twee probleemgebieden te onderscheiden. Enerzijds

is er vaak een gebrek aan deskundigheid. De nationaliteitswetgeving is immers ingewikkeld. Niet alle ambtenaren zijn even goed op de hoogte van alle mogelijkheden om Belg te worden, laat staan van al de voorwaarden die per procedure moeten vervuld worden. Anderzijds zijn er ambtenaren die bewust hun medewerking weigeren. Migrantten worden wel eens onvriendelijk tot grof bejegend. Het gebeurt dat een ambtenaar onvoldoende of zelfs onjuiste informatie geeft over een te volgen procedure. Soms probeert men bewust migrantten te ontmoedigen om verder te gaan door bijv. verschillende onnodige documenten te vragen of mensen van het kastje naar de muur te sturen. Als de bevoegde administraties niet meewerken, haken sommige migrantten af en verhoogt de drempel voor anderen.

Te verzamelen documenten

Welke procedure je ook volgt om de Belgische nationaliteit te verwerven, steeds moet je verschillende documenten verzamelen om te bewijzen dat je voldoet aan de wettelijke voorwaarden. Het verzamelen van deze documenten loopt niet altijd van een leien dakje. Enkele voorbeelden: Die documenten kan je niet altijd krijgen in de gemeente waar je verblijft op het ogenblik van je aanvraag om Belg te worden. Voor een bewijs van woonst moet je bij alle gemeenten waar je ooit gewoond hebt in België, langs gaan. Sommige documenten moeten gehaald bij de autoriteiten van het land van herkomst en moeten vertaald en gelegaliseerd worden. Er bestaat ook geen eenvormigheid wat betreft de voor te leggen documenten: soms wordt een geboortakte gevraagd, soms een geboortetest. Het attest kan je makkelijker krijgen dan de akte. Naam, voornaam, enz. moeten in alle documenten op dezelfde manier geschreven zijn, of het dossier wordt tegengehouden. In praktijk krijg je regelmatig verschillen in spelling, omdat de ambtenaar van burgerlijke stand niet vertrouwd is met vreemde namen (bijv. Mohamed en Mohammed).

Voor je alle documenten verzameld hebt, gaat er heel wat tijd voorbij. Het bijeenzoeken van alle paperassen kan ook duur zijn. Maar pas daarna kan de echte procedure starten, en die kan ook heel lang duren.

Problemen eigen aan de verschillende procedures om Belg te worden

De verschillende manieren om de Belgische nationaliteit te verwerven, vallen wat de procedure betreft uiteen in vier groepen: automatische toekenning, eenvoudige verklaring,

inwilliging door de rechtbank, inwilliging door het parlement.
Elke procedure heeft een aantal drempels die de weg naar de Belgische nationaliteit kunnen bemoeilijken. De belangrijkste ervan komen hier kort aan bod.

Eenvoudige verklaring

Met deze procedure wil de overheid voor jongeren van de tweede generatie een eenvoudige weg creëren om Belg te worden. Het afleggen van deze verklaring wordt als een vermoeden van integratie beschouwd. In principe krijgt iedereen die aan de voorwaarden voldoet bijna automatisch de Belgische nationaliteit, tenzij het parket binnen de twee maanden verzet aantekent omwille van strikt beperkte redenen.

Deze procedure is heel recent en het is dus moeilijk ze nu al te evalueren. Wel blijken al verscheidene onwettelijke praktijken voor te komen. Zo tekent het parket soms voorwaardelijk verzet aan binnen de twee maanden om dan rustig de tijd te nemen het dossier te bestuderen. Voor jongeren tussen 18 en 30 jaar stelt de wet dat de procureur verzet kan aantekenen in geval van "gewichtige feiten eigen aan de persoon". Volgens de ministeriële omzendbrief en de parlementaire werken moet dit geïnterpreteerd worden als "feiten van zware delinquentie, inbreuken op de veiligheid van de staat, terroristische activiteiten of uitgesproken weigering om de Belgische wetten na te leven". Er zijn echter gevallen bekend waarin het parket verzet aantekent omwille van een kruimeldiefstal. Het gebeurt dat jongeren die de verklaring afgelegd hebben, nadien worden opgeroepen voor een ondervraging bij de politie of een vragenlijst moeten invullen. Tenslotte blijkt dat sommige gemeenten meer documenten dan nodig vragen om de verklaring te mogen afleggen.

De rechtbank beslist

Eerst moet je een verklaring afleggen bij de burgerlijke stand. Hierbij moet je heel wat documenten kunnen voorleggen. Dan volgt een onderzoek door de gemeentepolitie op vraag van het parket. Hoofdzakelijk op basis van het verslag hiervan zal de rechter uiteindelijk over de nationaliteitsverwerving oordelen. Men doet een onderzoek naar de "gewichtige feiten eigen aan de persoon" en de "integratiewil". Het regent klachten over de manier waarop dit onderzoek wordt uitgevoerd. Zo zijn er blijkbaar vragenlijsten in de omloop die de "integratiewil" peilen aan de hand van vragen over de eetgewoonten, welke boeken men leest, enz. Vaak worden ook de burens lastig gevallen met vragen allerhande. Er wordt regelmatig een loopje genomen met het recht op privacy. Kennelijk bestaan er geen algemene instructies over de wijze waarop men dit onderzoek moet uitvoeren. Zo ben je in de praktijk sterk afhankelijk van de persoonlijke appreciatie van de agent. Het is daarom belangrijk dat er richtlijnen komen (bijv. een officiële vragenlijst gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad) die de politie kunnen helpen om het onderzoek op een objectieve wijze uit te voeren. De rechter doet uitspraak na het advies van de Procureur des Konings gehoord te hebben en nadat de betrokkene ook zelf is gehoord of opgeroepen. De rechter kan weigeren de nationaliteit te verlenen om de twee eerder genoemde redenen: wanneer er een beletsel is wegens gewichtige feiten

eigen aan de persoon, of als er redenen zijn om te oordelen dat de integratiewil van de persoon onvoldoende is. De gehele procedure kan één tot anderhalf jaar duren.

Het parlement beslist

De laatste procedure om de Belgische nationaliteit te verwerven, loopt via het parlement. Na het indienen van de aanvraag tot naturalisatie (enorm veel documenten en gegevens zijn vereist), doet de gemeentepolitie een onderzoek naar de integratiewil en naar gewichtige feiten. In tegenstelling tot bij vorige procedure bestaat hier wel een eenvormige inlichtingenlijst die men moet gebruiken om de informatie in te winnen. Maar uit de praktijk blijkt dat men deze lijst amper gebruikt. Het is nochtans heel belangrijk dat dit onderzoek zo objectief mogelijk uitgevoerd wordt. De verkregen informatie wordt doorgegeven aan het parket. Daarna verhuist het dossier naar het Parket-generaal en vervolgens naar het Ministerie van Justitie. Nadien wordt het dossier overgemaakt aan het parlement (kamercommissie, kamer, senaatscommissie, senaat) dat de uiteindelijke beslissing neemt. Je moet gemiddeld twee tot drie jaar wachten op de uiteindelijke beslissing. Tijdens de lange weg die het dossier aflegt, heeft de aanvrager nergens de kans om gehoord te worden.

Besluit

Het is overduidelijk dat er bij de toepassing van de huidige reglementering nog heel wat kan verbeteren. Zonder een uitspraak te willen doen over het nut van een aanpassing of vernieuwing van de nationaliteitswetgeving, lijkt één ding uiterst evident: het is noodzakelijk dat minstens de huidige reglementering soepel en correct toegepast wordt. Het VCIM heeft hiertoe een aantal eenvoudige voorstellen geformuleerd, wij kunnen alleen maar hopen dat het beleid zijn verantwoordelijkheid ten volle opneemt.

Ruth Stokx

Stokx, R., *De Belgische nationaliteit verkrijgen: een weg met hindernissen!*, persmap VCIM, 1993, 10 blz. (gratis aan te vragen bij het VCIM, Gaucheretstraat 164, 02/201.03.00).
Vervliet, E., *Vrees leidt zelden tot goed begrip*, *Opinie in De Standaard*, 27-28 mei 1992.

Dossier uiterst-rechts in Vlaanderen

Uiterst-rechts in Vlaanderen: een Bareel-dossier

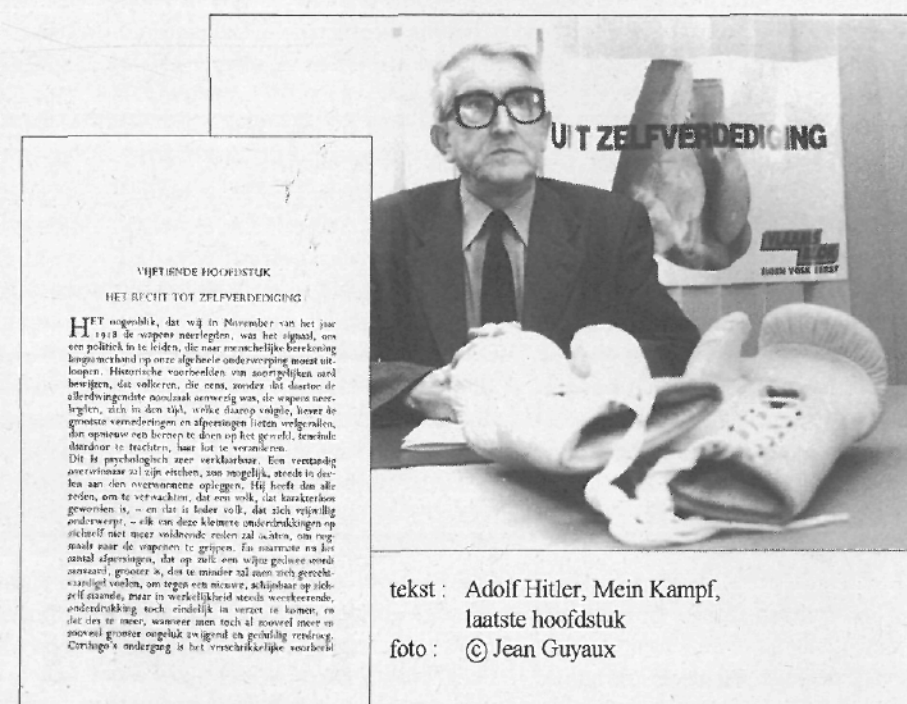
Dit dubbeldikke dossier 'Uiterst-rechts in Vlaanderen' biedt geen echt nieuwe feiten, maar wil het bestaande onderzoek over uiterst-rechts inventariseren en op een zinvolle manier toegankelijk maken voor een ruim publiek. Vandaar dat er gekozen werd voor inzichtelijke verduidelijking boven bijvoorbeeld namen en data.

In het dossier wordt dan ook eerst aandacht geschonken aan het ontstaan van de ideologie, en aan de geschiedenis van het extreem-rechts denken. Ludo Abicht begint zijn bijdrage in Frankrijk, ten tijde van de Franse revolutie en eindigt in het Europa van na de tweede wereldoorlog.

Vervolgens ontrafelt Hans De Witte de strategie van extreem-rechts: wat is nu eigenlijk hun ideologie, en hoe wordt die, in onze maatschappelijke context, aan de man/vrouw gebracht.

In Vlaanderen heb je het dan al snel over het Vlaams Blok. Daarbij is het belangrijk onderscheid te maken tussen de partij en haar kiezers. In het dossier gaan we eerst na wat die partij Vlaams Blok denkt en doet, niet door een caleidoscopisch overzicht van al zijn standpunten en activiteiten te geven - daarvoor verwijzen we naar het boek *Het Vlaams Blok* van H. Gijssels -, maar door twee centrale aspecten van hun ideologie, namelijk het migrantenstandpunt en de sociaal-economische visie uit te werken. Marijke Persoone deed dit voor u. Daarnaast vindt u nog een bijdrage van historicus Frank Seberechts over de Vlaams-nationale wortels van het Blok, en een kort overzicht van de relaties die het Vlaams Blok met het buitenland onderhoudt door Jos Vander Velpen.

Na de wetgevende verkiezingen van 24 november 1991 bleek dat het Vlaams

tekst: Adolf Hitler, Mein Kampf,
laatste hoofdstuk
foto: © Jean Guyaux

Blok bijzonder goed aansloeg bij de kiezers. Wie waren die kiezers, en waarom maakt extreem-rechts juist nu zo'n opgeld? Slaan de Vlaams-Blokstandpunten zo aan, is hun strategie zo raak, of spelen nog andere factoren mee? Jaak Billiet en Marc Swyngedouw vatten het onderzoek hierover samen.

Hoe moet je extreem-rechts bestrijden: door te negeren, te isoleren, hardhandig aan te pakken? En hun kiezers, wat doe je daarmee? Marc Maes besluit dit dossier met een voorstel van aanpak.

Dit dossier is, zoals gezegd, een dubbeldik dossier. De redactie vond het namelijk erg belangrijk om aan dit thema voldoende aandacht en ruimte te besteden. Toch zijn uiteraard ook 32 bladzijden onvoldoende om volledig te zijn. Vandaar dat achteraan nog een korte bibliografie opgenomen werd.

Frieda Bex
Hans De Witte

De diepe wortels van extreem-rechts

"Je demande la permission de le répéter : la révolution française ne ressemble à rien de ce qu'on a vu dans les temps passés. Elle est satanique dans son essence".

(Le comte Joseph de Maistre, Du Pape, 1821)

Het is niet de eerste keer dat graaf de Maistre, een hartstochtelijk tegenstander van de Verlichting en de revolutie, deze term gebruikt. 'Satanisch' betekent veel meer dan verkeerd, kettters of misdadig: hier ruikt men het werk des Duivels, waartegen door weldenkende mensen met alle middelen - ook verdachtmaking, foltering en terechtstellingen, want het gaat omeenkruistocht tegen het kwade zelf - moet gereageerd worden. Vandaar de betekenis van "reactionair" als wezenlijk anti-revolutionair.

Deze ongenadige strijd tussen het goede (oude) regime en het boze (nieuwe) ligt historisch aan de oorsprong van de extreem-rechtse ideologie en praktijk en beheerst, ondanks alle democratische formaliteiten, nog altijd de maatschappelijke confrontatie tussen democratisch links en zijn uiterst-rechtse tegenstander.

Om de extreem-rechtse bewegingen beter te kunnen situeren, gaan we eerst in op de belangen en ideeën die aan de basis ervan liggen. Dan bekijken we kort de verschillende organisatievormen waaronder het rechts-extremisme kan verschijnen. Na een korte schets van de geschiedenis van fascistische en aanverwante groeperingen in de twintigste eeuw, trachten we te begrijpen hoe het mogelijk is dat dergelijk antidemocratisch gedachtegoed na 8 mei 1945 kan voortbestaan, en zelfs een groeiend succes kan beleven, ondanks alles wat de mensen vandaag weten over de gruwelen van de tweede Wereldoorlog en de rassenpolitiek van het Nationaal-Socialisme.

Belangen en ideeën

Vanaf de zeventiende eeuw werd het in Europa, en vooral in het door burgeroorlogen verscheurde Engeland, duidelijk dat de oude gevestigde, 'door

God gewilde' orde van Keizer, Koning en Paus niet langer in staat was om de maatschappij in stand te houden. Net zoals de hervormers zich vragen hadden gesteld over de manier waarop de éne Rooms-katholieke kerk de boodschap van het Evangelie had ingevuld, begonnen filosofen, economen en wetenschappers na te denken over de beste manier waarop de mensen hun maatschappij konden organiseren. Theorieën en "utopieën", hervormingsvoorstellen en politieke satires werden door intellectuelen over het hele continent uitgewisseld in de beste traditie van het vroegere Humanisme.

Dit betekent dat de democratische ideeën die de ideologie zullen vormen van de verschillende revoluties, het resultaat zijn van een intense discussie die meer dan anderhalve eeuw geduurd heeft. Zo bereidden de ideeën van de empiristische filosoof John Locke de Engelse revolutie van 1688 voor, en waren ze van fundamenteel belang voor de Amerikaanse revolutie van 1776. Deze revoluties (omwentelingen) waren echter van een geheel andere orde dan de uitwisseling van radicale gedachten. Ze raakten de belangen van alle maatschappelijke klassen en standen, die de neerslag van deze theorieën in hun materiële bestaan ondervonden. En terwijl de Engelse en de Amerikaanse revoluties nog enigszins beperkt bleven tot de hoogste lagen van de bevolking (adel en hogere burgerij), gooide de Franse revolutie van 1789 in principe alle sluizen open en sprak van "vrijheid, gelijkheid en broederschap" voor alle mensen; wat meteen de weg vrijmaakte voor alle latere socialistische, communistische en anarchistische filosofieën en politieke acties.

Diegenen die zich, terecht, in hun materiële en maatschappelijke privileges bedreigd voelden, waren niet

verkeerd toen ze heftig tegen dergelijke revolutionaire acties "reageerden": indien de revolutionaire beweging niet zou ophouden tot alle mensen gelijke kansen hadden gekregen, was het inderdaad voorgoed gedaan met hun bevoorrechte sociale en politieke posities. Er moest dus een theorie ontworpen worden die bewees dat de mensen niet fundamenteel gelijkwaardig konden zijn. Er moest met alle kracht gewerkt worden aan de restauratie van de (eeuwen-)oude machtsstructuren. Of deze reactie nu gelegitimeerd werd door een beroep te doen op de goddelijke oorsprong van de macht, zoals bij de Maistre, voor wie de Paus de vertegenwoordiger van Gods gezag op aarde was, of op biologische pseudo-wetenschappelijke rassentheorieën, is hier van minder belang.

Niet alleen in theorie, maar ook in de praktijk zal deze reactie heel veel verschillende vormen aannemen. Toch is het belangrijk de kern ervan niet uit het oog te verliezen: deze mensen willen niet alleen de maatschappelijke verhoudingen behouden (conserveren), maar ook terugkeren tot de periode van voor de Verlichting en de revoluties. Ze werden daarbij geholpen door bepaalde uitingen van de Romantiek, die zich afzette tegen het al te abstracte rationalisme en het vage universalisme van de vooruitgangsgedachte. In die Romantiek was er ruimte voor allerlei vormen van regressie: van de technische cultuur terug naar "de natuur", van het heden terug naar het geïdealiseerde verleden (de middeleeuwen of één of andere mythische "oertijd"), van het religieuze agnosticisme of atheïsme terug naar de aanvaarde waarheden van het geloof, van de wereldburgerschap terug naar de waardering van de eigen regio of natie.

Vandaag is het duidelijk dat heel wat van die romantische bezwaren tegen de verlichting gegrond waren en de nodige correcties aanbrachten. Maar het bondgenootschap tussen reactie en Romantiek ging veel verder dan dat: de nieuwe "natiestaat" nam al heel gauw godsdienstige trekken aan, die even absoluut en irrationeel waren als de traditionele vormen religie. Men sprak van het "heilige vaderland", waarvoor men cervol zijn leven moest opofferen, en dat men met dezelfde liefde moest beminnen als God. In zekere zin was die nieuwe nationalistische godsdienst een verenging van het in wezen internationalistische christendom. De onverdraagzaamheid tegenover kettters en ongelovigen werd overgedragen op hen die niet of niet volledig tot de natiestaat behoorden: de vreemdelingen buiten de grenzen en de etnische minderheden in het binnenland.

Deze onverdraagzaamheid leidde in Europa tot een nieuwe, uiteindelijk dodelijke vorm van antisemitisme en racisme, die één van de kenmerken zou worden van extreem-rechts. Het eeuwenoude kerkelijke en populaire anti-judaïsme, dat op godsdienstige verschillen berustte, vermengde zich met dit racisme dat de Joden als gevaarlijke parasieten en ziektekiemen in het "gezonde volkslichaam" ging beschouwen.

Het liberalisme, met zijn geloof in de universele rechten van de mens en de burger, werd geradicaliseerd in het socialisme, dat deze rechten inderdaad aan alle klassen van de bevolking wilde geven, en in de christen-democratie, die zich verzette tegen de ongodsdienstige, vaak anticlericale interpretatie van deze emancipatiestrijd. Maar ondanks alle verschillen en bittere strijd tussen deze drie wereldbeschouwingen onderling, vormden ze onbewust één front tegen de krachten van de reactie. Zo was bijvoorbeeld de samenwerking van liberalen, socialisten en vroege christen-democraten in Aalst rond de figuur van priester Daens veel meer dan een electorale strategie. Alle drie streden ze voor emancipatie, ook al

waren ze het niet eens over de weg erheen. Alle drie waren ze fundamenteel democratisch en dus de natuurlijke tegenstanders van de reactionairen, die hen vaak en met succes tegen elkaar uitspeelden. Ze deelden ook hetzelfde zwakke punt: als progressieven hadden ze projecten, utopieën en dromen, terwijl de reactie het over "waarden" had en terug wilde keren naar de "goede, oude, ordelijke tijd", toen ieder zijn plaats begreep en aanvaardde.

In crisistijden, en die zullen vanaf het midden van de negentiende eeuw regelmatig uitbreken, waren hun projecten dan ook niet bestand tegen het appél van de reactie die "zekerheid" beloofde tegenover de nog lang niet verworven vrijheid en gelijkheid, en die de massa's tegen de "vreemdelingen" als bron van alle problemen kon mobiliseren.

Organisaties

Vanuit de verschillende kritieken op de vooruitgang en de emancipatie ontstonden verschillende, elkaar vaak bestrijdende organisaties.

De royalisten verzetten zich tegen de republiek en zochten hun heil in de terugkeer naar het oude koningschap met zijn romantische verheerlijking van de natuurlijke leider die, omringd door de aristocratie (de besten en van nature bekwaamsten om het volk te besturen), de natie als een organisch geheel symboliseerde en verenigde. In de twintigste eeuw werd dit royalisme vertaald in de theorie van de populistische Leider (Duce, Führer, Vader des Vaderlands) die de traditionele plaats van de koning-bij-Gods-genade overnam en de mensen identiteit en bescherming bood in ruil voor onvoorwaardelijke trouw en gehoorzaamheid. Zo liet Mussolini zich inspireren door het beeld van de grote Romeinse keizers en veroveraars, en kopieerde Hitler, omringd door de aristocratie van de Nazi-élite en de keizerlijke wacht van de SS, de legendarische Duitse keizers (Barbarossa) en de mythische Germaanse leiders uit een geïdealiseerde oertijd. Dergelijke historische vervalsingen

zouden nooit zo'n aantrekkingskracht gehad hebben als er bij de bevolking geen verlangen had bestaan naar sterke leiders, tucht, orde en nationale fierheid. Dit betekent dat de "reactie" meer was dan de ideologie van een stel fanatici en nostalgiekers, en wel degelijk beantwoordde aan een verlangen dat bij grote delen van de bevolking leefde en dus kon uitgebuit worden.

De antisemieten, die eveneens op de sympathie van velen konden rekenen, hadden hun eigen organisaties, clubs, partijen en congressen. Ze bezaten kranten en tijdschriften waarin ze hun ideeën verkondigden. Antisemitische geschriften, zoals de beruchte "Protocolen van de Wijzen van Zion", werden in boeken en pamfletten als wetenschappelijke evidentie van het "wereldwijde joodse complot" voorgesteld en bereikten hiermee het grote publiek.

Zo heeft niet Hitler met zijn NSDAP het antisemitisme verspreid, maar heeft, omgekeerd, dit antisemitisme bijgedragen tot het succes van zijn extreem-rechtse beweging. Aan het einde van de negentiende eeuw toonde de beroering rond het "verraad" van de Joodse kapitein Dreyfus aan hoe diep dit antisemitisme in alle lagen van de Franse bevolking wortel geschoten had. Ook hier stond de "reactie" als één man in het kamp van de anti-Dreyfusards.

Ook de overtuigde anti-revolutionairen hadden hun georganiseerde kringen. Soms ging het om religieus geïnspireerde militanten die vonden dat de menselijke hoogmoed (hubris) van de revolutie aan de basis lag van alle ellende: wat "God" in zijn eeuwige wijsheid ongelijk geschapen had, kon de mens niet op eigen houtje egaliseren. Ze wisten dat de verlossing en het heil van de mensen een zaak was van de goddelijke genade, die nooit door een zuiver menselijke heilsleer mocht worden verdrongen. Hier komen we dicht bij de ideeën van de Maistre, die de revolutie als het werk van Satan afschilderde.

Andere antirevolutionairen veroordeelden de poging om de "natuurlijke orde"

te vervangen door een democratisch, bij meerderheid besliste maatschappijstructuur.

Weer anderen agiteerden tegen de vakbonden en de klasse-analyse, omdat die de organische eenheid van het gehele volk bedreigden. Ze verwerpen de klassenstrijd als anti-nationaal en subversief, en streefden naar een klasseverzoening binnen elk bedrijf en de natie als geheel op basis van corporatistische structuren. Ook dit anti-syndicalisme zal een van de kenmerken van extreemrechtse partijen en drukingsgroepen blijven.

Het nationalisme, dat door bijna iedereen aanvaard werd, kreeg absolutistische trekken bij de *extreme nationalist* die hun hele ideologie opbouwden rond de heilige natie. Ofwel had de natie zich al tot onafhankelijke staat kunnen ontwikkelen en verdedigden deze nationalist dus de gevestigde staat, ofwel was men nog niet zover en streefde men naar de culturele en politieke ontvoogding van de eigen natie. Het onderscheid tussen "staatsnationalisme" en "volksnationalisme" is louter theoretisch, want het hele streven van het volksnationalisme kan worden uitgedrukt in de slogan: "volk, word staat!". Met andere woorden, ook dit volksnationalisme zal, wanneer men eindelijk die staatsmacht veroverd heeft, dezelfde gedragskenmerken vertonen als het staatsnationalisme waartegen ze zich zo heftig afzetten.

Alle extreme nationalist hebben één kwalijke eigenschap gemeen: ze werden niet zozeer verbonden door de irrationele, bijna hysterische liefde voor het eigen volk, maar vooral door de verwerping van "de anderen". Ze beschouwden elke vorm van internationalisme als verraad en zelfhaat en agiteerden tegen de zogenaamde "kosmopolieten" die ze dan vaak met het "wereldjodendom" identificeerden. Ook de socialist, die toen nog overtuigende internationalisten waren, werden als vijanden bestreden.

Naast deze politieke en etnische bewe-

gingen waren er de verschillende ordenen van religieuze fundamentalisten, al zal de term "fundamentalist" pas tegen het einde van de negentiende eeuw in de Verenigde Staten opduiken. Het waren vooral katholieke integristen en ultramontanen die het oude gezag van de paus in de christenheid en in de wereld wilden herstellen en die via de katholieke verenigingen, waaronder in de eerste plaats het onderwijs, een machtsbasis zochten om hun ideologie te propagieren. Vandaar dat we in de geschiedenis van de laatste twee eeuwen zo vaak op een of andere vorm van "schoolstrijd" stoten. Het ging in de ogen van de integristen, daarin gevolgd door de brede massa van de gelovigen, om "de ziel van het kind" die uit de handen van de leraarschool (het openbaar onderwijs) moest gered worden. De karikaturale vertekening van beide kampen in die schoolstrijd (engelen tegen duivels, Achterlijken tegen Verlichten) wijst op de diepe emotionele betrokkenheid. Wanneer je erinderdaad diep van overtuigd bent dat het zieleheil en het goddelijke gezag van de Kerk het allerbelangrijkste zijn, dan moet de strijd voor deze waarden een onvoorwaardelijk karakter krijgen.

Dat deze fundamentalisten hun spiegelbeeld kregen in even fanatieke en eenzijdige anticlericalen (papenvreters), zal niemand verwonderen. En ook zij waren georganiseerd in verenigingen, gaande van de geheimzinnige "loges" tot vrijdenkersverenigingen voor alle gelegenheden.

Wellicht een laatste, minder duidelijk vatbare, categorie van reactionairen waren de *nostalgici* van de *vergane glorie*. Het waren mensen die wisten dat het in het verleden om een aantal redenen zoveel beter geweest was. Je vond ze in verenigingen voor het bewaren en herinvoeren van oude volksgebruiken en -kunsten, heemkundes, volksdansen, de liefde voor het oude lied en het eenvoudige, bijna operette-achtige leven "op het land". Ook dergelijke onschuldige groeperingen van brave burgers zullen af en toe massaal achter de kar van de

reactie aanhuppelen, net zoals de frivole antiburgerlijke Duitse Jugendbewegung van de late negentiende eeuw (Wandervogel en Jeugherbergen) een generatie later bijna als één knaap/meisje de rangen van de Hitlerjugend is gaan vervoegen.

Het is duidelijk dat veel van deze categorieën elkaar niet uitsloten en dat er ook voldoende verschillen waren om onderlinge conflicten uit te lokken. Belangrijker is de vaststelling dat ze latent of openlijk aanwezig waren, en in tijden van crisis een rol in het publieke leven konden spelen. Ze zullen ook de eerste recruiteringsmilieus vormen voor het latere fascisme en nationaal-socialisme. Anders gezegd: deze "subjectieve factoren" moeten er zijn om op crisismomenten (recessie, werkloosheid, oorlog, corruptieschandalen enzovoort) met de "objectieve factoren" te kunnen samenvallen.

Extreem-rechts in de twintigste eeuw
Sinds Wereldoorlog I vallen deze subjectieve en objectieve factoren steeds meer samen en maken ze de opkomst mogelijk van bewegingen die de doelstelling van de reactie ogenschijnlijk verbinden met de beloften van de revolutie en het socialisme. In tegenstelling tot hun zuiver reactionaire voorgangers, spreken de moderne fascist van "revolutie", noemen ze zichzelf "arbeiderspartijen" en nemen ze een groot gedeelte van de symbolen en rituelen van democratische en linkse bewegingen over. Het is dan ook geen wonder dat veel van de fascistische leiders uit socialistische partijen en vakbonden komen.

Net zoals we bij het antisemitisme gezien hebben, konden deze fascistische en nationaal-socialistische leiders gebruik maken van een reeds breed verspreide publieke opinie. Om het in actuele termen uit te drukken: "zij zegden kernachtig wat velen al lang dachten", of "ze volgden gewoon hun kiezers". Daarmee worden ze niet minder verantwoordelijk voor de misdaden van de fascistische regimes, integendeel. Het is echter belangrijk te onthouden dat extreem-rechts, racisti-

sche en fascistische ideeën op een bepaald ogenblik inderdaad de opinie van grote bevolkingslagen verwoorden, en dat men deze bewegingen daarom nooit alleen met wetten of wapens kan verslaan.

Als een olievlek breidt zich de joodsche invasie gestaag uit in het Antwerpsche. Eén voor één worden in de zesde en zevende wijken, in de parochie van de H. Familie (BORGERHOUT), en in de omgeving van de Gitschotel (BERCHEM) de huizen door joden bezet. Het wordt voor onze menschen onhoudbaar. Neringdoeners worden met den ondergang bedreigd. Belgische handelszaken in deze wijken, van vader tot zoon overgegaan, verliezen hun kleinsteel, en worden waardeeloos. Ook de Antwerpsche buiten is door de kwaad aangetast. St. MARIABURG, HEIDE-CALMPTHOUT, SCHILDE zijn rechtstreeks bedreigd. De overheid doet niets om het kwaad te verhelpen. Integendeel zij is den joden sympathiek. Tegen deze laktheid gaat ons verzet. Sinjoren, in 't gelid voor de volksche VERJERING tegen deze overrompeling. Voet voor voet zullen wij den vadergrond verdedigen. Om te beginnen redden wij onze Kempen en heidebosschen. Het is uw plicht niet voor de joden te wijken. Het is uw plicht en uw belang uw vacantes door te brengen bij voorkeur in deze plaatsen door de jodenplaag bedreigd. Schrijft ons, wij bezorgen U adressen van gastvoren en familieposities waar de joden niet gewenst zijn. Wij redden ons zelf!

Uit: Volksverwerping, 31 juli 1937.

Het heeft geen zin hier nog eens de geschiedenis van het fascisme te herhalen; wel zou ik graag een paar stellingen ter discussie voorleggen:

- De extreem-rechts partijen kunnen slechts opkomen, *wanneer omdat* de democratische instellingen zichzelf ongeloofwaardig gemaakt hebben door corruptie, nepotisme, cliëntelisme, absentisme, verachting voor de kiezers enzovoort. De verantwoordelijkheid van de democratisch verkozen beleidsdragers is dan ook enorm zwaar.

- Er is altijd meer dan één oorzaak voor het succes van het fascisme. Zo was de economische depressie na 1929 veel ernstiger in de Verenigde Staten dan in Duitsland, en toch kwam het fascisme in Amerika niet uit het moeras. Bij de bestrijding of de preventie ervan mag men zich dus ook nooit aan één factor vastklampen.

- Hoewel de fascist en nationaal-socialisten revolutionaire taal spraken, kregen ze toch de steun van de politieke en religieuze reactie. De verdedigers van de traditionele waarden (God, Vaderland, Gezin) zagen in hen vaak een laatste bolwerk tegen de oprukkende revolutie. Dat een deel van de Duitse adel zich in 1941 resoluut tegen Hitler

keerde, had waarschijnlijk meer te maken met de nakende militaire catastrofe dan met een principiële afwijzing van zijn regime.

Extreem-rechts na 8 mei 1945

Het heeft velen verrast dat religieus katholiek integrisme (islamitisch fundamentalisme, joodse ultra-orthodoxie en de protestantse "Moral Majority") en extreem nationalisme, open antisemitisme en racisme, na Wereldoorlog II opnieuw bij zoveel mensen kunnen aanslaan. De gebeurtenissen in Oost-Europa herinneren er ons dagelijks aan hoe erg we ons vergist hebben. Hetzelfde geldt, in iets mildere mate, voor het succes van racistische partijen in West-Europa.

We mogen niet vergeten dat "democratie" geen bezit is, maar een dynamisch proces dat door de bevolking aan de gang moet worden gehouden. Zonder actieve medewerking zal de democratie van binnenuit worden uitgehold, en plots, maar niet echt onverwacht, verdwijnen.

De verdraagzaamheid die we als democraten voorstaan, mag niet verward worden met "lijdzaamheid", want ook dat speelt in de kaart van extreem-rechts. Wie alles aanvaardt, wordt politiek ongeloofwaardig en verliest het vertrouwen. Zo is de passiviteit van veel democraten tegenover misbruiken in de sociale sector of bij minderheidsgroepen gedeeltelijk de aanleiding voor het succes van de racisten.

Het is altijd gemakkelijker de boodschappers neer te schieten dan iets te doen aan de toestanden waarover zij berichten. Soms hebben extreem-rechts groepen wel gedeeltelijk gelijk in hun kritiek, zoals democraten vaak (te laat) moeten toegeven. Ook de weigering om op de oorzaken in te gaan, omdat die soms heel onaangenaam zijn en onze zwart-witbeelden van goed en kwaad door elkaar gooien, heeft de opkomst van nieuw extreem-rechts makkelijker gemaakt.

De crisis gaat veel verder dan het westerse democratische systeem. We zijn ons ervan bewust geworden dat het

voortgangsoptimisme van de Verlichting en het geloof in de onophoudelijke groei van de economie misschien wel de oorzaak van veel ellende zijn geweest. Men kan daarop reageren door democratisch te streven naar een radicaal andere benadering van het milieu en de produktiviteit (de ecologische bewegingen), of men kan zijn frustraties afreageren op de bestaande democratie en zijn heil zoeken in een of andere vorm van reactie (extreem-rechts partijen).

Mensen reageren ofwel spontaan en irrationeel ("ik ben het kotsbeu"), waarbij ze makkelijk kunnen gemanipuleerd worden (de vreemdeling als zondebok); of ze reageren rationeel en zoeken naar een aanvaardbare analyse van de oorzaken van de malaise. Het komt er op aan deze rationele en democratische analyse aanvaardbaar te maken voor mensen die eerder geneigd zijn spontaan om zich heen te slaan. Indien we daar niet in slagen, ziet de toekomst er bijzonder slecht uit.

Samenvattend: achteraf gezien was de heropkomst van extreem-rechts na 1945 niet zo vreemd, als we beseffen dat het democratische bestel en de economische strategieën zelf in een diepe crisis geraakt waren. Soms stelde extreem-rechts de juiste vragen, maar gaf totaal verkeerde (reactionaire) antwoorden. Hun aanwezigheid maakt het moeilijker om op een serene wijze naar oplossingen te zoeken en hun succes schijnt op veel mensen verlamdend te werken. Zolang we echter hun indringende vragen niet kunnen beantwoorden, zullen we ook niet overtuigend overkomen bij de bevolking die ongeduldig is, en onzeker en angstig. Drie eigenschappen die elke redelijke kans op "vrijheid, gelijkheid en broederschap" virtueel uitsluiten.

En om die idealen ging het toch in de eerste plaats?

Ludo Abicht

Extreem-rechts zegt niet wat het denkt

Aansluitend bij Abichts bijdrage over de geschiedenis van extreem-rechts, wordt in deze bijdrage eerst de kern van het uiterst-rechtse gedachtegoed in kaart gebracht. Een goed inzicht in de extreem-rechtse ideologie biedt ons immers een belangrijk aanknopingspunt voor de beoordeling van extreem-rechtse partijen, zoals het Vlaams Blok, en stelt ons tevens in staat om de strategie bloot te leggen die ze volgen bij hun streven naar macht en invloed.

Het uiterst-rechtse denken : vijf samenhangende deelaspecten

In de onderzoeksliteratuur onderscheidt men globaal vijf deelaspecten in de uiterst-rechtse ideologie : racisme, een extreme vorm van volksnationalisme, het leiderschapsprincipe, de verwerping van de parlementaire democratie en de verwerping van alles wat 'links' is¹. De term *racisme* wordt hier niet gebruikt in de betekenis die gangbaar is in de publieke opinie. In het dagelijkse taalgebruik verwijst het concept 'racisme' immers zowel naar discriminatie op grond van huidskleur of etnie, als naar een negatieve houding ten opzichte van vreemdelingen². Racisme wordt hier in een veel extremere betekenis gebruikt : het verwijst naar het geloof in erfelijke superioriteitsverschillen tussen rassen, waardoor er een op biologische gronden gebaseerde ongelijkheid ontstaat tussen diverse volkeren. Centraal in deze definitie van racisme staat dus het invoeren van een genetisch - en dus onveranderlijk - criterium om te bepalen welk volk 'beter' is. Dit 'biologisch racisme' verwijst naar de rastheorieën die in Nazi-Duitsland werden gehuldigd. Het hedendaagse extreem-rechtsdenken sluit hierbij aan door de erfelijke superioriteit van het blanke ras te beklemtonen en door te pleiten voor het veilig stellen van de zuiverheid van ons ras.

Het volksnationalisme gaat uit van "de idee van de volksgemeenschap als de door de natuur gegeven, waardevolle en onvervangbare samenlevingsvorm"³. Niet de staat, maar wel het volk vormt in deze visie de peiler waarrond een samenleving dient te worden opgebouwd. Ook de term 'volksnatio-

nalisme' krijgt in het extreem-rechtse denken een radicalere inhoud. Centraal in hun definitie staat immers de 'mythe van de homogene volksgemeenschap'⁴. Een volk wordt in dit denken opgevat als een vrij statische, onveranderlijke groep mensen, die onderling precies dezelfde cultuur (taal, zeden en gebruiken) met elkaar gemeen hebben. Deze homogeniteit creëert een sterk gevoel van samenhang en lotsverbondenheid dient beschermd te worden tegen elke inmenging van buitenaf die deze eenheid zou kunnen aantasten. Het mythische ligt o.m. in het sterk geromantiseerd verheerlijken van de eigen 'volksaard', waaraan extreem positieve eigenschappen worden toegeschreven. Typisch voor deze invulling van het concept volksnationalisme is tevens de overtuiging dat het individu ondergeschikt is aan dit grootse, krachtige en verenigde volk. Ook deze visie is typisch voor de staatsopvatting van zowel het Duitse Nazisme als het Italiaanse fascisme.

Het geloof in de noodzaak van een sterk leiderschap vormt de kern van het leiderschapsprincipe, en vormt waarschijnlijk één van de meest gekende aspecten van de uiterst-rechtse ideologie. De belichaming van dit principe via de dictators Hitler in Nazi-Duitsland en Mussolini in Italië komt wellicht iedereen voor de geest wanneer er naar de idee van een sterke leider wordt gerefereerd. Deze visie sluit aan bij de autoritaire overtuiging dat er slechts twee 'soorten' mensen zijn : sterken en zwakkelingen, of nog : leiders en volgelingen. Vermits de massa in de uiterst-rechtse visie niet over de capaciteiten en de wilskracht beschikt om zichzelf te kunnen besturen, is er nood

aan een krachtige en competente elite om de belangen van het volk te behartigen. Dit elitarisme mondt dan ook uit in het afwijzen van de parlementaire democratie. Enkel van een sterke leider wordt de oplossing van onze maatschappelijke problemen verwacht. Een democratisch gekozen parlement wordt daarvoor als een te zwak en een te inefficiënt bestuursstelsel beschouwd. Volgens de historicus Louis Vos vloeit dit anti-parlementarisme van extreem-rechts deels uit zijn volksnationalisme voort⁵. Het virulent anti-Belgicisme van het vooroorlogse uiterst-rechtse Vlaamsnationalisme bracht deze volksnationalisten er immers toe om naast België ook de Belgische instituties, zoals het parlement, te verwerpen.

De anti-democratische en anti-parlementaire instelling van de uiterst-rechtse ideologie gaat samen met een anti-pluralistische opstelling. Verschillen binnen de volksgemeenschap worden immers op ideologische gronden genegeerd, want de volksgemeenschap wordt gezien als een homogene massa met eenzelfde volksaard en dezelfde belangen. Afwijkingen worden als 'volksvijandig' aanzien en kunnen in dit denken niet getolereerd worden. Deze anti-pluralistische opstelling uit zich o.m. in het bestrijden van de politieke tegenstander. Naast een uitgesproken anti-socialisme en anti-communisme impliceert dit ook het geloof dat onze samenleving misleid en ondermijnd wordt door 'links-georiënteerde' organisaties, zoals de vakbeweging, progressieve leerkrachten en linkse journalisten.

Deze vijf aspecten staan niet los van elkaar, ze vormen deelaspecten van eenzelfde logisch met elkaar verbonden ideologie. Bij de bespreking van de afzonderlijke componenten van het uiterst-rechtse denken, werd reeds af en toe op deze samenhang gewezen. Zo vloeit het anti-pluralisme uit de idee van de homogene volksgemeenschap voort, terwijl het leiderschapsprincipe

Hoe het naoorlogse rechts-extremisme beoordelen ?

Het in kaart brengen van de kern van de uiterst-rechtse ideologie roept natuurlijk de vraag op in hoeverre partijen als het Vlaams Blok als extreem-rechts, of eventueel zelfs als fascistische kunnen worden beschouwd. Bij het beantwoorden van deze vraag gaan we te rade bij

en het anti-parlementarisme als elkaars complement kunnen worden beschouwd. Ook het (biologisch) racisme en het volksnationalisme hangen met elkaar samen. De 'bloedband' vormt immers het element dat volksgenoten onderling verbindt en hen van vreemde volkeren onderscheidt. De samenhang tussen de diverse deelcomponenten van het uiterst-rechtse gedachtegoed is geen toeval. Ze verwijzen immers alle naar dezelfde basiswaarde, die de hoeksteen vormt van de uiterst-rechtse ideologie : het geloof in de fundamentele ongelijkheid van individuen, groepen en volkeren⁶. Volkeren kunnen in deze visie immers op genetische basis gerangschikt worden van superieur tot inferieur (cfr. de verwijzing naar het 'Herrenvolk' en de 'Ueber'- en 'Untermenschen' in het Duitse Nazisme), terwijl de samenleving op hiërarchische wijze dient geordend te worden (leiders versus volgelingen). Dit elitarisme of ongelijkheidsdenken impliceert ook dat de linkse ideologie dient bestreden te worden. In deze laatste staat de basiswaarde van de gelijkheid immers centraal.

de Nederlander Van Donselaar, die in 1991 het boek 'Fout na de oorlog. Fascistische en racistische organisaties in Nederland in 1950-1990' publiceerde⁷.

Daarin schetst hij op verhelderende wijze de evolutie van uiterst-rechts partijen in Nederland sinds de Tweede Wereldoorlog, en van de aanpassingsstrategieën die ze daarbij volgden. Uit zijn analyse kunnen twee belangrijke conclusies worden getrokken, die in sterke mate relevant zijn voor het beoordelen van de betekenis en de strategieën van een partij zoals het Vlaams Blok.

Vooreerst kan Van Donselaar aantonen dat de naoorlogse uiterst-rechtse partijen in Nederland, zoals de Nederlandse Volks-Unie in de jaren '70 en de Centruumpartij en de Centrumdemocraten sinds het begin van de jaren '80, vrijwel rechtstreeks voortvloeien uit de extreem-rechtse (organisaties) van vóór, tijdens en vlak na de Tweede Wereldoorlog. De huidige Nederlandse uiterst-rechtse partijen kunnen dus als de 'erfgenamen' en de voortzetting van het vooroorlogse fascisme worden beschouwd⁸, zoals dat zich geuit heeft in bijv. Musserts 'Nationaal Socialistische Beweging' (NSB) in de jaren '30. Vooral individuen zorgen voor de band tussen beide tijdstippen. Onder hen die na de oorlog een uiterst-rechtse organisatie oprichtten, zijn steeds een belangrijk aantal personen aanwezig die vóór of tijdens de oorlog militieerden in een extreem-rechtse groepering. Zij gaven de fakkel door en zorgden voor de

ideologische continuïteit en de vorming van nieuwe jonge militanten. Deze laatste richten dan jaren later een nieuwe organisatie op, daarbij vaak in de rug gesteund door hun oudere 'mentoren', die op termijn niet zelden zelf deze 'nieuwe' organisatie vervoe-gen.

Extreem-rechtse organisaties moeten sinds de Tweede Wereldoorlog echter opereren in een maatschappelijk klimaat dat ten opzichte van hun ideologie en optreden uiterst vijandig staat. Dit verplichtte hen tot de strategie van 'het dubbele gezicht'. Om te kunnen blijven bestaan en - a fortiori - om te kunnen groeien, heeft een politieke beweging immers twee groepen nodig : kiezers en militanten. Zonder kiezers kan een partij geen machtsbasis verwerven. Zonder militanten kan een partij haar ideologie niet uitdragen en geen kiezers overtuigen om voor haar te stemmen. Eens aan de macht, beschikt een partij zonder militanten evenmin over een partijkader om haar ideologie te realiseren. Het vijandige naoorlogse maatschappelijke klimaat confronteert hedendaags uiterst-rechts dan ook met een belangrijk dilemma : hoe het naar de gunsten van de kiezers dingen verzoenen met het mobiliseren van militanten ? Om kiezers (of ruimer : sympathisanten) te lokken, moeten deze groeperingen elke verwijzing naar hun ideologische afkomst vermijden. Een mogelijke identificatie met fascisme of nazisme zou de beweging immers in diskrediet brengen en zou dus kiezers afschrikken. De associatie met de bezetter, collaboratie ('zwarten') en de jodenuitroeiing roept immers nog steeds een uitgesproken afkeer en antipathie op. Het verwijzen naar vooroorlogse extreem-rechts is in Nederland zelfs juridisch gereguleerd. Het 'Besluit Ontbinding Landverraderlijke Organisaties' dat in 1944 tot stand kwam, voorziet immers in de ontbinding van toekomstige organisaties die het streven van Musserts 'Nationaal Socialistische Beweging' zouden trachten voort te zetten. Extreem-rechtse organisaties hebben er dus alle belang bij om zich 'naar buiten uit'

gematigd op te stellen en een fatsoenlijk indruk te maken.

De keerzijde van dit gematigde profiel is echter dat een te verregaande verloochening van de ideologische beginselen tot het teleurstellen van de militanten kan leiden. Deze dreigen af te haken wanneer de beweging of partij al te 'respectabel' wordt, en ze haar radicale aantrekkingskracht verliest. Om hun actieve aanhang te behouden en omdat ze hun ideologie op termijn ook willen realiseren, dienen uiterst-rechtse organisaties 'naar binnen toe' dan ook hun reële, radicale gezicht te tonen. Achter de schermen komen dus 'de kaarten op tafel' en zegt men 'waar het op staat'. De wijze van optreden van uiterst-rechtse organisaties hangt dus af van het publiek waartoe ze zich richten. Van Donselaar spreekt in dit verband over het verschil tussen 'front-stage' en 'back-stage'. Naar de kiezer toe ('front-stage') wordt een gematigd, fatsoenlijk gezicht getoond om in de kiezersgunst te komen. Achter de 'coulissen' ('back-stage') wordt de fakkel van vóór de Tweede Wereldoorlog echter doorgegeven en brandend gehouden. Deze twee-gezichtenstrategie maakt duidelijk dat de werkelijke betekenis van een uiterst-rechtse partij pas vastgesteld kan worden door eens 'achter de schermen' te gaan kijken. Het 'zondagse gezicht' van haar woordvoerders en de wijze waarop zij zich in de media profileren, levert daarover geen informatie.

Nederland is echter Vlaanderen niet. Daarom is het noodzakelijk na te gaan in hoeverre Van Donselaars vaststellingen opgaan voor Vlaanderen. Recent verschenen enkele interessante journalistieke studies over het Vlaams Blok die ons toelaten dit na te gaan⁹. Vooral Gijssels is erin zijn goed gedocumenteerde boek *'Het Vlaams Blok'* in geslaagd om achter de schermen van het Vlaams Blok te kijken, waardoor we een zicht kunnen krijgen op het 'dubbele gezicht' van deze partij. Uit zijn en andere werken blijkt dat Van Donselaars analyse verrassend goed past bij de Vlaamse situatie.

Ook het Vlaams Blok is de erfgenaam van voor- en naoorlogs extreem-rechts

De banden van het Vlaams Blok met uiterst-rechts van vóór en na de Tweede Wereldoorlog zijn opvallend sterk. We vatten hier enkele krachtlijnen samen. Een uitgebreidere en genuanceerdere analyse werd elders uitgewerkt¹⁰. Het is opvallend dat het Vlaams Blok vrij expliciet verwijst naar de kern van de uiterst-rechtse ideologie, zoals deze voor de oorlog werd uitgedragen door extreem-rechtse organisaties in Vlaanderen, zoals het Verdinaso en het Vlaams Nationaal Verbond (VNV). Het Verdinaso beschouwde zichzelf als de 'enige dragen van de fascistische revolutie' in Vlaanderen¹¹. De historicus De Wever stelde in zijn doctoraat vast dat ook 'het VNV in zijn doel, in zijn concepten en in zijn methode fascistisch was'¹². Van beide organisaties heemt het Vlaams Blok de ideologie van het 'solidarisme' over (zie ook de bijdrage van Persoone aan dit dossier). In dit aan het corporatisme van de Italiaanse fascist Mussolini verwante gedachtengoed, wordt de organische samenhang van de volksgemeenschap benadrukt (cfr. het hoger beschreven extreme volksnationalisme). Niet enkel het solidarisme wordt aan vooroorlogse uiterst-rechts ontleend. Ook aan de leiders van deze organisaties wordt frequent hulde gebracht. Zo werd op het gezinscongres van het Vlaams Blok in 1991 instemmend verwezen naar Joris van Severen, de oprichter en leider van het Verdinaso tot diens dood in 1940¹³. Opvallend is ook het als eregast uitnodigen van Jef François op het Vlaams-Blokverkiezingscongres in 1988¹⁴. François was tijdens de oorlog immers één van de leiders van de Algemene SS-Vlaanderen en was tevens commandant van de beruchte Dietse Militie-Zwarte Brigade¹⁵.

Ook de banden met de uiterst-rechtse mozaïek van Vlaamse organisaties na de oorlog zijn opvallend. Reeds in 1981 wees de politicoloog Verlinden erop dat men in het Vlaams Blok vooral militanten aantreft uit de gewelddadige en fascistoïde privé-militie VMO,

de eerder intellectuelistische 'denktank' en vormingsbeweging WERE DI, en de actiegroep Voorpost¹⁶. Uit Gijssels' boek blijkt dat maar liefst 12 van de 18 verkozenen van het Vlaams Blok sinds 1991 voorheen gemilitieerd hebben in dergelijke uiterst-rechtse organisaties¹⁷. Zo zijn Spinnewyn, Verreycken en Buisseret afkomstig uit de VMO, en speelden Raes en Van Den Eynde een leidende rol in zowel WERE DI als Voorpost. Opvallend is ook dat alle jonge verkozenen van het Vlaams Blok (geboren na 1960) gerecruteerd werden uit de Nationalistische Studenten Vereniging NSV. Deze radicale studenten-organisatie staat volgens extreem-rechtskenner Verlinden ideologisch zeer dicht bij WERE DI, en voert gezamenlijke acties uit met Voorpost¹⁸.

Zoals het het geval is in Nederland, speelden ook in Vlaanderen verbindingspersonen een belangrijke rol bij het in contact brengen van diverse strekkingen, organisaties en tijdperken. De belangrijkste onder hen hebben op dit ogenblik een leidende rol in het Vlaams Blok. Karel Dillen speelde een cruciale rol in het bundelen van het naoorlogse Vlaamse rechts-extremisme¹⁹. Een opmerkelijke illustratie van de wijze waarop hij ook een brugfunctie vervult met de vooroorlogse periode, dateert uit 1979²⁰. De VMO organiseerde toen een herdenking bij het graf van de VNV-leider Staf De Clercq. De toenmalige VMO-leider Bert Eriksson, die zijn bewondering voor Hitler nooit geheim gehouden heeft²¹, kon hierbij echter niet aanwezig zijn, omdat hij een gevangenisstraf uitzat wegens geweld daden in de Voerstreek²². Eriksson werd vervangen door Karel Dillen, die zei 'trots en dankbaar te zijn om te mogen spreken in naam van een groot Vlaams leider als Eriksson'²³. In zijn toespraak verdedigde hij tevens de collaboratiepolitiek van het VNV²⁴. Een andere Vlaams-Blokverkozene, die een belangrijke inbreng had in uiterst-rechtse organisaties zoals WERE DI en Voorpost, is senator Roeland Raes²⁵. Hij ontpopte zich later als verspreider van de ideologie van naoorlogs uiterst-

Toespraak van Karel Dillen, gehouden te Asse bij het graf van Staf de Clercq op zondag 28 oktober 1979

Mevrouw Eriksson,
Gesachte familie de Clercq,
Dames en Heren,
Nationalisten,
Tegen mijn... wellicht niet altijd zo
boste... gewoonte in, heb ik voor van-
daag de tekst van mijn toespraak op
papier gezet.
Ik spreek hier niet als lid van week-
danige vereniging ook.
Ik spreek hier voor en op verzoek van
Bert Eriksson, vandaag in de Belgische
gevangenis vanwege van de verdedi-
ging van het Vlaamse Voeren, zoals
eens de man wiens nagedachtenis wij
vandaag eren, Staf de Clercq, de ver-
dediger was van het Vlaamse Edingen.
Voeren en Edingen, frontsymbool-
plaatsen van de ganse Vlaams-natio-
nale strijd, van de Heel-Nederlandse
strijd.

KAREL DILLEN

Zijn haar is al even wit als dit
van Ward Hermans. Zijn taal
even krachtig. Zijn inzet voor
Vlaanderen even onbaatzuchtig.
Ook al meer dan vijftien
jaar ononderbroken op de bres.
En toch, Karel Dillen blijft voor
mij de stem der jongeren ver-
toeken. Men moet wel jong zijn
om zo te kunnen spreken. Dat
trof mij weer bijzonder aan het
graf van Staf de Clercq.

rechts, en fungeert eveneens als inter-
nationaal contactpersoon²⁶. Zo was hij
in de jaren '70 vice-voorzitter van de
Nederlandse Volks-unie, die door ex-
treem-rechtskenner Van Donselaar
(o.m. wat haar ideologie betreft) als
'manifest fascistisch' wordt getypeerd²⁷.

De soep mag niet te zwart worden opgediend: over de strategie van het Vlaams Blok

Uit het voorgaande kunnen we conclu-
deren dat er ook in Vlaanderen een
duidelijke continuïteit bestaat in het
uiterst-rechtse milieu. Deze continui-
teit wordt vooral onthuld in de marge
van het Vlaams Blok: in 'nevenbladen'
zoals Dietsland Europa en in 'neven-
organisaties' zoals Voorpost, WERE DI
en NSV, waaruit het Vlaams Blok zijn
militanten recruteert. Naar de kiezers
toe profileert het Vlaams Blok zich
echter expliciet op een eerder gema-
tigde, niet agressieve wijze. Centraal
staat het streven naar een aanvaard-
baar, fatsoenlijk profiel.

De strategie achter dit 'charme-offen-
sief' is complexer dan op het eerste
zicht lijkt en wordt gekenmerkt door
een dubbele beweging. Om aansluiting
te vinden het kiezerskorps worden en-
kele deelaspecten van de hoger be-
schreven uiterst-rechtse ideologie in
populaire termen geherformuleerd. De
volledige ideologie is immers moeilijk
'verkoopbaar', zeker in haar extreme
vorm. Facetten ervan kunnen echter
wel appelleren aan een deel van het
kiezerskorps, als ze 'vertaald' worden
in denkbeelden die nauw aansluiten bij
denkbeelden die reeds in brede lagen

van de bevolking leven. Op deze
wijze kunnen uiterst-rechtse partijen
zich immers profileren als populistische
partijen 'die zeggen wat u
denkt'. De keuze van deze populistische
thema's is echter geen toeval. Men
kiest die thema's die in afge-
zwakte vorm toch nog symbool kun-
nen staan voor de extreem-rechtse
ideologie. Eensmen via de 'verwaterde'
versie van deze extreem-rechtse
denkbeelden toegang kreeg tot een
deel van het kiezerskorps, start men
een tweede beweging, waarin men de
'populaire' denkbeelden via een
intensieve campagne geleidelijk aan
pooft te verruimen, om ze op termijn
opnieuw hun 'oude' extreem-rechtse
betekenis terug te geven. Om de
uiterst-rechtse ideologie terug te
rehabiliteren, dienen extreem-rechtse
groeperingen immers een 'gevecht'
aan te gaan met de publieke opinie.
In Van Donselaars woorden: ze
tasten permanent de grenzen van het
toelaatbare af en pogen deze hun
voordeel te verleggen²⁸. Enkel op
deze wijze kunnen zij zich immers
de stabielere kiezersbasis verwerven
die noodzakelijk is om macht te
veroveren.

Het fatsoenlijke gezicht van een ui-
terst-rechtse partij zoals het Vlaams
Blok verbergt dus een soort 'Paard
van Troje'-strategie: de via een
populistisch profiel verworven
geloofwaardigheid wordt gebruikt
om het uiterst-rechtse denken op-
nieuw ingang te doen vinden. We
illustreer dit aan de hand van de
twee deelaspecten van de uiterst-
rechtse ideologie waarrond het

Vlaams Blok zich met succes op
populistische wijze wist te profileren:
het racisme en het anti-parlementa-
risme.

'Cultureel' racisme als overstap naar 'biologisch' racisme

Uit heel wat verkiezingsonderzoek blijkt
dat het Vlaams Blok in hoofdzaak kie-
zers aantrekt die negatief staan ten
opzichte van migranten²⁹. Deze vorm
van 'alledaags' racisme mag niet ver-
ward worden met het hoger geschreven
'biologisch' racisme, vermits het veel
vager en algemener is van inhoud, en
geen biologische en dus onverander-
lijke basis voor de minderwaardigheid
van vreemde volkeren veronderstelt³⁰.
Dit 'alledaags' racisme is geen uitvin-
ding van het Vlaams Blok. Al verschil-
lende eeuwen leeft in het Westen im-
mers de visie dat blanken superieur zijn
aan gekleurde volkeren. Het is dan ook
niet verrassend dat opiniepeilingen uit
de jaren '60 aantonen dat het culturele
verschil dat men met migranten er-
vaart, wrevel opwekt bij een deel van de
bevolking³¹. De economische crisis in
de jaren '70 en '80 kwam hier als factor
bovenop en versterkte wellicht de
concurrentiegevoelens ten opzichte van
migrantten bij hetzelfde deel van de
populatie³².

Het thema waarrond het Vlaams Blok
zich kon profileren, lag bij zijn intrede
op het politiek forum dus als het ware
'voor het grijpen'. Ze konden immers
inspelen op gevoelens die reeds langer
aanwezig waren in bredere lagen van
de bevolking. Dit deden ze in hun
beginperiode echter maar met mond-
jesmaat. In de Grondbeginselen van
het Vlaams Blok werd slechts één para-
graaf aan het vreemdelingenthema
gewijd³³. Pas in 1984, nadat Le Pen in
Frankrijk bewezen had hoe electoraal
lonend dit thema kan zijn, profileert
het Vlaams Blok zich rond deze thema-
tiek³⁴. Het aangrijpen van 'alledaags'
racisme impliceert echter nog geen
'biologisch' racisme. Daarom creëerde
Europees extreem-rechts het 'cultu-
reel' racisme. In het cultureel racisme
wordt aan de culturele aspecten van het
alledaagse racisme nog een element

toegevoegd. Diverse volkeren worden in deze visie immers als dragers van sterk van elkaar onderscheiden en tevens onveranderlijke culturen voorgesteld, die elkaar uitsluiten. Centraal in het cultureel racisme staat de idee dat de cultuur het wezen van een volk uitmaakt en dus op identieke wijze in stand moet worden gehouden, vermits het volk anders zijn identiteit verliest. Elke vorm van cultuurvermenging wordt in deze visie als bedreigend beschouwd, en dit niet enkel voor de 'eigen' cultuur, maar ook voor de 'vreemde' cultuur, die eveneens haar eigenheid dreigt te verliezen. Dit streven naar het behoud van de culturele identiteit van een volk wordt in vrij absolute termen gesteld: van elkaar verschillende culturen worden immers als onverzoenbaar beschouwd. Dit laatste wordt in de eerste instantie geprofileerd ten opzichte van de islam. Van hen die opgroeien in een 'islamitische cultuur' wordt dan ook gesteld dat ze per definitie niet kunnen aarden in een niet-islamitische cultuur, zoals de onze. Hun verwijdering is in deze visie niet enkel noodzakelijk om onze eigen Vlaamse identiteit in stand te houden, maar is ook in het belang van de migranten zelf. Deze 'cultureel onwortelden' kunnen in dit denken immers enkel aarden in de cultuur van hun land van herkomst. Op deze wijze kan extreem-rechts zich zelf opstellen als de verdediger van de belangen van de migranten zelf: 'enkel wij houden immers met hun werkelijke noden rekening'.

Het is vooral de toevoeging van de statische idee dat culturen onveranderlijk en onverzoenbaar zijn, dat deze vorm van cultureel racisme een meer ideologische onderbouw geeft. Door de toevoeging van dit aspect vormt het cultureel racisme een soort tussenstap tussen het 'alledaagse' racisme en het 'biologische' racisme. Biologisch racistische stellingen kunnen nu zelfs in een cultureel jasje gestoken worden, waardoor deze ideologie minder extreem en minder 'onverkoopbaar' wordt. De nadruk op het aangeboren karakter van verschillen tussen volke-

ren dient enkel verlegd te worden naar 'onoverbrugbare' culturele verschillen. Dit cultureel racisme sluit overigens goed aan bij het benadrukken van de homogeniteit van de volksgemeenschap, zoals dat het geval is in het extreme volksnationalisme (zie hoger). In Vlaams-Blokvoorstellen en in uitspraken van prominenten van deze partij komt dit cultureel racisme vrij expliciet naar voor. Zo bevat voorstel 6 ('de integratie afwijzen') van de '70 voorstellen tot oplossing van het vreemdelingenprobleem' nagenoeg alle hoger vermelde elementen³⁵. Ook bij het bepleiten van het intrekken van de erkenning van de islamitisch eredienst ("De jongste jaren is duidelijk gebleken dat er een fundamentele en onoverbrugbare tegenstelling bestaat tussen de islam en het westerse waardengedoe") en van het oprichten van een apart onderwijsnet voor kinderen van 'niet-Europese vreemdelingen', komen aspecten van dit cultureel racisme naar voor³⁶. Dit cultureel racisme komt ook duidelijk naar voor in interviews. Zo liet Filip Dewinter aan een Nederlands journalist weten dat uiteindelijk ook Fatima Bali, die als een voorbeeld van 'inpassing' kan gelden, het land zal moeten verlaten, vermits ze zich hier als 'islamitische' per definitie niet kan integreren. Fatima Bali heeft de Belgische nationaliteit, en zelt als Agalevverkozene in de Antwerpse gemeenteraad.

Dit cultureel racisme vormt, als het wat meer ingeburgerd geraakt, wellicht slechts een overstap tot het introduceren van (aspecten van) het biologisch racisme. De tactiek die daarbij gevolgt wordt is steeds dezelfde: via tactische 'versprekingen' en proefballonnetjes worden de grenzen van wat al gezegd kan worden afgetast. Zo kan het voorstel om de 'bloedafstamming' in te voeren³⁷, waardoor de Belgische nationaliteit enkel toegekend wordt aan kinderen die geboren worden uit Belgische ouders, wellicht beschouwd worden als een proefballon om na te gaan hoe gevoelig dergelijke biologische redeneringen nog liggen in de publieke opinie. In 'nevenorganisaties' laat het

Vlaams Blok wat dit thema betreft duidelijker in zijn kaarten kijken. Karel Dillens zoon Koen schreef in de jaren '80 in het toenmalige NSV-blad 'Signaal' immers: "Om het voortbestaan van onze cultuur en ons volk als organische eenheid te verzekeren, komt het erop aan het ras zuiver te houden (...). In een zuiver en zelfbewust Germaans volk zullen vrede, trouw en eer herleven, want eens de oosters-decadente invloeden verdwenen zijn, zal dat volk van zelf terugkeren naar zijn eigen aard (...). Daarom is ons nationalistische strijd een strijd tegen vreemde invloeden (...) waarin geen genade mogelijk is, want het is een kamp op leven en dood (...)"³⁸. Koen Dillens is op dit ogenblik medewerker aan het partijblad van het Vlaams Blok.

Politiek ongenoegen als overstap naar anti-parlementarisme

Uit verkiezingsonderzoek komt naast een negatieve houding ten opzichte van migranten, een negatieve houding ten opzichte van het politiek bedrijf als secundair kiesmotief naar voor³⁹. Ook deze ondertoon van politiek protest kent een lange voorgeschiedenis. Decennia lang al bestaat er in ons land een volksdiscours waarin men zich afzet tegen 'de politiek' en politici⁴⁰. Politici worden daarin afgedaan als 'zakenvullers' die enkel uit zijn op eigenbelang en vriendjespolitiek. Politiek wordt erin afgeschilderd als verwerpelijk, 'een smerige boel' en als 'één pot nat'. Bij het zich profileren rond dit thema kon het Vlaams Blok dus opnieuw aansluiten bij een fenomeen dat reeds langer leefde onder brede lagen van de bevolking. Dit leidde tot de steeds weerkerende slogan 'Dit kan zo niet verder' en tot het krachtdadige motto 'De politieke maffia afstraffen' in hun campagnefolder bij de verkiezingen van 1991. De traditionele partijen werden door het Vlaams Blok herhaaldelijk omschreven als een 'bende' en de Wetstraat werd door Dewinter ooit getypeerd als een bordeel⁴¹.

Politiek protest is echter nog geen anti-parlementarisme, al kunnen beiden wel in elkaars verlengde liggen. In zijn

voorstellen toont het Vlaams Blok zich slechts een matig voorstander van het functioneren van de huidige democratie en haar instellingen. Dat dit verder gaat dan het bekritisieren van de wijze waarop onze democratie werkt, blijkt reeds uit de ontwerpgrondwet die deze partij opstelde voor de toekomstige 'Vlaamse Republiek'⁴². Centraal daarin staat immers het concentreren van de macht bij een kleine groep bestuurders, en het inperken van de invloed van het parlement, de politieke partijen en de vakbeweging. Ook de persvrijheid roept bij deze partij wrevels op, zoals blijkt uit de Vlaams-Blokbrochure 'Vrijheid en veiligheid'⁴³. De Lobel, hoofd van de studiedienst van het Vlaams Blok, schrijft "Ik weet niet wat we het meest moeten vrezen: straten vol soldaten die gewoon zijn te plunderen, of zolderkamers vol schrijvers wier enig vak het liegen is".

Op een partijcongres in 1985 laat het Vlaams Blok, via dezelfde De Lobel nog duidelijker in zijn kaarten zien⁴⁴. Deze stelt daar: "Onze keuze is die voor de echte democratie. Het is de democratie waarin deelname aan de macht voor iedereen open staat volgens zijn bekwaamheid. Inspraak moet (...) in verhouding staan tot de bekwaamheid. Zoniet vormt juist die inspraak de grootste bedreiging voor het algemeen welzijn (...). Kiezers dreigen uit onwetendheid hun eigen veiligheid op het spel te zetten". En in de zojuist vermelde brochure 'Vrijheid en Veiligheid' toont hij zich tevens voorstander van het invoeren van het cijskiesrecht en het afschaffen van de kiesplicht, met het argument dat "de verantwoordelijkheid wordt afgeschoven op mensen die evenveel verstand hebben van politiek als een koe van cybernetica"⁴⁵. Dergelijke uitspraken kunnen als een uiting van de hoger beschreven vernuiningsstrategie worden geïnterpreteerd. Het is immers opvallend dat een expliciet anti-democratisch en elitair standpunt, dat inhoudelijk goed aansluit bij de extreem-rechtse ongelijkheidsidee, voorgesteld wordt als een uiting van een 'echt' democratische instelling. Door beiden gelijk te stellen lijkt men

de betekenis van het concept 'democratie' te willen uithollen en in extreem-rechtse zin 'bij te kleuren'.

mentaire democratie en de democratie tout court zijn een nog tijdelijk te dulden kwaad dat liefst zo snel mogelijk vervangen wordt door een efficiënte leiding van specialisten'⁴⁶. Enkele kernelementen van de hoger beschreven uiterst-rechtse ideologie kunnen in deze uitspraak worden teruggevonden: anti-parlementarisme, de ongelijkheids-gedachte en het daaruit voortvloeiende elitarisme dat naar het leiderschapsbeginsel verwijst. Achter de opstelling van het Vlaams Blok als 'protestpartij' zit dus een veel sterkere en ideologisch onderbouwde anti-democratische en anti-parlementaire visie. De vraag of, en in hoeverre, dit extreme gedachtegoed ingang zal vinden bij bredere lagen van de bevolking, hangt wellicht mede af van de kundigheid waarmee de kopmannen van deze partij deze standpunten zullen kunnen verbinden met reeds bestaande populaire denkbeelden in de populatie.

Besluit

We mogen dus besluiten dat de krachtlijnen van Van Donselaars Nederlandse analyse ook bij ons geldig zijn. Ook in Vlaanderen vormt het Vlaams Blok immers de voortzetting van voor- en naoorlogse extreem-rechts, wat zich weerspiegelt in de ideologie van deze partijen van haar kopstukken. Ook bij ons is een dergelijk gedachtegoed echter onpopulair, wat het Vlaams Blok verplicht heeft tot het cultiveren van twee gezichten: een beschaafd, fatsoenlijk gezicht naar de buitenwereld toe en een radicaal, extremistisch gezicht voor de achterban, waarbij het uiterst-rechtse gedachtegoed als uitgangspunt voor het politieke handelen in ere wordt gehouden en wordt doorgegeven aan nieuwe generaties militanten. Bij het zich profileren naar de kiezer worden aspecten van deze uiterst-rechtse ideologie in populaire termen vertaald, zodat ze aansluiten bij denkbeelden die in de populatie leven. Eens men toegang kreeg tot (een deel van) het kiezerskorps

De Staatswagen zit in het Moeras

- DE KAS IS LEDIG.
- Het geld van de DEVALUATIE, van de KONVERSIJE DER RENTEN en van de POSTCHECKS is opgebruikt.
- De BELASTINGBETALERS zijn helemaal gepluimd.
- De OPENBARE SCHULD is met 11 miljard gestegen in 3 jaar.
- Het land moet weer in den vreemde gaan LEENEN.
- Alle vormen van REGERING zijn mislukt.
- Het PARLEMENT heeft zijn macht moeten bekennen.
- De leiders der PARTIJEN zijn de klots kwijt.
- De verwoekers van deze POLLTIEKE WANORDE vluchten hun verantwoordelijkheid.
- Het wordt tijd dat HET VOLK ingrijpt.

Hoe slaat men de knoeters op de kneukels?
Maar een middel:
Voor REX stemmen!

Vlaams Blok, uitgever: J. B. Dillens, Kortrijksestraat, 25.
Vlaams Blok, uitgever: J. B. Dillens, Kortrijksestraat, 25.
Vlaams Blok, uitgever: J. B. Dillens, Kortrijksestraat, 25.

Deze elitaire, anti-democratische visie bevat nog niet de extreme anti-parlementaire visie die zo kenmerkend was voor de VMO in de jaren '70. Aan expliciet anti-parlementaire uitspraken lijkt het Vlaams Blok zich het laatste decennium zich niet te hebben bezondigd. Wellicht betreft het ook hier weer een tactische keuze. Het is immers opvallend dat precies Karel Dillens in 1981 door extreem-rechts-kenner Verlinden omschreven werd als een van de koplopers van de sterker wordende anti-parlementaire tendens in het uiterst-rechtse WERE DI⁴⁶. Ook Hans Carpels, bestuurder van het Nationalistisch Vormingsinstituut van het Vlaams Blok⁴⁷, en Edwin Truyens, die in het begin van de jaren '80 aan het hoofd stond van de studiedienst van het Vlaams Blok⁴⁸, lieten in dezelfde periode geen twijfel bestaan over hun anti-democratische en anti-parlementaire instelling. "Het is nu eenmaal zo dat de mensen ongelijk zijn en het ook zullen blijven, zodat men dus zeker niet op basis van gelijkheid een staatsvorm moet ontwerpen en vooropstellen, zoals de democratie", schreef Carpels in 1981⁴⁹. De uitspraak van Truyens is echter het meest expliciet: "De parle-

poogt men echter om (aspecten van) de uiterst-rechtse ideologie te rehabiliteren. Het Vlaams Blok bedreigt en bedriegt daardoor de democratie.

In de wijze waarop deze partij zich profileert, verzwijgt het Vlaams Blok immers een belangrijk deel van zijn boodschap en streven. Zijn volledige leuze, die tegelijkertijd zijn betekenis en strategie blootlegt, luidt immers: "wij zeggen luidop wat u denkt, en denken stilletjes wat niet (meer) gezegd kan worden".

Hans De Witte

¹ Voor een kort overzicht van de onderzoeksliteratuur, zie: De Witte, H., Billiet J. en Scheepers P., *Hoe zwart is Vlaanderen? Een exploratief onderzoek naar uiterst rechtse denkbeelden in Vlaanderen in 1991*. Ter publikatie aangeboden door: Res Publica, 1993, 25 p.

² Voor een afbakening van de diverse betekenissen van racisme, zie o.m. Choenni C., *Eigentijds racisme in Nederland*, en De Witte, H., *Een overzicht van (sociaal-) psychologische verklaringen voor 'alldags' racisme*, in het racismenummer van Infomig. Nieuwsbrief Steunpunt Migranten, mei 1993, nr. 1.

³ Defoort E., in de Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (in: Gijssels H., *Het Vlaams Blok*, Leuven: Kritak, 1992: 184).

⁴ Zie o.m. Verbeek G., *Rechts-extremisme: historiek en definitie*. Lezing op de studiedag 'Extreem-rechts en de Vakbeweging', 13 mei 1993, ISUA, Antwerpen.

⁵ Vos L., *De politieke kleur van jonge generaties. Vlaams-nationalisme, Nieuwe Orde en extreem-rechts*. In: van Doorslaer (red.), *Herfsttij van de 20ste eeuw. Extreem-rechts in Vlaanderen 1920-1990*, Leuven: Kritak, i.s.m. het Navorsings-

Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1992, p. 15-46.

⁶ Zie o.m.: Hagendoorn L. en Janssens J., *Rechts-omkeer. Rechtsextreme opvattingen bij leerlingen van middelbare scholen*, Baarn: Ambo, 1983, p. 74.

⁷ Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker, 249 p.

⁸ De term 'fascisme' wordt hier in brede betekenis gebruikt, en niet enkel als verwijzing naar de Italiaanse variant ervan.

⁹ Gijssels H., *Het Vlaams Blok*, Leuven: Kritak, 1992, 308 p. De Moor F. (red.), *In het blok. Een Knack-enquête*, Zellik: Roularta, 1992, 120 p. Vander Velpen J., *Daar komen ze aangemarcheerd. Extreem-rechts in Europa*, Berchem: EPO, 1992, 245 p.

¹⁰ De Witte H., *Schijn bedriegt. Over de betekenis en de strategie van het Vlaams Blok*. Zal verschijnen in: De Gids op Maatschappelijk Gebied, najaar 1993. De geïnteresseerde lezer vindt hierover natuurlijk meer in de hoger vermelde boeken van Gijssels, De Moor en Vander Velpen.

¹¹ Vanlandschoot R., in de Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, 1975, p. 1745.

¹² Zie: Dumez G., *Vlaams-nationalisme collaboratie was geen taktiek*. Historicus Bruno De Wever hertekent portret VNV en zijn leiders. De Standaard, 20-21 juni 1992, p. 11.

¹³ Gijssels H., o.c., p. 155.

¹⁴ De Moor F., o.c., p. 42; Gijssels H., o.c., p. 246.

¹⁵ Van Der Elst F., in de Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, o.c., p. 524.

¹⁶ Verlinden P., *Morfologie van de uiterst-rechtse groeperingen in België*. Res Publica, Politiek jaarboek 1980, 1981, Vol. 23, nr. 2-3, p. 390. Voor meer informatie over deze extreem-rechtse organisaties zie o.m.: Verlinden P., *Morfologie van extreem-rechts binnen het Vlaams-nationalisme*. In: De Schampheleire H. en Thanassekos Y. (red.), *Extreem-rechts in West-Europa*, Brussel: VUB Press, 1991, p. 241-242.

¹⁷ Gijssels H., o.c., p. 243-273.

¹⁸ Verlinden P., 1991, o.c., p. 239.

¹⁹ Gijssels H., o.c., p. 243-246.

²⁰ De Moor F., o.c., p. 82; Gijssels H., o.c., p. 62-63.

²¹ Gijssels H., o.c., p. 282.

²² Gijssels H. en Vander Velpen J., *Het Vlaams Blok 1938-1988. Het verdriet van Vlaanderen*, Berchem: EPO, 1989, p. 83.

²³ Gijssels H., o.c., p. 63.

²⁴ Gijssels H. en Vander Velpen J., o.c., p. 83-84.

²⁵ De Moor F., o.c., p. 16, 19 en 28.

²⁶ Zie o.m.: De Moor F., o.c., p. 18, 20, 21

en 71; Gijssels H., o.c., p. 269-271.

²⁷ Van Donselaar J., o.c., p. 23, 155 en 231.

²⁸ Van Donselaar J., o.c., p. 17.

²⁹ Zie o.m.: De Witte H., *Racisten of apatici? Een empirische analyse van de politieke en maatschappelijke opvattingen van kiezers van het Vlaams Blok in 1989 en van de motivering van hun stemgedrag*. In: Deslé E. en Martens A. (red.) *Gezichten van hedendaags racisme*. Brussel: VUB press, 1992a, p. 189-218.

Billiet J., Swyngedouw M. en Carton A., *Stemmen voor Vlaams Blok of Rossem. De kiezer zelf aan het woord*. Leuven, Departement Sociologie - KU Leuven, Bulletin nr. 1992/2 van het ISPO, 1992, 24 p.

Billiet J. en De Witte H., *Attitudinal dispositions to vote right wing: the case of Vlaams Blok*. Paper voorgesteld op de Workshop 'Electoraal gedrag' van het Politicologen Etnaal 1993, Soesterberg, 3-4 juni 1993.

³⁰ Zie: De Witte H., mei 1993, o.c.

³¹ Zie: De Witte H., *Waarom stemmen kiezers voor het Vlaams Blok? De Nieuwe Maand*, jrg. 35, nr. 1, januari 1992b, p. 19-23.

³² De Witte H., 1992b, o.c.

³³ Gijssels H., o.c., p. 201.

³⁴ Gijssels H., o.c., p. 202 en 266.

³⁵ Dewinter F., *Immigratie: de oplossingen. 70 voorstellen ter oplossing van het vreemdelingenprobleem*, 1992, Brussel: Nationalistisch Vormingsinstituut, p. 7.

³⁶ Dewinter F., o.c., p. 8 en 9.

³⁷ Dewinter F., o.c., p. 13.

³⁸ Gijssels H., o.c., p. 206 en 279.

³⁹ Zie noot 29.

⁴⁰ Zie b.v.: Huyse L., *De niet aanwezige staatsburger. De politiek apathie sociologisch in kaart gebracht*. Antwerpen: Standaard wetenschappelijke uitgeverij, 1969. En meer recent: Gaus H. en Van der Voort P., *De politieke belangstelling in België en het kiezerspubliek van de politieke partijen*. In: Kerkhofs J. et al., *De versnelde ommekeer. De waarden van Vlamingen, Walen en Brusselaars in de jaren negentig*. Tielt: Lannoo, 1992, p. 163-180.

⁴¹ De Moor F., o.c., p. 59.

⁴² Vander Velpen J., o.c., p. 151-152.

⁴³ Vander Velpen J., o.c., p. 153.

⁴⁴ Gijssels H., o.c., p. 229.

⁴⁵ Vander Velpen J., o.c., p. 152.

⁴⁶ Verlinden, 1981, o.c., p. 385.

⁴⁷ Gijssels H., o.c., p. 255.

⁴⁸ Gijssels H. en Vander Velpen J., o.c., p. 93.

⁴⁹ Vander Velpen J., o.c., p. 109.

⁵⁰ Gijssels H. en Vander Velpen J., o.c., p. 94.

Vlaams Blok, Vlaamse beweging en Vlaams-nationalisme

In de politieke en ideologische stroom die onder meer uit de Verlichting en de Romantiek voortkwam, ontstond op het einde van de achttiende, en vooral in het begin van de negentiende eeuw in Vlaanderen een nationale beweging die streefde naar emancipatie van het eigen volk. Hierin verschilde Vlaanderen niet wezenlijk van een aantal andere streken in Europa.

ven noemde men 'De Vlaamse Beweging'.

Het accent lag in de eerste helft van de negentiende eeuw vooral op de ijver voor de kwaliteit van de taal zelf, en op het gebruik ervan in culturen en administratie. Dat kwam onder meer tot uiting in de 'Grievenscommissie', die in 1857 een inventaris opmaakte van wat er fout liep op het gebied van de 'Vlaamse kwestie'. De regering trok echter niet de gepaste conclusies uit het rapport.

Geleidelijk aan kwamen ook andere aspecten aan bod.

De strijd om het gebruik van het Nederlands in onderwijs, gerecht, administratie en leger leidde in de tweede helft van de negentiende eeuw en in de jaren voor de Eerste wereldoorlog tot een aantal wetten. De namen van Jan Alfred Delaet (1815-1891) en Edward Coremans (1835-1910) zijn hieraan verbonden.

Meer en meer werd er ook aandacht geschonken aan de economische en de sociale aspecten van de strijd, onder meer door de socialist Emiel Moyson (1838-1868) en August Vermeylen (1872-1945), door Lodewijk De Raet (1870-1914) en door Lodewijk Dosfel (1881-1925).

De agitatie van de Vlaamse Beweging speelde zich voor de Eerste Wereldoorlog vrijwel uitsluitend af binnen het kader van de Belgische staat. De Vlaamse culturele en politieke voor mannen waren immers van oordeel dat het inwilligen van de rechten van de Vlamingen zou bijdragen aan een versterking van de Belgische staat. In die zin moet ook het streven naar de verneerlandiging van de Gentse universiteit

in de laatste jaren voor de Eerste Wereldoorlog begrepen worden. Zowel bij socialist (Camille Huysmans), liberalen (Louis Franck) als katholieken (Frans Van Cauwelaert), vond men politici die hiervoor ijverden.

De Eerste Wereldoorlog bracht evenwel een verscherping van de standpunten met zich mee. Aan het IJzerfront werden tienduizenden Vlaamse soldaten gecommandeerd door Franstalige officieren. Het misprijzen van de rechtmatige Vlaamse en sociale verzuchtingen ('Zwijg en vecht') leidde tot een anti-Belgische stemming bij bepaalde delen van de strijdkrachten. In het bezette België greep een kleine, radicaal Vlaamse minderheid van de bevolking (de Activisten) de kans om met Duitse hulp de Vlaamse zelfstandigheid te bewerkstelligen. Er kwam een Nederlandstalige universiteit in Gent (1916) en een Raad van Vlaanderen (1917) die de zelfstandigheid uitriep. Na de oorlog werden de verwezenlijkingen van de Activisten teniet gedaan, terwijl aan de taaleisen en de sociale eisen van de Vlaamse frontsoldaten ('Hier ons bloed, wanneer ons recht?') niet werd voldaan.

Uit de ervaringen en de frustraties van de Vlaamse frontsoldaten en de Activisten groeide een Vlaamse nationalistische beweging, die streefde naar de hervorming of zelfs de afschaffing van België. De meeste van deze Vlaamse nationalistenvonden elkaar terug in een politieke partij: 'Het Vlaamse Front' of de 'Frontpartij'. Deze partij beriep zich op het testament van de IJzersoldaten: Zelfbestuur - Nooit meer Oorlog - Godsvrede. De partij stelde zich sociaal en democratisch op. Paci-

fisme en pluralisme waren belangrijk. Vooral het streven naar zelfbestuur voor Vlaanderen primeerde. De partij was geen hecht blok, maar een alliantie van katholieken en vrijzinnigen, arbeiders, middenstanders en intellectuelen.

In de twintiger jaren ontstonden echter reeds de eerste kernen van verzet tegen dit programma. Enkele Vlaams-nationalisten (onder meer priester Robrecht De Smet, Jozuë De Decker) verwierpen de democratische en parlementaire werking als compromissen met het Belgische regime.

Vooral naar de jaren dertig toe wonnen de autoritaire gedachten veld. De aanhangers hiervan opteerden voor een rigide, niet-parlementaire ordening en werking als een voorafbeelding van een strak georganiseerde maatschappij. Dit kwam onder meer tot uiting bij Joris Van Severen (1894-1940), die in 1931 het *Verbond van Dietsche Nationaal-Solidaristen* (Verdinaso) oprichtte.

De Frontpartij kwijnde geleidelijk weg. Toch slaagde de brede Vlaamse Beweging erin via haar politieke vertegenwoordiging, vooral in de katholieke partij, een verdere emancipatie te bewerkstelligen. Federalistische ideeën werden in sommige Vlaamse kringen besproken. Herman Vos, een lid van de Frontpartij die in 1934 uit onvrede uit de Werkliedenpartij (BWP) overstapte, stelde in 1932 nog een ontwerp van een federalistische indeling van België voor, zonder succes overigens. Maar precies in de jaren dertig kwam een reeks nieuwe wetten tot stand die het taalgebruik en Vlaamse maatschappelijke eisen moesten regelen.

Het politieke Vlaams-nationalisme werd vanaf 1933 gehergroepeerd in het *Vlaamsch Nationaal Verbond* (VNV), onder de leiding van Staf De Clercq (1884-1942). Ondanks haar medewerking aan het politieke en parlementaire spel stelde deze partij zich van in het begin fascistisch op. De democratische en gematigde Vlaams-nationalisten werden stelselmatig buitenspel gezet

of, in naam van het hogere doel (zelfbestuur voor Vlaanderen als aanloop tot een hereniging met Nederland) gepaaid of onder druk gezet. In 1936 behaalde het VNV zestien kamerzetels, in 1939 nog één meer. De anti-Belgische en anti-democratische opstelling van het VNV, en dus van het politieke Vlaams-nationalisme, vergemakkelijkte de stap van de meerder-

Cyriel Verschaeve

heid van de Vlaams-nationalisten naar de collaboratie met het nationaal-socialistische Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog. *'Het uur van Vlaanderen'* zou geslagen hebben, volgens de radicale priester en auteur Cyriel Verschaeve (1874-1949). Tienduizenden trokken het uniform aan om in Vlaanderen of in het oosten, aan het front, te strijden: voor Vlaanderen en/of voor het nationaal socialisme, voor de vrijwaring van Europa en/of het katholieke geloof tegen het bolsjewisme. Volgens de Vlaams-nationale voormannen moest Vlaanderen op deze wijze zijn plaats veroveren in het na-oorlogse, door Duitsland gedomineerde Europa. Staf De Clercq, en na 1942 Hendrik Elias (1902-1973), leidde het VNV in de collaboratie. Jef Van de Wiele (1903-1979) leidde de radicale *Duitsch-Vlaamse Arbeidsgemeenschap* (*De Vlag*), die in combinatie met de SS een spiraal van politiek opbod met het VNV ontwikkelde.

De repressie bracht de Vlaamse Beweging en het Vlaams-nationalisme een zware slag toe. Een groot deel van de vooraanstaande Vlaams-nationalistische politici, vele vooraanstaande intellectuelen en kunstenaars werden omwille van hun aandeel in de collaboratie, of omwille van hun Vlaamsgezindheid getroffen. Daarbij werd niet steeds even oordeelkundig opgetreden door gerecht en administratie, wat uiteraard de afkeer voor 'België' en de officiële vertegenwoordigers ervan heeft aangewakkerd. Slechts enkele jaren na de oorlog begonnen vooral Vlaams-nationale en katholieke kringen al te ijveren voor een verzachting van de repressie en voor amnestie.

Kort na de oorlog reorganiseerden de Vlaamse Beweging en het Vlaams-nationalisme zich. Nieuwe jeugdbewegingen, organisaties en tijdschriften ontstonden. Sommige beriepen zich op het erfgoed van de dertiger jaren en de Tweede Wereldoorlog. Dat was bijvoorbeeld het geval met het weekblad *'Rommelpot'* (1945-1949) en met jeugdbewegingen als de *'schaar Beatris'* en het *Sint-Arnoutsvendel*. Ook de partij *'Vlaamse Concentratie'*, die in 1949 ontstond, moet in die context van frustraties en revanchisme gezien worden.

Toch won de federalistische gedachte, ondanks de smet die voor velen op het Vlaams-nationale ideeëngoed kleefde, opnieuw veld. Het Vlaams-nationalisme vond in 1954 een nieuwe politieke uitdrukking in de Volksunie, onder het voorzitterschap van de overtuigde federalist Frans Van der Elst (*1920). Deze partij stelde zich opnieuw op het standpunt van de Frontpartij en van het testament van de Vlaamse Ijzersoldaten. De eis om Zelfbestuur werd vertaald in ontwerpen voor een federalisering van België. De 'Nooit meer oorlog'-opstelling van de partij werd geconcretiseerd, waarmee ze wilde aansluiten bij de vroegere, Vlaams-nationale ideeën, maar zich uitdrukkelijk distantieerde van de fascistische opstelling in het Interbellum en tijdens de Tweede Wereldoorlog. Wel hield de partij vol dat

de Belgische repressie het Vlaams-nationalisme en de Vlaamse Beweging onrechtvaardig bejegend had, en eiste ze amnestie.

In de loop van de jaren vijftig en zestig traden vele oud-collaborateurs toe. Sommigen werden zelfs in het parlement gekozen, zoals de gewezen Oostfronters Oswald Van Ooteghem en Toon Van Overstraeten. Zij integreerden echter zonder problemen in de democratische en pluralistische partij die de VU steeds bleef.

In de marge van de partij en van de Vlaamse Beweging en het Vlaams-nationalisme in het geheel, bleven evenwel een aantal radicale en anti-democratische groepjes actief. Zij bleven trouw aan de ideeën die in de jaren dertig en veertig in het Vlaams-nationalisme opgeld maakten. Het gaat hier onder meer om *Were Di* en de *Vlaamse Militanten Orde* (VMO). Ook het *Vlaams Nationaal Jeugdverbond* (VNV) heeft autoritaire en nostalgische trekken. De activiteiten van deze organisaties varieerden van studiewerk vanuit een integristisch-nationalistische en fascistische hoek, over propaganda en scholing, tot regelrechte geweldpleging. Tekenend is bijvoorbeeld de verering voor Cyriel Verschaeve, Staf De Clercq en de onversneden fascistische VNV-propagandaleider Reimond Tollenaere, die aan het Oostfront sneuvelde.

De intrede van nieuwe figuren en nieuwe ideeën in de Vlaamse Beweging en het Vlaams-nationalisme in de loop van de zestiger en de zeventiger jaren, zorgde voor een bescheiden heroriëntering van de klassieke standpunten. Onder invloed van onder meer Maurits Van Haegendoren en Maurits Coppieters werden de federalistische concepten verder uitgewerkt en in een bredere maatschappelijke visie ingepast. Thema's als milieu, derde wereld en bevrijdingsnationalisme, ethische problemen, de verhoudingen arbeid-kapitaal en arbeid-vrije tijd werden in de visie van de Volksunie geïntegreerd. De partij behaalde in de jaren zeventig tot 22 volksvertegenwoordigers. Nooit

was het politieke Vlaams-nationalisme zo machtig.

De nieuwe ideeën werden echter gecontesteerd door de meer behoudsgezinde Vlaams-nationalisten binnen en buiten de partij. De in hun ogen slappe houding van de VU op communautair gebied en de zogezegd 'linkse koers' van de VU, vooral onder het voorzitterschap van Hugo Schiltz, werden door die radicalen aangegrepen om in 1978 met een eigen partij te beginnen, het *Vlaams Blok*. Aanleiding waren de Egmont- en Stuyvenbergakkoorden over de staatshervorming (1977-1978).

Het Vlaams Blok ontstond voor een belangrijk deel vanuit de frustraties van een radicale en anti-democratische kern in het Vlaams-nationalisme. Deze kern heeft zijn wortels reeds ver voor de Tweede Wereldoorlog. Onder invloed van de gebeurtenissen rondom de Tweede Wereldoorlog (VNV-collaboratie-repressie), hielden deze kringen vast aan wat zij als het 'echte' Vlaams-nationalisme beschouwden: rechts, compromisloos, anti-Belgisch, anti-parlementair en anti-democratisch. Compromissen met Franstaligen, en sinds enige tijd ook migranten, Eurocraten, enz., worden stevast geïnterpreteerd als eenzijdige toegevingen van Vlaanderen aan de anderen. Zij beschouwen zich als de enigen die Vlaanderen, dat mythische dimensies aanneemt, werkelijk verdedigen. Van een rumoerige minderheid is de kern uitgegroeid tot een rumoerige partij. Waar de VU en het belangrijkste deel van de Vlaamse Beweging geleidelijk aan, maar niet gelijkmatig, evolueerden van federale naar confederale standpunten, dit wil zeggen van een hechter naar een losser Belgisch staatsverband, opteerdten zij van in den beginne voor een 'Belgische nikske' en een 'België Barst'-standpunt. In de loop van de voorbije maanden en jaren werden evenwel steeds vaker geluiden gehoord die aansluiten bij de separatistische standpunten van het Vlaams Blok, en dit zowel in Vlaams-nationale kringen als daarbuiten.

Het Vlaams Blok kan binnen de traditionele Vlaamse Beweging en het Vlaams-nationalisme op een niet onbelangrijke aanhang rekenen. Vooral aan de basis leeft bij nogal wat militanten een heimwee naar een sterke, enige, Vlaams-nationale partij. Maar er bestaat ook een beweging die sterk afwijzend staat tegen de staatshervormende en maatschappelijke ideeën van het Vlaams Blok. Er blijft bij velen een fundamentele afkeer bestaan voor de antidemocratische methodes en ideeën van het Vlaams Blok.

Het Vlaams Blok grijpt dus terug naar een aantal elementen die reeds decennia lang in het Vlaams-nationalisme aanwezig waren, zonder dat deze evenwel de hele tijd, en zeker niet na de tweede Wereldoorlog, een vooraanstaande rol speelden in deze beweging. Het Vlaams Blok is er ook nooit in geslaagd in belangrijke mate de steun te verwerven van vooraanstaande Vlaams-nationalisten, precies omwille van de verdachte maatschappelijke stellingen van de partij. Dat blijkt onder meer uit de stellingnames, van het Ijzerbedevaartcomité, het Davidsfonds, het Verbond van Vlaamse Oud-Strijders, het Algemeen Nederlands Zangverbond en andere belangrijke organisaties.

Frank Seberechts

Bibliografie

- Balthazar, H., *De identiteit van het flamingantisme*. In: *Het boek van België*, Hasselt, 1980, blz. 156-170.
Claes, L., *De afwezige meerderheid*, Leuven, 1985.
Elias, H.J., *Geschiedenis van de Vlaamse gedachte 1780-1914*, 4 dln., Antwerpen, 1964.
Elias, H.J., *25 jaar Vlaamse Beweging 1914-1934*, 4 dln., Antwerpen, 1969.
Huyse, L. en Dhondt, S., *Overwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België 1942-1952*, Leuven, 1991.
Van Doorslaer, R., e.a., *Herfsttij van de twintigste eeuw. Extreem-rechts in Vlaanderen 1920-1990*, Leuven, 1992.
Van Haegendoren, M., *Geel en zwart van de driekleur. Van oude en andere Belgen tot 1980*, Leuven, Zele, 1979.

Het Vlaams-Blokprogramma : eigen volk eerst of rijk volk eerst ?

"Het is één van onze eerste en zwaarste taken de monsterachtige gelijkheidsleugen te vernietigen. Individuen, volkeren en rassen zijn niet gelijk. Links met heel zijn aanhang tot de progressieve pastoorskudde toe vertrekt vanuit een voor ons onaanvaardbaar gelijkheidsideaal".

In deze zin uit de congresstekst van 1984 betoneert het Vlaams Blok het filosofische fundament van zijn rechtse gedachtegoed. De constructie die hierop wordt gegrondvest heet een organisch solidaristische samenleving. De cement die de verschillende elementen van dit uiterst rechtse project bij elkaar moet houden, is verkrijgbaar onder de merknaam 'natuurlijke volksverbondenheid' en is makkelijk te herkennen aan zijn bruin-zwarte kleur.

Onderstaand verhaal heeft niet de ambitie een rondleiding te verzorgen doorheen het hele Vlaams-Blokbouwwerk - het is trouwens ook nog niet volledig af-. Het biedt wel een kennismaking met twee centrale pijlers : het anti-migrantenprogramma en het sociaal-economische programma.

Uit zelfverdediging

"Solidarisme is voor het Vlaams Blok de waarachtige beleving van de natuurlijke volksverbondenheid. Deze volksverbondenheid moet door de staat als samenlevingsbasis erkend worden", lezen we in de Grondbeginselen van de partij. Alle geschriften van het Vlaams Blok gaan uit van de mythe van het Vlaamse volk dat zijn eigenheid zijn zuiverheid moet verdedigen. In haar boek *'Histoire de l'immigration'* toont Anne Morelli op schitterende wijze aan dat migraties van alle tijden zijn. Deze historische gegevens zijn echter niet aan het Blok besteed; het houdt vast aan de stelling dat "het door elkaar klutsen van volkeren een abnormaal verschijnsel is". De op het eerste gezicht vriendelijke formulering van de natuurlijke volksverbondenheid toont zijn ware gelaat in het hetzerige antwoord van het Vlaams Blok aan Paula D'Hondt. Omfloerste formuleringen maken hier plaats voor regelrechte oorlogstaal. "De gastarbeiders en de politieke vluchtelingen die hiernu reeds verblijven zijn slechts de voorbode van een massale invasie vanuit de ontwikkelingslanden naar onze gewesten. (...) In plaats van ons tegen deze nieuwe invasie te wapenen en ons verzet te organiseren, ontvangen we de stoottroepen van deze nieuwe kolonisten met open armen". Het Vlaams Blok vindt dat een 'heroveringspolitiek' moet gevoerd worden "waarbij de tot kasba's en soeks verworpen volkswijken door

een agressief beleid teruggegeven worden aan de eigen bevolking". In dit discours horen de bokshandschoenen thuis en komt de slogan 'Uit zelfverdediging' tot z'n volle recht. "De nationalistische reflex bij de bevolking is het laatste obstakel die (nvdr : de taalfout is voor rekening van het Blok) een echte invasie vanuit de Derde Wereld tegenhoudt. De 'anti-racistische' strijd heeft als enig doel deze reactie van wettige zelfverdediging uit te schakelen en de laatste georganiseerde verzetshaarden te elimineren". Vanuit een wellicht literaire bekommernis wordt de oorlogsterminologie tegenover vreemdelingen afgewisseld met beeldspraak uit de medisch-biologische sfeer. Het Vlaams Blok beschrijft hoe "de kanker van het vreemdelingenprobleem zich bij ons heeft genesteld en verder woekt". Dit begint verdacht veel te lijken op de Fremdkörperidee uit de naziperiode, waarbij het volk vergeleken werd met een lichaam als organische eenheid waaruit alle vreemde elementen moesten worden weggesneden. Dat ook de kreet 'Uit zelfverdediging' voorkomt in de geschriften van Hitler zal allicht louter toeval wezen.

Haat in 70 punten

Het hierboven geschetste vijandbeeld komt stap voor stap tot leven in de '70 punten ter bestrijding van het vreemdelingenprobleem'. Van vele zijden werd er al op gewezen dat heel

wat punten een trouwe kopie vormen van de 'Cinquante mesures sur l'immigration' van het Front National van Jean-Marie Le Pen. Ook de overeenkomsten met de anti-jodenwetten van Hitler in de jaren dertig zijn onmiskenbaar.

Het Vlaams Blok wil, zoals het FN, het 'bloedrecht' invoeren : enkel een kind geboren uit Belgische ouders kan de Belgische nationaliteit krijgen. Hitler besliste in 1935 dat alleen kinderen van Arische ouders de Duitse nationaliteit zouden krijgen. De joden verloren op die manier het staatsburgerschap. Het Vlaams Blok pleit, net als Le Pen, voor een herziening van alle naturalisaties sinds 1974 en voor een drastische verscherping van de nationaliteitswetgeving. "De rechten van de mens staan tegenover de rechten van natuur," poneert Bruno Mégret, de schrijver van le Pens 50 punten. En hij verduidelijkt : "Het Franse ras moet zich verdedigen tegen de rassenkruisingen". Enkel vreemdelingen die tien jaar in België wonen, de taal spreken, van goed zedelijk gedrag getuigen en bijzondere diensten hebben bewezen aan ons land, verdienen het Belg te worden. Een vreemdeling die met een Belg huwt, zou ook niet langer de Belgische nationaliteit verwerven, en blijft dus voorwerp van het terugkeerbeleid. Het openbaar ambt moet uiteraard voorbehouden blijven voor Belgen, net als deelname aan de sociale verkiezingen trouwens. De begeleide terugkeer van migranten moet worden voorbereid door

een soort apartheidssysteem te installeren. Vooreerst moet er een gescheiden onderwijswet komen voor migrantenkinderen, want "vreemdelingenkinderen vormen een bedreiging voor de kwaliteit van het onderwijs dat onze kinderen krijgen". Het Vlaams Blok gaat hierin al verder dan Le Pen die het nog maar had over "quota voor buitenlandse kinderen op Franse scholen". Hitler voerde vanaf 1933 geleidelijk de apartheid door in het Duitse onderwijssysteem. In 1942 werden alle joodse scholen gesloten. Een tweede terrein waarop een drastische scheiding moet worden aangebracht, is de sociale zekerheid. Het Vlaams Blok wil een apart stelsel voor migranten, en aangezien hun verblijf hier slechts tijdelijk is, wordt daar gelijk hun terugkeerpremie uit betaald. Wil die terugkeer slagen, dan moet ze gekoppeld worden aan een ontmoedigingspolitiek, vindt het Vlaams Blok : drastische beperking van kinderbijslag en werkloosheidsuitkeringen, extra belastingen voor werkgevers die vreemdelingen tewerkstellen, uitwijzing van niet-Europese vreemdelingen na drie maanden werkloosheid, Ook hier zijn Le Pen en Hitler niet veraf. In de tweede helft van de jaren dertig werden de joden geleidelijk uit alle sociale voorzieningen uitgesloten.

Rechten van de mens

Het Vlaams Blok stelt onomwonden dat het Verdrag van de Rechten van de Mens voor hen ongeschikt is aan het principe van Eigen Volk eerst. Anderzijds beweren ze wel stevast de westerse en Europese waarden te verdedigen. Ze hebben het in hun 70-puntenprogramma over een "fundamentele en onoverbrugbare tegenstelling tussen de westerse wereld en de islam, die een anti-westerse en onverdraagzame veroveringsgodsdienst is". Daaruit volgt "een systematische afbouw van het aantal moskeeën en de onmiddellijke intrekking van de erkenning van de islamitische godsdienst". Welke westerse of Europese waarden worden hier door het Vlaams Blok verdedigd? Zowel de Belgische grond-

wet als het Europese Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM) garanderen de vrijheid van eredienst en de vrije openbare uitoefening ervan. Een tweede maatregel om de eigenheid van ons volk te beschermen, is het beteugelen van vreemdelingenorganisaties, die enkel na overheidstoelating activiteiten kunnen ontplooiën en onder geen beding mogen gesubsidieerd worden. Artikel 20 van de Belgische grondwet bepaalt dat het recht van vereniging niet aan enige preventieve maatregel kan onderworpen worden en artikel 11 van het EVRM luidt als volgt : "Een ieder heeft recht op vrijheid van vreedzame vergadering en op vrijheid van vereniging".

Het recht op vrije arbeidskeuze dat gewaarborgd is door het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten van de Verenigde Naties wordt evenmin door het Vlaams Blok erkend. Het wil immers niet-Europese vreemdelingen die werkloos worden, verplichten om werk te zoeken binnen dezelfde beroepssector. De boodschap aan de ex-mijnwerkers is duidelijk.

Het orgelpunt in de bescherming van de Europese waarden en de eigenheid van ons volk, is uiteraard de uitwijzing van alle 'volksvreemde elementen'. Ook dit is flagrant in tegenspraak met het EVRM dat uitdrukkelijk stelt dat collectieve uitzetting van vreemdelingen verboden is.

Als het niet de burgerlijke vrijheden zijn, welke westerse waarden zijn het dan wel die het Vlaams Blok te vuur en te zwaard wil verdedigen ?

"In de golfloorlog stonden islam en christenheid eenste meer met getrokken messen tegenover elkaar," schrijft het Vlaams Blok in zijn antwoord aan Paula D'Hondt. Mogen we hieruit afleiden dat het Blok zich opwerpt als moderne kruisvaarder ter verdediging van de christelijke waarden ? Oordeel zelf : "Vooral in bepaalde christelijke kringen slaat dit soort mundialistische nonsens (we moeten onze rijkdom delen en onze grenzen openzetten voor het leed uit de 3de wereld) bijzonder goed aan. Pax Christi en Broederlijk Delen doen maar al te graag mee aan

deze massale hysterie die uiteindelijk tot zelfvernietiging leidt. Ook D'Hondt, die graag en veel een beroep doet op het ideeëngoed van Cardijn, lijkt door deze microbe gestoken te zijn". Tegenover die 'mundialistische nonsens' en die 'monsterachtige gelijkheidsleugen' tekent het Vlaams Blok een samenleving waarin zich binnen een volksgemeenschap een natuurlijke hiërarchie ontwikkelt.

"Het verheffen van een volk, het optillen van een gemeenschap is plicht. Het is enkel mogelijk door de elites, door de persoonlijkheden. Zij hebben niets te zien, niets te maken met rang, stand, klasse, fortuin. Zij hebben alles te maken met karakter, schepping, prestatie".

Deze gedachtengang brengt ons bij het solidarisme dat de sokkel vormt voor de tweede centrale pijler van het extreem rechtse maatschappijmodel van het Vlaams Blok, met name zijn sociaal-economisch programma.

Solidarisme

De solidaristische maatschappijvisie van het Vlaams Blok is gegrondvest op drie kerngedachten, zo vernemen we uit de grondbeginselen van de partij : de solidariteitsgedachte, het subsidiariteitsbeginsel en, jawel, de verdraagzaamheid. Tot zover denkt u misschien in een kristendemocratische tekst verzeild te zijn geraakt. Daarom een verduidelijking van deze drie basisideeën. Solidariteit betekent voor het Vlaams Blok "een dienende samenwerking van allen, jong en oud, van alle gelegingen, beroepen, standen, welke in een volksgemeenschap leven en werken. (...) Tegen teneerdrukkend en verdrukkend marxisme en collectivisme in, tegen individualiserend en egoïstisch liberalisme in, verwerpt het Vlaams Blok alle klassenstrijd en alle uitbuiting". Vanuit deze opvatting van klassensamenwerking worden vakbonden, tenminste in hun huidige vorm, afgewezen. "Met het veroordelen van de klassenstrijd als onwerkelijk, wordt meteen ook het syndicalisme als een bijzondere vorm van klassenstrijd, veroordeeld".

Het subsidiariteitsbeginsel wordt als volgt omschreven: de organische opbouw van kleine en grotere gemeenschappen tot één harmonisch geheel, waarbij de kleinere gemeenschap alle bevoegdheden die ze kan opnemen, ook werkelijk uitoefent.

Het afwijzen van de verzorgingsstaten het pleidooi voor verregaande privatisering van staatsbedrijven passen in dit kader. Het Vlaams Blok heeft het over "de plicht tot vrij initiatief" die onlosmakelijk verbonden is met de solidaristische maatschappij, die een prestatie maatschappij is. De verdraagzaamheid ten slotte, betekent "niet het verdoezelen, uitwissen en opgeven van de eigen overtuiging, doch de eerbied voor alle andere levenstheorieën in zover deze de ontplooiing van de constructieve volksverbondenheid niet dwarsbomen".¹²

Dit laatste principe kan dus pas in werking treden nadat aan alle 'volksvreemde elementen' duidelijk is gemaakt dat ze niet thuishoren in de organisch solidaristische maatschappij, weze het vreemdelingen, homo's of 'profiteurs' van de sociale zekerheid. Waar haalt de partij zijn solidaristische mosterd? Vlaams-Blokpolitici verwijzen zelf naar het VNV en naar het ideengoed van Joris Van Severen, de onbetwiste leider van het Verdinaso, dat in de jaren dertig de vakbonden probeerde te verdringen met zijn Dinasocorporaties. Het Vlaams Nationaal Verbond richtte met dezelfde bedoeling eind 1936 de Vlaamse Arbeidsorde op, zonder veel succes overigens. Dit solidaristische maatschappijmodel werd, enige nuances niet te na gesproken, in praktijk gebracht in het Italië van Mussolini, het Portugal van Salazar, en ook in Hitler-Duitsland met de afschaffing van de vakbonden en de oprichting van het Deutsche Arbeitsfront.

Op 1 mei 1933 slaagde Hitler erin een

De Vlaams-Blokkfractie bij de opening van het parlementaire jaar, dec. 1991

© Photo News

haast geruisloze overgang te realiseren van de socialistische 1 mei-vieringen naar het 'Feest van de nationale arbeid'. Miljoenen Duitsers luisterden er geestdriftig naar zijn grootse plannen ter bestrijding van de werkloosheid. De volgende dag liet hij alle vakbonden gebouwen bezetten, de goederen van de vakbonden werden geconfisqueerd en hun leiders gearresteerd. Op 10 mei riep hij het eerste congres van het Deutsche Arbeitsfront samen, een organisatie waarin werkgevers en werknemers onder zijn leiding zouden samenwerken. In zijn redevoering voor het congres legde hij uit, hoe voortaan de emancipatie van de arbeiders tot stand zou komen: "Er zal geen staat worden gebouwd tegen de arbeider, met hem zal hij worden gebouwd. De overwinnaar moet ons volk zijn. Het moet de overwinnaar zijn over klassen, standen en individuele belangen. Daarmede zullen wij vanzelf komen tot het begrip veredeling van de arbeider".

De ontuchtering volgde echter snel, toen bleek dat het Arbeitsfront de arbeiders mond-dood maakte in plaats van ze medezeggenschap te geven. En de oorspronkelijke tevredenheid over het tewerkstellingsbeleid bekoelde op het moment dat de lonen voor lange tijd werden bevroren en de levensstandaard op het einde van de jaren '30 beduidend lager was dan in het begin van Hitlers bewind.

Werken baat ...

Deze solidaristische slogan wordt in het sociaal-economische programma van het Vlaams Blok als volgt geconcretiseerd. Onze economie maakt enkel kans door een toename van het aantal kleine, flexibel georganiseerde bedrijven, met gemotiveerde werknemers op z'n Japans en mits een harde aanpak van bepaalde categorieën werklozen. "De Belgische werknemer (alsmede zijn Europese collega's) houdt zich strikt aan het arbeidsrooster

en is bijna nooit bereid tot meerprestaties. Zelfs tijdens de prestatie-uren stelt men vaak een gebrek aan inzet vast. Een groot aantal werknemers bezondigt zich vaak aan een werkverlet, bijvoorbeeld onder het mom van arbeidsongeschiktheid die er in feite geen is. De 40-urenweek wordt systematisch teruggebracht, onder syndicale druk, naar 39 en 38 uren".¹³ Daar tegenover wordt de Japanse werknemer als model ten tonele gevoerd. Die "toont een grote inzet voor zijn bedrijf, presteert 40 uren per week, vindt bandwerk niet geestdodend, is bereid onbezoldigde meerprestaties te leveren en moet bijna gedwongen worden om zijn wettelijke vakantie te nemen".¹⁴ Onnodig te vermelden dat het Vlaams Blok elke vorm van arbeidsduurvermindering resoluut afwijst. De werklozen worden door het Vlaams Blok in vier categorieën ingedeeld, "volgens de mentale ingesteldheid van deze personen": de ware slachtoffers

van een economische laagconjunctuur, de op de werkloosheid ingestelden, het profitaat en de langdurig werkloze vreemdelingen.¹⁵ Enkel de eerste soort werklozen vindt genade in de ogen van de partij, maar ook zij moeten bewijzen dat ze niet tot het profitaat behoren, willen ze hun recht op een uitkering behouden. Al wie langer dan 1 jaar werkloos is, zal immers ingeschakeld worden in een verplichte gemeenschapsdienst. "Een solidaristische maatschappij heeft geen nood aan parasieten en dient dit dan ook uit te drukken onder de vorm van een aangepaste wetgeving terzake: ofwel heeft men een job in het klassieke economische circuit, ofwel niet. In het laatste geval dient men zich dan ook in te zetten voor de gemeenschap wil men financieel gesteund worden. Voor gezonde mensen is er geen tussenweg. In die zin zijn OCMW en 'sociaal dienstbetoon' dan ook overbodig".¹⁶ vindt het Vlaams Blok. In één adem wordt de verzorgingsstaat aangevallen: "De burgers worden voor de risico's van het leven in slaapgewiegd door de idee dat de sociale zekerheid alle problemen kan opvangen".¹⁷ Of nog: "Het OCMW is de bron van bestaan voor gemakzuchtigen, werkschuwen, vreemdelingen en politieke vluchtelingen".¹⁸ Wanneer de staat de gemakzuchtige burger niet langer hoeft te verzorgen, kan hij zijn eigenlijke taak opnemen, die erin bestaat "zowel psychologisch, fiscaal als administratief een vriendelijke ondernemingsomgeving te creëren. (...) De vereiste financiële zuurstof voor innovatie kan verkregen worden door het verminderen van de patronale bijdrage waardoor de kosten verminderen en dus meer bedrijven de rendabiliteitsdrempel overschrijden. Een andere maatregel is het verminderen van de vennootschapsbelastingen waardoor de rendabele bedrijven meer winst kunnen investeren en investeren met vers kapitaal interessant wordt".¹⁹ In 12 jaar tijd zijn de ondernemingswinsten gestegen van 240 naar ruim 700 miljard, terwijl in dezelfde periode de effectieve aanslagvoet van de vennootschapsbelasting daalde van 44 % in 1979 naar 19,8 % in 1990.

Daarover wordt in Vlaams Blok-publicaties met geen woord gerept.

Staken schaad

Het spreekt vanzelf dat, eens de solidaristische maatschappij van het Vlaams Blok gerealiseerd, staken overbodig zal zijn, want dan zal men definitief komaf gemaakt hebben met de voorbijgestreefde 19e eeuwse opvatting dat er een belangentegenstelling zou zijn tussen arbeid en kapitaal. De partij ontwaart ook nu al tendensen binnen de ondernemingen die wijzen op een groeiend besef van gelijklopendheid van belangen tussen arbeid en kapitaal. De kwaliteitskringen beschouwen ze als een duidelijk bewijs daarvan. Ook hier gaan weer bewonderende blikken in de richting van Japan waar door een positieve bedrijfscultuur het onderscheid tussen werknemers en werkgever vervaagt. Een recept om dat Japanse model sneller te benaderen, is het invoeren van flexibele beloningssystemen.

"De werknemer zal een basisloon (risicoloos) ontvangen, vermeerderd met een risicodragend gedeelte dat afhangt van de bedrijfsresultaten, de ondernemingsgeest en inzet in het bedrijf. Enkel op deze manier is iedereen verbonden met het wel en wee van de eigen onderneming en zijn absurde eisen dan ook in ieders nadeel".²⁰ Dat laatste is uiteraard een veeg uit de pan aan het adres van de vakbonden die er door het Blok van beschuldigd worden door hun verworven-rechten-politiek bedrijven in moeilijkheden te brengen. Om de vakbondsmacht in te perken, pleiten zij voor een beperking van het stakingsrecht, het doorbreken van het vakbondsmonopolie bij de sociale verkiezingen en bij het afsluiten van collectieve arbeidsovereenkomsten, het afschaffen van vakbondspremies en het toekennen van rechtspersoonlijkheid aan de vakbonden. Dit laatste betekent dat er gerechtelijke vervolgingen kunnen komen na vakbondsacties en dat de stakingskassen openbaar worden, zodat de werkgevers de financiële weerbaarheid van de bonden zouden kennen.

Rijk volk eerst

Samengevat kunnen we stellen dat het antwoord van het Vlaams Blok op de sociaal-economische problemen een verscherping inhoudt van het tot nu toe gevoerde saneringsbeleid: minder staat, privatisering van de economie, meer ondernemingswinst, hogere arbeidsproductiviteit gekoppeld aan flexibele beloning, harmonieuze samenwerking tussen arbeid en kapitaal met de vakbonden buitenspel, en als klap op de vuurpijl afbraak van de sociale zekerheid en OCMW ... Rijk volk eerst, dus.

Marijke Persoone

¹ Raes, R., *Vlaams Blok, Gastarbeidersproblematiek*, congres teksten, 25/03/1984.

² Dewinter, F., *Weg met ons? Antwoord aan Paula D'Hondt*, Tyr, Antwerpen, 1991, p. 61.

³ Dewinter, F., o.c., p. 61.

⁴ Dewinter, F., o.c., p. 18.

⁵ Dewinter, F., o.c., p. 54.

⁶ Mégret, B., in de *Nouvel Observateur*, 28/11/91.

⁷ Dewinter, F., o.c. p. 37.

⁸ Dewinter, F., o.c., p. 40.

⁹ Dillen, K., *Vlaams Blok, partij van en voor de toekomst*, nov. 1992.

¹⁰ *Grondbeginselen Vlaams Blok, Manifest van het rechtse nationalisme*.

¹¹ Truysens, E., *Vlaams-nationale economie*, 1980.

¹² *Grondbeginselen Vlaams Blok, Manifest van het rechtse nationalisme*.

¹³ Truysens, E., *De Vlaams Nationalist*, 1981.

¹⁴ *ibid.*

¹⁵ Smout, W., *Van crisis en werkloosheid naar volledige werkgelegenheid in een organisch solidaristische staat*, Leuven, april 1989, p. 33.

¹⁶ Smout, W., o.c., p. 35.

¹⁷ Smout, W., o.c., p. 7.

¹⁸ Smout, W., o.c., p. 37.

¹⁹ Smout, W., o.c., p. 21.

²⁰ Smout, W., o.c., p. 18.

Het Vlaams Blok en zijn internationale connecties

Het Vlaams Blok is meer dan een lokale ramp. In Europa dreigt weer een epidemie van nationalisme, vreemdelingenhaat en etnische zuiveringen. De ziekte wordt kwaadaardiger, het medicijn zwakker. De contouren van internationale netwerken worden zichtbaar. Extreem-rechts luistert elkaars feesten op, staat in slagorde klaar om het op te nemen tegen immigranten, democratie, links, communisme en sociale vooruitgang.

Sinds jaar en dag is Vlaams extreem-rechts driftig op zoek naar internationale samenwerking. Al in 1951 is Dillen in Malmö aanwezig op het stichtingscongres van de Mouvement Social Européen. Het MSE-kopstuk, de Franse fascistische auteur Maurice Bardèche, is de geestelijke vader van het denkbeeld 'Europa derde macht': een xenofob, reactionair en sterk bewapend Groot-Europa, dat los van de Verenigde Staten het communisme en de Derde Wereld viseert.

Dit concept bindt nog steeds het bonte palet van 'volksnationalisten' (Vlaams Blok, de Duitse Republikaner) en 'staatsnationalisten' (Het Franse Front National, het Italiaanse MSI - Movimento Sociale Italiano). Op het Vlaams-Blokkongrescongres in februari '89 verklaart Francis vanden Eynde: "Europa is groter dan de EG. Europa strekt zich uit van Gibraltar tot de Oeral, van de Noordkaap tot Sicilië. Indien we voor een Europa van de Volkeren willen opkomen, dan moeten we de vrijheid opeisen voor de volkeren van Oost-Europa: de Esten, de Letten, de Litouwers, de Oekraïners, de Kroaten, de Slowaken en de Polen. (...) De Europese eenwording moet plaatsvinden volgens de door Dillen zo vaak geciteerde Bardèche: een tot de tanden bewapend Europa, los van Washington en Moskou". Sinds de val van de Muur en het wegvallen van de Sovjetunie is Europa alvast een eind in de richting van Dillens ideaalbeeld opgeschoven.

De fractie Eurorechts

Het Europees Parlement vormt een gedroomde opstap voor internationale samenwerking. Eurorechts telt sinds '89 21 zetels, verdeeld als volgt: het FN

10 zetels (11,7% van de stemmen), de Reps 6 (7,1%), de MSI 4 (5,5%) en het Vlaams Blok 1 (6,3%). Een fractie biedt grote voordelen: meer geld, meer medewerkers, meer spreektijd, extra kantoor- en zaalruimte. Le Pen wilde de neofascistische MSI in de fractie, maar de Reps en het Vlaams Blok vonden dat het Italiaanse Zuid-Tirol aan de Duitssprekenden toebehoort, zodat de MSI uit de boot viel. Le Pen werd voorzitter van de 'technische' fractie, Dillen vice-voorzitter.

Zeker, er zijn enkele verschillen van mening - Le Pen denkt er niet aan Frans-Vlaanderen prijs te geven -, maar over alle grote thema's, zoals vreemdelingen, immigratie, internationale en sociale politiek, spreken het Vlaams Blok en het Front National met één stem. Ofschoon het 70-puntenprogramma van het VB radicaler is dan het FN-programma, aapt het VB het FN zelfs tot in het ridicule na. In het spoor van de FN-intellectuelen van Nieuw Rechts, Mégret en Le Gallou, de theoreticus van 'eigen volk eerst', probeert het VB het racisme te fatsoeneren door het een cultureel tintje te geven. 'Bende van vier' en 'pro-immigratie-lobby', nieuwe codewoorden voor de gevestigde partijen en de anti-racistische beweging, komen regelrecht uit de FN-koker. Pierre Milloz' 'wetenschappelijke' studie over de 'kostprijs van de immigratie' inspireerde Dewinter tot een gelijksoortig rapport.

Het VB piekert er niet over zijn plagiaat te verdoezelen. De recente VB-campagne tegen de 'persdictatuur' liep parallel met een identieke FN-actie. En de huidige 'Open uw ogen'-leuze is een afkooksel van de FN-slogan 'Immigration; ouvrez les yeux'.

Gaucher staat aan het hoofd van National Hebdo en is een vertrouweling van Le Pen. Deze ex-collaborateur, ingewijd in de leer van het nationaal-socialisme, wist vorig jaar het FN ervan te overtuigen een aantal anti-sociale programmapunten (o.a. afschaffing van de vijf weken vakantie, het minimumloon en de minimumuitkering) te laten varen om de 'eigen' arbeiders niet van zich te vervreemden. Niet toevallig valt zo'n nationaal-sociale kentering nu ook bij het VB waar te nemen. Dat heeft een verklaring: FN en VB willen uitgroeien tot volwaardige corporatistische partijen, die alle lagen en klassen van de bevolking organiseren. Om dezelfde reden bekritisseren Eurorechts en het VB zijdelings het verdrag van Maastricht, ook al stemmen ze goeddeels in met een Europese eenwording die de positie van de werkgevers ter dege zal versterken koste van werknemers en Derde Wereld. Dat het verdrag van Schengen het asielrecht terugschroeft en de politieke samenwerking met het SIS, de reusachtige Schengencomputer, aanzwengelt, kunnen en willen Eurorechts en VB niet afkeuren, maar toch voorstellen ze met veel lawaai dat Schengen "de deur opent voor vreemdelingen en allerlei vormen van grensoverschrijdende criminaliteit".

Behalve met het FN, onderhoudt het VB ook goede betrekkingen met de Duitse zusterpartijen: de Reps van ex-Waffen-SS'er Schönhuber en de neonazistische concurrenten DVU (Deutsche Volksunion), Duitse Liga en NPD (Nationaldemokratische Partei Deutschlands). Al deze partijen ijveren eendrachtig voor het herstel van het Grootduitse Rijk binnen de grenzen van 1937, voor rehabilitering van het

nationaal-socialisme en voor een uitholling van het asielrecht.

Over de 'Duitse kwestie' struikelt het VB niet. Het heeft simpelweg de lijn van de Duitse extremisten overgenomen. Ook in het buitengewoon gewelddadige asieldebat, dat leidde tot de grootste racistische terreurgolf sinds WO II, zijn het VB en de Duitse zusterpartijen het hartsgrondig eens. Ondanks hun formele distanciëring van de terreur, geven zetegelijk allerlei uitvluchten waarmee ze direct de schuld weer afschuiven van de neonazistische daders op de media en vooral op de vreemdelingen zelf. "Waarom, wanneer de media het op grote schaal hebben over de geweldplegingen, het niet op even grote schaal, in even grote opmaak, hebben over wat de plaatselijke Duitse bevolking te lijden heeft, te verdragen heeft van de vreemdelingen aan plagerijen groot en klein, aan geplaag, aan gesar, aan diefstallen, aan verkrachtingen, aan geweld ook, kortom aan steeds groeiende en steeds toenemende onveiligheid?", vaart Dillen uit na de aanslagen in Rostock.

Het VB probeert de Duitse rivalen tot eenheid aan te porren, maar krijgt Frey van de DVU en Schönhuber niet in één formatie, zoals onlangs nog bleek uit een vraaggesprek met Schönhuber in het VB-maandblad. De recente gemeenteraadsverkiezingen in Hessen illustreren dat de zich als 'respectabel' presenterende Reps goed op weg zijn de concurrentieslag te winnen. Ze behaalden een gemiddelde van 8,3% en zelfs 9,3% in de wereldstad Frankfurt. De DVU scoorde in Frankfurt na een peperdure campagne 2,7% en de NPD 0,9%. De Reps staan klaar voor de verkiezingen in '94. Ze maken veel kans naar de Bondsdag en Straatsburg te gaan. Nu Schönhuber het nieuwe Italiaanse autonomiestatuut voor Zuid-Tirol heeft aangevraagd, is het belangrijkste obstakel voor de terugkeer van de Reps en de MSI in de Eurorechtse fractie opgeruimd.

Bizar gezelschap

De vele buitenlandse vrienden van het VB vormen, zacht uitgedrukt, een wel bijzonder bizar gezelschap. Zo trekt het VB graag op met de Duitse NPD, de oudste neonazistische partij, en met de Duitse Liga, in '90 gesticht door het Europarlementslid Harald Neubauer,

Le Pen, Dillen en Schönhuber, Berlijn, 1980
© Belga

de gewezen nummer twee van de Reps, en voormalig medewerker van de NPD, de DVU en zelfs de NSDAP-AO! VB-onder voorzitter Raes benadrukt zelf de verwantschap van zijn partij met de NPD. In een recent manifest pleit de NPD voor het herstel van Groot-Duitsland als "waarborg voor een Europese ordening", voor een elite-onderwijs dat rekening houdt met "de natuurlijke ongelijkheid van de mensen", voor het uittreden uit de NAVO en het uitbouwen van een Europees leger. De Duitse Liga kwam onlangs in de actualiteit omdat ze in Keulen duizenden grote posters had geplakt met een foto van een ondergedoken Joegoslavische zigeunerin. De partij loofde een beloning van 1000 Mark uit voor aanwijzingen die zouden leiden tot haar arrestatie. Dewinter lichtte op een meeting van de Duitse Liga in Keulen op 16 juni 1992 zijn 70-puntenprogramma toe in aanwezigheid van Neubauer. Neubauer was onlangs ook gastspreker op het congres van de VB-Jongeren. Hij roemde er het VB als "een te volgen

voorbeeld".

Kieskeurig is het VB allerm minst. Zo flirt het ook met de DVU van de neonazistische multi-miljonair Frey, die in zijn propagandablad, de Deutsche National-Zeitung, om de haverklap de heldendaden van Hitlers oorlogsmachine bejubelt. Frey treedt op als promotor van David Irving, de Britse amateur-historicus die openlijk aan het bestaan van de gaskamers twijfelt.

Het VB voelt zich ook aangetrokken tot de racistisch gekleurde volksnationalisten van de Lega Lombarda-Alleanza Nord, die ijveren voor een grote autonomie voor het noorden van Italië. Momenteel zitten twee vertegenwoordigers van de Lega Nord in de Regenboogfractie. De Lega Nord heeft in de tweede ronde van de deeltijdse gemeenteraadsverkiezingen, op 20 juni '93, de macht veroverd in Milaan, de belangrijkste stad van Italië.

Maar de Liga zal nog honderd andere steden in Noord-Italië besturen. Als winnende partij heeft ze volgens het nieuwe kiesstelsel recht op 60% van de zetels in de gemeenteraden. De Liga gokt volgend jaar op minstens 15 zetels in Straatsburg. Daarmee zou de Liga de MSI van de overleden Almirante, een voormalige medewerker van Mussolini, ver achter zich laten. Momenteel heeft de MSI vijf verkozenen in Straatsburg, waaronder de door VB-onder voorzitter Roeland Raes geprezen Pino Rauti, wiens naam vaak in dossiers van rechtse terreur opduikt.

Het VB slooft zich al enkele jaren uit om de verschillende extreem-rechtse partijen in Nederland te laten fusioeneren. In de zomer van '92 leidden Dewinter en Roeland Raes een aantal fusiegesprekken tussen de Centrum-democraten van Janmaat, CP '86 en enkele andere minipartijtjes. De gesprekken mislukten omdat Janmaat zich ergerde aan de Vlaamse betutteling. Het enige resultaat is dat de partijen een zogenaamde lijst-combinatie zullen vormen bij de Euroverkiezingen.

Binnen de Centrumdemocraten vond het VB vooral gehoor bij de meest radicale elementen zoals Vreeswijk, gemeenteraadslid in Utrecht. Hij was er op 6 juni '92 bij toen Dewinter zijn 70-puntenprogramma presenteerde. Het is natuurlijk heel vervelend voor het VB dat Vreeswijk enkele maanden geleden uit de partij werd gezet, nadat hij in een KRO-reportage voorzichtige kritiek had gespuid op partijleider Janmaat.

Het VB voelt zich het best thuis bij CP '86, die ampervier gemeenteraadszetels bezet, in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Almere. CP '86 heeft zelfklevers met de tekst *'Eigen volk eerst. Het is fijn blank te zijn'*. In augustus '90 werd een persconferentie van de CP '86 en het VB verboden. Dewinter probeerde toen met een megafon uit het bovenraam van het huis van de toenmalige CP-secretaris in Dordrecht alsnog het woord te voeren. Daarbij werd hij gearresteerd. CP '86 zoekt sinds januari '92 Vlaamse en Nederlandse vrijwilligers voor actie in Zuid-Afrika. Het apartheidsregime neemt voor het VB een bijzondere plaats in. Het VB fulmineert tegen De Klerks overigens uitermate voorzichtige hervormingspolitiek en tegen de invoering van het algemeen stemrecht. Het Antwerpse VB-lid Lowie kiest zonder omwegen voor *'de gewapende strijd uit zelfverdediging'*. Geen wonder dat het VB zich schaaft achter uitgesproken nazistische partijen als de Afrikaner Weerstand Beweging en de Boerestaats Partij, die een bloedige Boerenoorlog willen ontketen.

Balkan en Oost-Europa

De omwentelingen in Oost-Europa verlost extremen van een hinderlijke historische vijand. In de plaats kreeg extreem-rechts er nieuwe bondgenoten bij. Voor het VB lijkt het separatisme geen fata morgana meer nu het nationalisme Oost-Europa inpalmt. Tsjechoslowakije is onlangs gesplitst. Daarmee is het land teruggekeerd naar de situatie van 1939, toen de fascistische partij van Tiso, met de zegen van Hitler, de onafhankelijkheid van

Slowakije uitriep. *"Het uiteenvallen van België kan, zal en moet naar Tsjechoslowaaks model gebeuren"*, stelt Van Overmeire. Wekt het nog verbazing dat het VB de Baltische separatisten op de handen draagt en applaudisseert voor de Estische Nationale Onafhankelijkheidspartij ERSP? Die ERSP wordt geleid door Lagle Parek, dochter van een Etnische generaal die bij de Russische inval in 1940 werd terechtgesteld. VB-Jongeren en Voorpost hebben een steuncomité-Estland opgericht dat geld inzamelt voor het maandblad van de ERSP. Begin oktober '92 werden Dewinter, Van Overmeire en Wim Verreycken in Estland als staatslieden verwelkomd door de ERSP, die net in de parlementsverkiezingen 10 zetels op 101 veroverd had. De delegatie had ook een ontmoeting met de voorzitter van de zegevierende formatie Vaderland, een coalitie van conservatief-christelijke signatuur. Het VB valt in Oost-Europa politiek eerbetoon te beurt die het in eigen land tevergeefs najaagt. Begin april 1993 waren Dewinter, Van den Eynde en Van Overmeire op bezoek bij de Oekraïense nationalist van UNA, dat werd gesticht door Joeri Choekevich, een voormalig Bandera-fan. De belangstelling voor deze staat op de grens tussen Europa en Azië is historisch verklaarbaar. Toen de nazi's op 21 juni '41 Oekraïne binnenvielen, stond de Organisatie van Oekraïense Nationalisten (OOEN) van Bandera te juichen. Enkele maanden eerder had de OOEN nog een onversneden fascistische programma aangenomen. *"Het offer van de door de communisten vermoorde Bandera mag niet nutteloos zijn,"* schreef ooit het VB.

De val van het communisme maakte een stroom etnische sentimenten los. De bloedigste oorlog in Europa sinds WO II brak uit in Joegoslavië. Het VB was onmiddellijk gefascineerd door de mengeling van nationalisme en heroplevend neo-fascisme in de Kroatische 'onafhankelijkheidsstrijd'. Het supportert voor de onverzoenlijke nationalist Tudjman, die blijkens zijn boek *'Braakliggend terrein'* de holocaust vlijtig bagatelliseert. Kort nadat hij in

1990 aan het bewind kwam, wijzigde Tudjman de grondwet om de Serviërs van bepaalde rechten te beroven en hun bezittingen aan te slaan.

Hoe sympathiek het VB Tudjman ook mag vinden, toch gaat het vriendschappelijk om de Partij voor de Rechtvaardigheid van Paraga, die dweept met het Ustasja-verleden. Met brute terreur lukt het de Ustasja's om tijdens WO II *'het Joodse probleem op te lossen'* en de Servische bevolking in Kroatië bijna te halveren. Het rehabiliteren van oud-nazi's is een hobby van Dillen. Ustasja-leider Ante Pavelic, staatshoofd van de 'onafhankelijke' vazalstaat Kroatië, dat van de nazi's de controle kreeg over Bosnië, wordt door Dillen bewierookt: *"De officiële geschiedschrijving heeft van Pavelic een historisch monster gemaakt. Niets is minder waar. Niemand kan loochenen dat Pavelic gedreven werd door een hartstochtelijke liefde voor zijn volk"*. Begin '92 bezoekt Karim Van Overmeire, VB-kamerlid, het hoofdkwartier van de HOS, Paraga's goed bewapende militia die zich te buiten gaat aan etnische zuiveringen in Bosnië. Het VB dekt de zuiveringsoperaties waaraan ook radicale Serviërs zich bezondigen, doordat het zich uitspreekt voor een opdeling van Joegoslavië in homogene etnische gebieden. Over deze variant op de *'bloed en bodem'*-doctrine, die uitmondt in gedwongen deportatie en macabere slachtpartijen, zegt Van Overmeire: *"De enige zinnige oplossing voor de oorlog is een opdeling van het voormalige Joegoslavië langs etnische lijnen"*. En Annemans heeft de nieuwe politieke oplossing al bedacht: *"Men moet zich afvragen of Bosnië niet dient te worden opgedeeld tussen de drie bevolkingsgroepen, waarbij het Kroatische en Servische gedeelte naar die respectievelijke staten worden overgeheveld, zodat er voor de moslims slechts een ongevaarlijke kleine staat overblijft"*. De gevolgen van de etnische haat zijn ontzagwekkend: meer dan een miljoen vluchtelingen, meer dan 100.000 doden.

Jos Vander Velpen

Over de ondraaglijke gespletenheid van het Vlaams Blok

Het Vlaams Blok is na 24 november 1991 een partij met meer dan 400.000 Vlaamse kiezers achter zich, daar kan men niet omheen. Wat betekent de zo uitgedrukte stem van een aanzienlijk deel van de bevolking? Wat wilden die kiezers kenbaar maken? Onderschrijven zij in grote lijnen het programma en de ideologie van een extreem-rechtse partij, en hebben zij hun vertegenwoordigers een mandaat gegeven om voor de realisatie ervan te ijveren? Of hebben zij door het stemmen voor de bokshandschoenen een duidelijk signaal van protest en ongenoegen willen uitzenden? Een teken van ontgoocheling in de gevestigde partijen en hun wijze van besturen.

In deze korte bijdrage zal ik aantonen dat slechts een beperkt deel van het Vlaams-Blokprogramma voluit steun vindt bij de eigen kiezers. Het grootste deel van deze kiezers kan niet als racistisch of uiterst rechts bestempeld worden. De kloof tussen de kaders en militanten van het Vlaams Blok enerzijds, en een groot gedeelte van zijn kiezerskorps anderzijds, is zelfs ongeëvenaard groot. Die stelling wordt gestaafd door na te gaan wie de Vlaams-Blokkiezers zijn (hun sociale kenmerken), welke motieven ze aanvoeren en welk ideologisch profiel of waardenprofiel ze hebben. Deze drie soorten gegevens convergeren.

Sociale kenmerken van het Vlaams-Blokelectorat

In onderzoek na de Europese verkiezingen van 1989 kon worden aangetoond dat het Vlaams Blok z'n kiezers vooral had gehaald bij de SP, bij voormalige blanco-/ongeldigstemmers en bij de Volksunie². Indien het Vlaams-Blokkiezerskorps voordien vooral zou bestaan hebben uit Vlaams-nationalisten, dan is dat sindsdien niet meer het geval. Maar kiezers uit SP-rangen vormen nu eenmaal niet de natuurlijke basis voor een partijkader dat ontsproten is uit de radicale en extreem-rechtse groeperingen aan de rand van het traditionele Vlaams-nationalisme. Na de Europese verkiezingen vonden we al sporen van die breuk in het kiezerskorps³. Nadien heeft vervolgonderzoek dit gegeven grotendeels bevestigd en nog aangescherpt.

In 1991 blijkt het Vlaams Blok bij vrijwel alle partijen stemmen gehaald te hebben. In absolute aantallen het meest bij de SP (netto 79.000) en bij de VU-VVD (62.000). Ook de CVP moest ditmaal veel stemmen aan het Vlaams Blok prijsgeven (49.000). Zelfs de PVV stond als oppositiepartij toch nog een aanzienlijk aantal stemmen af (27.000) en ook Agalev bleef niet gespaard (13.000). Het meest opvallende was echter dat niet de generatie van de 35-44-jarigen een grotere neiging vertoonde om voor het Vlaams Blok te stemmen, maar wel de jongere kiezers beneden 30 jaar (rond 15% Vlaams Blok).

Wat de sociale kenmerken aangaat, vinden we mensen uit alle bevolkingslagen in het Vlaams-Blokkiezerskorps. Maar deze partij profileert zich sterker dan voorheen met meer dan gemiddeld lager geschoolden (overwegend lager beroeps- en technisch onderwijs) en bijgevolg ook meer kiezers uit de lagere sociale klassen. Hoe zou het ook anders kunnen na de aderlating van de socialisten in het recente verleden? Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat we te maken hebben met een rechtse partij die in 1991 meer dan behoorlijke resultaten behaalde onder de (jongere) vakbondsleden. Van paradoxen gesproken. Er zijn naar verhouding meer niet-katholieken onder de Vlaams-Blokkiezers, minder regelmatig praktiserende katholieken, en ... de partij met de bokshandschoenen heeft meer succes bij de mannen dan bij de vrouwen.

Er zijn natuurlijk tekenen die kunnen wijzen op de accidentele aard van 24

november. Jongere kiezers zijn niet zeer gehinderd in hun experimenteren, waarom niet eens een vuist maken? Ze veranderen ook vlugger van partij dan de ouderen. De eerstvolgende keer kunnen ze dat al doen. Ook zijn vermoedelijk al veel kiezers door het optreden van het Vlaams Blok afgeschrikt. Maar het kan toch wat voorbarig zijn om daarom te denken dat het Vlaams Blok over het hoogtepunt heen is. Er is in Vlaanderen, België en Europa te veel aan het smeulen dat in de kaart speelt van rechts populisme.

De motieven van de kiezers

De gegevens over de zeer verschillende afkomst van de Vlaams-Blokkiezers en over hun sociale kenmerken doen vermoeden dat we niet te maken hebben met een uitgesproken extreem-rechts kiezerskorps. Is dat zo? Een eerste antwoord op die vraag leest men af uit de motieven die de kiezers zelf opgaven. Meer dan de helft van de kiezers van het Vlaams Blok voert uitdrukkelijk het migrantenthema als reden voor hun keuze aan. Dat is bijzonder veel, als men bedenkt dat het hier om een open vraag gaat. Maar met door de kiezers zelf aangegeven redenen moet men voorzichtig zijn. Het kunnen reflecties na de feiten zijn, bijvoorbeeld onder invloed van de media. Evenmin geven deze "top-of-mind"-verantwoordelingen aan "waarom" men tot een bepaalde motivering besluit. Het "migrantenthema" aangegeven kan dus zowel veroorzaakt zijn door een negatieve houding ten aanzien van etnische minderheden als door

het (subjectieve) aanvoelen van dreiging van concurrentie op de arbeidsmarkt of op andere gebieden. De verwijzing naar het migrantenthema gaat vaak samen met uitingen van ontgoocheling in de politici en met gevoelens van protest en de wens tot verandering. Ruim vier op tien van de Vlaams Blokkiezers geeft daaraan uiting. Verwijzingen naar het communautaire komen bijzonder weinig voor, evenals het thema van onveiligheid en criminaliteit. Dat laatste is verwonderlijk, omdat het thema van de onveiligheid in een gesloten vraag over mogelijke redenen wel zeer uitdrukkelijk aanwezig is.

De kiezers, hun houdingen en hun waarden-oriëntaties

In de extreem-rechtse ideologie worden vijf componenten onderscheiden: een negatieve opstelling tegenover etnische minderheden gaande tot racisme; extreem volkswaardisme; het leiderschapsprincipe; verwerping van de parlementaire democratie; de verwerping van alles wat links is¹. Minstens vier van deze componenten vindt men terug in de ideologie van het Vlaams Blok.

In het I.S.P.O.-onderzoek werden diverse houdingen onderzocht die daarbij aanleunen. Bovendien beschikken we over enkel schalen die bij andere programmapunten van het Vlaams Blok aansluiten. Ik noem al deze (via schalen gemeten) houdingen even op: (1) het zich bedreigd voelen door migranten; (2) de idee van superioriteit van eigen volk (of ras) en de noodzaak van een gescheiden ontwikkeling van culturen; (3) de nadruk op traditionele principes zoals autoriteit, respect voor wet en orde; (4) de noodzaak om alle vormen van criminaliteit (ook kleine) strenger aan te pakken; (5) een zeer kritische houding tegenover de vakbonden en het afwijzen van een klassenmaatschappij; (6) het benadrukken van traditionele rolpatronen in het gezin; (7) de afwijzing van liberalisering van abortus; (8) een uitgesproken keuze voor separatisme en voor de vergroting van de politieke macht van Vlaanderen; (9) reserve tegenover de vrije openbare meningsuiting over van alles en nog wat. Dat laatste komt, voor zover ik weet, niet zo duidelijk tot uiting in de geschriften van het Vlaams Blok. Welnu, uit het onderzoek blijkt dat de Vlaams-Blokkiezers zich slechts op vier van de negen houdingen duidelijk onderscheiden van alle andere kiezerskorpora, namelijk voor wat betreft de migranten, de beteugeling van kleine criminaliteit, de gescheiden ontwikkeling van rassen, en het toevertrouwen van meer macht aan Vlaanderen i.p.v. aan België. Wat dit laatste betreft, is het echter zo dat de Volksuniekiezers nog meer uitgesproken Vlaams-nationalist zijn². Voor alle overige componenten scoren sommige andere partijen (afwisselend) sterker dan het Vlaams Blok. Een en ander hangt natuurlijk samen met de sociale en demografische samenstelling van de kiezerskorpora. Uit enkele andere houdingen die niets met de ideologie of het programma van het Vlaams Blok te maken hebben, blijkt dat de Vlaams-Blokkiezers zich samen met de blanco-/ongeldigstemmers meer sociaal geïsoleerd voelen.

Ze vallen echter niet uit de toon wat betreft het aanhangen van materialistische waarden of inzake individualisme. Agalev profileert zich op al die gebieden het scherpst als tegenpool van het Vlaams Blok.

tot slot

De gevolgtrekkingen werden gemaakt op basis van gemiddelden. Daardoor verdwijnt de interne verscheidenheid van het kiezerskorps uit het oog. Een gedeelte van de Vlaams-Blokkiezers sluit wel nauw aan bij de ideologie van de kaders en de militanten. Maar dat is niet de meerderheid. Dit betekent dat de breuk tussen de kaders en een groot gedeelte van het kiezerskorps zich ook binnen het kiezerskorps zelf doortrekt. Een ondraaglijke gespletenheid. Voor wie? Dat laten we over aan het oordeel van de lezer.

Jaak Billiet

Dit artikel verschijnt parallel in *De Vijfde boom* jg. 18 nr. 106, juli 1993.

¹ De gegevens waarop ik steun zijn verzameld door ondervraging van 2.691 Vlamingen in de periode na de verkiezingen. Ze werden verzameld door het Interuniversitair Steunpunt voor Politiek Opinion-derzoek (I.S.P.O.), gevestigd aan het Departement Sociologie, K.U. Leuven. De onderzoeksgroep bestaat uit J. Billiet (promotor), M. Swyngedouw (onderzoeks-directeur), A. Carton en R. Beerten (onderzoekers). Het I.S.P.O. werd opgericht in het kader van het Programma Maatschappelijk Onderzoek en wordt beheerd door de Diensten voor de Programmatie van het Wetenschapsbeleid.

² Swyngedouw, M., De Winter, L., Schulpens, L., *De verkiezingen voor het Europees parlement 1989*, Brussel, Dimarso, 53, 1990.

³ Swyngedouw, M., e.a., o.c.; Billiet, J., Carton, A., Huys, R., *Onbekend of onbemand? Een sociologisch onderzoek naar de houding van Belgen tegenover migranten*, Leuven, SOI/dept. Sociologie, 1990.

⁴ De Witte, H., Billiet, J., Scheepers, P., *Hoe zwart is Vlaanderen? Een exploratief onderzoek naar uiterst-rechtse denkbeelden in Vlaanderen in 1991*, herwerking van een paper voorgedragen op de bijeenkomst van de NVVP, Leiden (7 nov. 1992), 1993. De gegevens van deze studie werden verzameld in januari 1991.

⁵ Billiet, J., De Witte, H., *Attitudinal dispositions to vote right-wing. The case of Vlaams Blok*, paper voorgedragen op het Politicologen Etnaal, Amersfoort, 3-4 juni 1993.

Nieuwe waardenontwikkelingen en de opkomst van het Vlaams Blok

Wanneer kiezers hun stemgedrag bepalen, doen de meesten van hen dit naar alle waarschijnlijkheid niet op basis van een accurate registratie van de positie en prioriteiten van politieke partijen. Wel lijken ze dit te doen op basis van zeer algemene beelden die ze hebben van de partijen. Zo'n algemeen beeld omvat een aantal fundamentele waarden die door de kiezers toegeschreven worden aan een politieke partij, een algemeen gevoel van waar een partij zich plaatst op de als belangrijk ervaren politieke breuklijnen en van wat ze met betrekking tot de inrichting van de samenleving voorstaat.

Wil een partij aantrekkelijk zijn voor de kiezers - gegeven haar eigen doelstellingen - dan zal zij erin moeten slagen om voldoende grote groepen kiezers te overtuigen van haar opvattingen over de inrichting van de samenleving. Met andere woorden, er mag geen te grote kloof zijn tussen de positie die de kiezers zelf innemen op de als belangrijk ervaren breuklijnen en de door de kiezers waargenomen positie van een politieke partij op deze breuklijnen.

In dit artikel gaan we in de schoenen van de kiezer staan. We gaan na hoe de kiezer de verschillende partijen ten tijde van de verkiezingen van 24 november 1991 bekeek op een aantal relevante waarden/breuklijnen in de Vlaamse politiek. Onze aandacht zal daarbij voornamelijk naar het Vlaams Blok gaan. We gebruiken hiertoe onderzoek van het ISPO (Interuniversitair Steunpunt Politiek Opinion-onderzoek)¹. De profielen die de kiezer tekende van de Vlaamse partijen zijn gebaseerd op de 'traditionele' en 'nieuwe' waarden waarmee de politiek in dit land wordt geduid. Deze waarden vormen een essentieel gegeven voor de interpretatie van de verkiezingsuitslag.

Waarden in de politiek

Als de politieke arena geanalyseerd wordt, gebeurt dit gewoonlijk vanuit het standpunt van de politieke partijen en de politici. Veelal gebruikt men hiertoe een analyseschema ontwikkeld door Vandenbrande (R.U.G.) in *Res Publica* (1967), dat vertrekt vanuit de grote breuklijnen die de Belgische politiek toen verkavelden. In veel gevallen beroept men zich vervolgens op vermoedens om het standpunt van de kiezers ten aanzien van deze dimensies te bepalen.

Ook in meer recente publikaties worden in de Belgische politiek drie verschillende breuklijnen of dimensies

onderscheiden. Zonder een uitspraak te doen over de relatieve belangrijkheid van deze dimensies, worden ze als volgt aangeduid: de levensbeschouwelijke (katholiek versus vrijzinnig), de sociaal-economische (sociaal-economisch links versus rechts) en de communautaire (Vlaams versus Frans/België). Het ontstaan van de verschillende traditionele partijen (CVP, PVV/VLD, SP, VU) houdt altijd op één of andere manier verband met deze breuklijnen.

Deze breuklijnen kunnen beschouwd worden als krachten die zowel het electoraal gedrag maken (richting geven) als conditioneren (dus de mobiliteit beperken). Naast een normatief element, een geheel van waarden en geloofspunten die een gevoel van identiteit verschaffen, bevatten breuklijnen ook een organisatorisch/gedragsmatig element, meer bepaald een geheel van individuele interacties, instituties en organisaties (zoals politieke partijen) die zich ontwikkelen op basis van de breuklijn. Het gaat met andere woorden over fundamentele waardenoriëntaties die ontstaan naar aanleiding van dominante maatschappelijke conflicten en die (individuele en sociale) identiteit verschaffen en aanleiding geven tot het ontstaan van politieke groepen of ideeën.

De opkomst van de nieuwe, groene of extreem-rechtse, politieke partijen be-

tekent dat het geschetste driedelige breuklijnenmodel veranderingen ondergaat. De dominante breuklijnen/waardenoriëntaties zouden aan kracht hebben ingeboet, en één of meerdere 'nieuwe' breuklijnen/waardenoriëntaties zouden ontstaan zijn en op hun beurt het stemgedrag modelleren. Theoretici voegden recent een vierde en eventueel vijfde dimensie, namelijk de materialistische - post-materialistische dimensie (Ingelhart e.a.) en de autoritaristische - libertaristische dimensie (Flanagan, Kitschelt, Boy e.a.) aan de reeks toe. Een partij als Agalev zou zich op de materialistisch-postmaterialistisch dimensie aan de postmateriële zijde bevinden. Het Vlaams Blok zou zich dan op de autoritaire - libertaire dimensie bevinden aan de autoritaire zijde. Over het bestaan van en het onderscheid tussen deze beide 'nieuwe' dimensies bestaan verschillende meer of minder uitgewerkte wetenschappelijke theorieën. De politieke partijen en de politieke elite lijken deze nieuwe dimensies te erkennen, het is niet duidelijk of de (Vlaamse) kiezers ze ook zo waarneemt.

Bij de analyse van het stemgedrag is het noodzakelijk een onderscheid te maken tussen drie verschillende motivatielagen van de kiezer. Vooreerst dient er rekening gehouden te worden met wat we de 'ideologische' of waardenpositionering van de kiezer zullen noemen.

men. Dit is de mate waarin de kiezer opteert voor een aantal voor hem fundamentele waarden betreffende de maatschappelijke inrichting. Deze 'ideologische' waarden kunnen betrekking hebben op het levensbeschouwelijke, het sociaal-economische, het (post-)materialistische, het autoritair-libertaire, nationalisme (het communautaire).

Vervolgens zijn er een aantal fundamentele 'probleemvelden' die zich in een specifieke maatschappelijke context voordoen, maar waarvoor de oplossingen zich slechts over een langere termijn kunnen realiseren, en die oorzaak zijn van een wijdverbreide veront- rusting of verontwaardiging. Zij zijn medebepalend voor het stemgedrag, maar empirisch moeilijk te onderscheiden van de 'ideologische' waarden. Concreet kan hierbij gedacht worden aan de milieuproblematiek en de vluchtelingen/migrantenthematiek.

Tenslotte, op een derde niveau, speelt het imago van partijen en kandidaten en hun houding op korte termijn en in plaatsgebonden 'issues'.

De stelling van de verdedigers van de nieuwe breuklijnen is nu juist dat deze hier aangeduide 'probleemvelden' exponenten zijn van de nieuwe breuklijnen (post-)materialisme en libertarisme - autoritarisme. De houding die de kiezer aanneemt ten aanzien van deze probleemvelden zou, met andere woorden, fundamenteel samenhangen met de waarden die zij aanhangen op deze breuklijnen.

De kiezer aan het woord

In ons onderzoek operationaliseerden wij de levensbeschouwelijke breuklijn in de schaal 'katholiek - niet katholiek', de sociaal-economische in de tegenstelling 'ondernemingen volledig vrij - gemeenschap toezicht houden op ondernemingen', en de communautaire breuklijn in 'Vlaanderen moet alles beslissen - België moet alles beslissen'. De nieuwe breuklijnen materialisme - postmaterialisme en autoritair-libertair werden geoperationaliseerd door middel van de tegenstelling 'milieubehoud - werkgelegenheid' en

'kwaliteit van het leven - behoud van hoge economische groei' enerzijds en 'recht op veiligheid - recht op privacy' en 'openbare orde - vrije meningsuiting' anderzijds. De tegenstelling 'minder rechten voor migranten dan voor Belgen - dezelfde rechten voor migranten en Belgen' zit op de wip tussen deze beide waardenoriëntaties.

We peilden naar hoe een representatieve steekproef van Vlaamse kiezers de electorale ruimte bekeek, dus welke waarden zij zelf aanhingen en welk waardenprofiel ze aan de partijen toekenden, ten tijde van de verkiezingen van 24 november 1991. Het gaat hier niet om hoe deze ruimte in werkelijkheid is, maar wel om hoe de kiezer deze ziet.

Hoewel er veel meer over deze analyse te vertellen valt, beperken we ons tot de positie van het Vlaams Blok en Agalev, als de twee 'nieuwe' partijen in Vlaanderen sinds grosso modo 1980, en tot de waardenoriëntaties.

De kiezers definiëren duidelijk een post-materialistische - materialistische dimensie in de electorale ruimte. De tegenstelling 'Dezelfde versus minder rechten voor migranten dan Belgen', en ermee parallel lopend het communautaire 'België of Vlaanderen als beslissingscentrum', vormen de tweede dimensie die de ruimte bepaalt. De optie voor gelijke rechten en België kan geïnterpreteerd worden als gehechtheid aan de waarden van de Verlich-

ting (alle burgers zijn gelijk) en de daaraan gekoppelde natiestaat. De solidariteit tussen Vlamingen en Walen en Vlamingen en migranten wordt vooropgesteld. De universalistische opvattingen van de Franse revolutie voeren de boventoon. De optie voor minder rechten voor migranten dan Belgen en voor Vlaanderen grijpt dan

terug op de etnische opvatting van volk en staat. Deze tweeledige tegenstelling kan omschreven worden als universalistisch-culturele openheid versus particularistisch-culturele geslotenheid. Als we de (post-)materialistische en de universalistisch - particularistische lijnen op twee assen uitzetten, vormen de andere tegenstellingen tussen deze assen twee waardenclusters. De eerste, waarin ondermeer kwaliteit van het leven, milieubehoud, vrijheid van meningsuiting, recht op privacy en dezelfde rechten voor migranten samengaan, kunnen we als links-libertair benoemen. De tweede, met economische groei en werkgelegenheid, openbare orde, veiligheid, niet-katholiek, Vlaanderen en minder rechten voor migranten, is dan de rechts-autoritaire configuratie. Uit de analyse blijkt voorts een tanende invloed van de levensbeschouwelijke en de sociaal-economische dimensie. Zowel de levensbeschouwelijke als de sociaal-economische breuklijn hebben minder onderscheidingskracht dan de (post-)materialistische en de universalistische - particularistische tegenstelling.

Bekijken we nu waar de kiezer de partijen plaatst. Vooreerst het Vlaams Blok. Volgens een groot aantal kiezers heeft het Vlaams Blok op vijf van de acht bovenvermelde schalen een duidelijk profiel. Het is sterk niet-katholiek, is extreem voor minder rechten voor migranten en verkiest Vlaanderen boven België. Maar bij de twee overige schalen, openbare orde versus vrije meningsuiting en veiligheid versus privacy - de schalen voor de libertair-autoritairdimensie -, merken we dat verschillende segmenten van het kiezerskorps het Vlaams Blok duidelijk tegenstrijdig positioneren. Dit wijst op een dubbelzinnige profilering van het Vlaams Blok op deze punten. Een duidelijke profilering van het Vlaams Blok hierop zal dan ook een deel van de kiezers in hun verwachtingspatroon ten aanzien van het Vlaams Blok teleurstellen. Als het Blok bijvoorbeeld zou opteren voor openbare orde met inlevering van vrije meningsuiting moet het de 40 % van de kiezers die nu vinden dat bij het Vlaams Blok de vrije meningsuiting voorop staat, teleurstellen.

Agalev is weinig of niet geprofileerd op de levensbeschouwelijke as, de veiligheid - privacy tegenstelling en de communautaire schaal. Op de andere velden wordt haar een duidelijke richting toegemeten door de kiezers. Samen met de SP zou ze sterk gericht zijn op gemeenschapstoezicht op bedrijven. Samen met de CVP, maar meer uitgesproken, zou ze opkomen voor gelijke rechten voor migranten. Ze zou uitgesproken milieubehoud verkiezen boven werkgelegenheid, en dit ongeveer als enige partij. Ze kent een ondubbelzinnig pro vrije-meningsuitingprofiel en zou de kwaliteit van het leven sterk verkiezen boven het behoud van een hoge economische groei.

Uit één en ander is dus duidelijk dat het Vlaams Blok voor de kiezer een zeer uitgesproken profiel heeft. De kiezer is over het algemeen genomen op de hoogte dat het Vlaams Blok een eerder op autoritarisme georiënteerde partij is, gekant tegen de migranten; wat niet

hetzelfde is als racistisch of fascistisch. Daarenboven heeft het Vlaams Blok zich nog duidelijk geprofileerd op die waardenoriëntaties die de inzet van de verkiezingen vormden. Bemerkenwaardig is ook dat er in Vlaanderen geen partij is die effectief de tegenpool van het Vlaams Blok vormt.

In een onderzoek van Budge en Farlie (1983) naar de mogelijke constanten in verkiezingsoverwinningen stellen zij na vergelijkend onderzoek van een groot aantal verkiezingen in 23 Europese landen vast, dat deze partijen de verkiezingen winnen, dat wil zeggen het sterkst vooruitgaan, die hun 'issue'-agenda kunnen opleggen als de inzet van de verkiezingen. Meer algemeen en correcter stellen we, dat deze partij zal winnen die haar waardenoriëntatie - al dan niet in de vorm van issues - als inzet van de verkiezingen kan opleggen. De doorbraak van het Vlaams Blok in geheel Vlaanderen, de afkalving van de traditionele partijen en het ter plaatse trappen van Agalev krijgen hierdoor een verstaanbare grond.

Besluit

In de loop van de jaren '70 en '80 werden nieuwe waardenoriëntaties ontwikkeld, die het kiesgedrag gaan modelleren. De materialistisch - post-materialistische waardenoriëntatie en de universalistische/culturele openheid versus particularistische/culturele geslotenheidsdimensie blijken structurerende factoren te zijn geworden. Opgebouwd rond de problematiek van het milieu en de migranten bepaalt zij sterk mee het kiesgedrag. De problematiek van de gelijkheid en integratie van migranten kent grotendeels zijn oorsprong in zeer concrete maatschappelijke (mis-)toestanden, die een altijd latente xenofobie aanwakkeren. Het zalaan depolitieke partijen, maar vooral aan alle maatschappelijke krachten zijn, om hier een klaar en duidelijk antwoord op te geven.

Marc Swyngedouw

¹ Een maand tot drie weken voor de verkiezingen van 24/11/91 werd een representatieve steekproef van 845 Vlaamse kiezers bevestigd (Swyngedouw, M., *Waar voor je waarden. De opkomst van Vlaams Blok en Agalev in de jaren tachtig*. Leuven, Sociologisch Onderzoeksinstituut/ISPO, 1992, 86 blz., ISPO/1), een dag na de verkiezingen werden 2.691 Vlamingen tussen 18 en 65 jaar bevestigd (Billiet, J., Swyngedouw, M., Carton, A., *Source Book of the Voters' Study in Connection with the 1991 General Election*. Leuven, K.U. Leuven, Dpt. Sociologie/ISPO, 1993, 281 blz., ISPO/SO 1,2.

Dit artikel is een samenvattende bewerking door Frieda Bex van twee artikels van M. Swyngedouw, "De kiezers en het Vlaams Blok: segmenteringen en waarden" uit Casablanca 2 jg. 1, mei-juni 1992; en "Nieuwe breuklijnen in de Vlaamse politiek? De politieke ruimte van de 18- tot 65-jarige kiezer na de verkiezingen van 24 november 1991", Paper Nederlandse Politologen Etnaal, Amersfoort, 3-4 juni 1993.

Een linkshandige, averechtse aanpak van rechts

Met de doorbraak van het Vlaams Blok en de extreem rechtse partijen in verschillende Europese landen is de vraag bijzonder actueel: hoe tegelijkertijd doeltreffend en deontologisch verantwoord optreden tegen deze partijen of formaties? Of concreter: moet tegen het Vlaams Blok een anti-blok gevormd? Laat je rechts links liggen of volg je links in zijn strategie tegen rechts?

Een links antiblok?

Voor klassiek links is er niet veel discussie nodig. Hun opstelling is duidelijk: pak ze maar hard aan, ze zijn immers zelf niet vies van harde acties, discrediteer hen, versterk het juridisch en repressief arsenaal, ontmasker het gedachtengoed als nauwelijks verholten fascisme en racisme, stel de bevolking voor de duidelijke keuze via polarisering en anti-blokvorming ("wie niet voor mij is, is tegen mij"), sensibiliseer de bevolking voor de donkerste bladzijden uit onze geschiedenis die zich morgen dreigt te herhalen, radicaliseer de politiek. Het lijkt erop dat het klassieke vijandbeeld ook hier veranderd is: niet langer de kapitalist is de boeman maar het militante rechts. Tegenover rechts-militantisme is er slechts één duidelijke remedie: links-militantisme.

Een linkshandige averechtse strategie

Wijzelf zijn niet zo overtuigd van de haalbaarheid en doeltreffendheid van een dergelijke aanpak. We zijn van mening dat de neutralisatie van rechts niet enkel of niet zozeer dient te geschieden door de militante bestrijding ervan, hoe radicaal en onvoorwaardelijk we het gedachtengoed op een democratische wijze ook moeten afwijzen en blijven aanklagen. We menen evenwel dat een duurzame en geloofwaardige immunisatie nodig is. Dit veronderstelt een maatschappelijk klimaat dat geen extreem-rechts gedachtengoed genereert en een (on-)ontvankelijkheidsstructuur bij de bevolking die de voedingsbodem voor dergelijke ideeën onvruchtbaar maakt. Hier-

aan werken is wellicht moeizamer en betekent investeren op lange termijn, maar het verzekert wellicht de minste contra-productieve effecten. Dit betekent evenwel niet dat er op korte termijn geen beveiligende noodmaatregelen moeten worden getroffen. In die zin zouden we, lapidair gezegd, niet kiezen voor een radicale linkse anti-strategie maar voor een *linkshandige averechtse strategie*.

Het linkshandige moet blijken uit de basisbekkennissen die, zo hopen we althans, gemeenschappelijk zijn met links: ook wij zijn resoluut tegen racisme, voor het bestrijding van het fascistische gevaar en voor het wegwerken van achterstellings- en uitsluitingsmechanisme die in ons (kapitalistisch) systeem zijn ingebakken. Ook wij willen ageren voor een geloofwaardige politiek die deze gevaren kordaat wil aanpakken en zich niet bedient van alibi's. Ook wij willen waakzaamheid vragen voor een wolf die zich kan voordoen in schapevacht. Het ontmaskeren van extreem-rechts door te wijzen op het feit dat extreem-rechts (nog) niet zegt wat het denkt (De Witte) dient wel degelijk te gebeuren. Voor wat de grote objectieven aangaat (een rechtvaardige, verdraagzame en democratische samenleving), ziet men best een bondgenoot in ons. Ook wij vinden elke politiek alliantie met extreem-rechts verwerpelijk. We verheugen ons dan ook in het feit dat verschillende fracties van de Vlaamse Raad eenparig het 70-puntenprogramma heeft afgewezen. Tegelijkertijd veroordelen we kordaat de slippertjes die steeds meer prominenten van de andere partijen maken in de richting van het Vlaams Blok (bijv. verklaringen

van minister Delcroix). In de wijze van aanpak van extreem rechts verschillen we evenwel op meer dan nuances van radicaal links. Gemakshalve noemen we dit het "averechtse" in onze strategie.

Het averechtse zit hem in het afwijzen van vergelijkbare methodes en handelswijzen die de beide extremen hebben, ondanks hun radicaal verschillende gedachtengoed. Beiden zoeken de polarisering. Beiden houden er karikatuurale zwart-wit denkbeelden op na. Beiden homogeniseren de vijand om er onversaagd tegenaan te kunnen. Beiden zien massale spookbeelden van achter de deur opduiken. Voor de ene zijn dat de vreemde invasies, de verloederende en verwilderende van politiek en de zeden, voor de andere zijn het de fascisten en racisten die klaar staan om de (al)macht te grijpen. Bij beiden is het alleen het (politiek) systeem dat faalt. De radicalisering van het beleid klinkt bij beiden goed, ook al verstaat elk er inhoudelijk iets anders onder. Democratie en verdraagzaamheid hebben beiden gemeen... maar dan alleen in hun lippendienst. Voor beiden is het doel zo heilig dat de discussie over de middelen er nauwelijks toe doet. Beiden zijn blind voor eventuele niet bedoelde gevolgen van hun acties. Hiervoor aandacht vragen zou bij deze strekkingen trouwens overkomen als verraad aan de objectieven, aan de goede (?) zaak.

In onze benadering willen we meerder bekkennissen en opdrachten tegelijkertijd in acht nemen. Sommige ervan werken we verder uit in puntjes met aanbevelingen.

Een eerste: ondubbelzinnig blijven opkomen voor het eigen gedachtengoed, zonder concessies aan rechts. We willen dan ook nu al waarschuwen voor de hete adem die in de komende verkiezingsperiodes (Europa, gemeenteraadsverkiezingen) van rechts kunnen uitgaan op de andere formaties. Het zou niet slecht zijn dat er nu reeds kritische denkcellen ontstaan of ruchtbaarheid krijgen die ethervervuiling, verbale collaboratie en windhaangedrag signaleren en aan de kaak stellen.

Een tweede: inwerken op omgevingsfactoren die electoraal rechts in de lift hebben geholpen. Het is de strijd tegen dualisering, relatieve achterstelling, toekomst-bedreiging, anomie en atomisering. Het is een strijd voor tewerkstelling, bestaanszekerheid, solidariteit, verbondenheid en hoop op de toekomst. Laat ons niet vergeten dat de gevaarlijkste voedingsbodem wellicht deze is van onverschilligheid (om de anderen), de onpersoonlijkheid en de conformiteitsdruk aan de vermeende "bon ton" (van de referentiegroep) zoals een studie uitwees waarom gewone huisvaders in volle vrijheid meewerkten aan Jodenvergassing.

Een derde: voorkomen dat de argeloze (extreem-rechts) kiezer in zijn keuze wordt versterkt. Uit het artikel van Billiet blijkt reeds de dualiteit tussen electorale aanhang en Vlaams Blok-militanten en activisten. Pas wanneer dezen zich zouden verenigen en wanneer bovendien populistisch rechts versmelt met ideologisch rechts is er reden tot paniek. Ondertussen moeten we waakzaam toezien dat de Vlaams-Blokkiezers die aan politieke shopping hebben gedaan, niet versterkt worden in hun keuze door stigmatisering (wat nog niet wil zeggen dat men al te verschonend moet optreden). Wij zouden dit het "ontankeringsdebat" willen noemen.

Een vierde: blootleggen van verborgen agenda van extreem rechts en doorprikken van de schone schijn, wat ook in dit dossier terecht gebeurt.

Een vijfde: voorkomen dat de martelarenrol kan uitgespeeld. De Vlaamse sympathie voor de underdog, het lelijke eendje, mag niet onderschat. Een houding die rechts handig uitspeelt. We weten dat in de praktische consequenties dit morele vragen en maatschappelijke dilemma's kan oproepen. Moet soms niet gekozen worden om extreem rechts zichzelf te laten uitsluiten of door de mand te laten vallen dan ze te verbannen of aan de schandpaal te slaan? De vraag blijft open.

Een zesde: aanhouden van geloofwaardigheid in bestrijdingsmethodes en -middelen. Afkeer van geweld, ideologische indoctrinatie, van externe zondebokken-aanwijzing, van manipulatie van gevoelens van onvrede, ... moet in de eigen houding en aanpak vertaald worden. In die zin zijn we minder links dan averchts.

Een zevende: creatie van juridisch en wettelijk beschermde en behoedende instrumenten om minstens het ethisch minimum en de mensenrechtenbenadering te handhaven (een verfijnde wet op het racisme, vervolgen van rechts-terroristische groeperingen, geen subsidies aan ondemocratische partijen die qua ideeën in strijd zijn met de mensenrechten).

Wat meer toegespitst zit het *averechtse* in onze benadering in de kritiek die we op de gemeenschappelijke houdingen van extreem rechts en links hebben: Tegenover dramatisering en paniekvoetbal opteren we voor waakzaamheid en alertheid, gevoed door een gerechtvaardigde en gezonde ongerustheid;

Tegenover een negativisme dat enkel aanklacht, protest en revindicatie dult, stellen we ook (vooral) positieve waarden en uitdagingen voorop (bijv. interculturele samenleving, gelijke kansen, ...). Niet enkel de aanklacht, ook de oproepen en uitnodigingen voor eigen engagement, verantwoordelijkheid en kritische reflectie, vinden we belangrijk; Tegenover de verticale polarisering en blokvorming, bepleiten we een hori-

zontale en pluriforme verspreiding, in velerlei vormen, van deze ongerustheid en waakzaamheid. Gelegenheidsfrontvorming kan, maar moet niet per se hieruit voortvloeien. Omwille van het belang van de gemeenschappelijke doelstellingen en de onderlinge verdraagzaamheid in de praktijk onthoudt men zich hierbij dan best van monopolieaanspraken, gangmakers-pretenties, spreekbuisambities of van een godfather-mentaliteit.

Tegenover een houding van "het doel heiligt de middelen", bepleiten we een houding die de middelen ook evalueert naar hun inherente waarde, hun democratische legitimiteit en hun geloofwaardigheid, gespiegeld aan eigen uitgangsprincipes en deontologisch besef. Geweld, met inbegrip van anti-geweld dient dan ook in principe afgekeurd en kan hoogstens in extreme, uitzonderlijke situaties enige legitimiteit hebben.

Tegenover het veralgemenend en schematiserend voor-denken bepleiten we de waarde van de kritische rede die zin voor nuancering en onderscheiding heeft en ieder persoonlijk aanzet tot kritisch reflectie en houdingbepaling. Aldus is men steeds op zoek naar welke waarheid achter slogans steekt en waar men de waarheid geweld aan doet. Zij stelt vragen naar elke potentieel vooroordeel zowel bij links, rechts, centrum, ... en niet enkel bij een ander maar ook bij hoogst eigen persoon.

Tegenover het eigen "groot gelijk" bepleiten wij de gezonde twijfel, wat daarom geen afbreuk doet van de diepere onderliggende overtuigingen. Het is niet omdat je een duidelijke overtuiging hebt (gelijkwaardigheid van mensen, kansengelijkheid, democratie als minst slechte bestuursvorm, ...) dat er geen twijfel kan bestaan over actuele inschatting, historische en culturele invulling, aanpak en remediëringwijze. Twijfel is trouwens een aangewezen, zoniet onontbeerlijke, basis-houding die een samenleving van democratie, verdraagzaamheid, pluraliteit en interculturaliteit vereist. Laat

ons de anderen geen alibi verschaffen om "hun groot gelijk" als universele waarheid aan te dienen.

Tegenover de eenzijdige verantwoordelijkheidstoewijzing of afwending op de overheid bepleiten we een houding die aandacht vraagt voor de gedeelde verantwoordelijkheid: de overheid, het maatschappelijk middenveld, de burgers, de beroepsgroepen, de media. In die zin is er een verantwoordelijkheid van het onderwijs (cfr. non-discriminatiepact), van juristen (cfr. verontruste juristen), van de pers (journalistenbond, waar blijf je?), van arbeidersbewegingen,

Tegenover de democratische en verdraagzame lippendienst van elke extreem past eenzelfde ontmaskering, zoals het gedachtengoed en de verborgen agenda van extreem-rechts mag en moet bloot gelegd. De werkmethode en praktijken die gehanteerd worden moeten ook op hun democratische principes getoetst.

Tegenover de harde algemene confrontatiepolitiek, vanuit een polariseringsambitie, kiezen we voor een actiemix van neutralisatie, collectieve en individuele weerbaarheid, het blootleggen van de consequenties van extreem-rechts stellingen en het aantonen van interne tegenstrijdigheden of inconsequenties. Waarbinnen extreem-rechts racistische, fascistische en ondemocratische stellingen verdedigd worden is de radicale (ideeën)confrontatie onontbeerlijk. Hier kan geen enkel compromis geduld of stilzwijgend gedoogd.

Tegenover een exclusieve toewijzing van de straat als confrontatiearena, zien wij meerdere "ringen" om ideeënmatig te duelleren of om de ongerustheid te uiten (bijv. penclubs, de telefoon, interne deontologische commissies, ...). Niet in het minst is weerwerk geboden waar de populistische volksmondaanwezige is. Een tip: ten opzichte van extreem-rechts verhalen past dikwijls geen morele preek (men luistert nauwelijks). Meteen "meent ge nu echt wat ge zegt" of "een geluk dat

anderen daar zo niet over denken" kan niet zelden meer effect boeken.

Tegenover het over één kam scheren van rechts, extreem rechts, volksnationalisme, populisme, etnocentrisme, racisme, fascisme, vooroordelen, kiezen en militeren voor rechts, ... kiezen we voor de gave des onderscheids die graduele en essentiële verschillen blootlegt. Differentiatie kan goed zijn om een geëigende aanpak per uitzicht

uit te dokteren, om te voorkomen dat de verschillende uitzichten zich zouden "solidariseren" en omeen doorgroeiën van "kwaad naar erger" te voorkomen. Je treedt tenslotte anders op tegen iemand die zegt dat migranten zich moeten aanpassen dan tegen iemand die zegt dat migranten omwille herkomst minderwaardig zijn (en dus een andere behandeling verdienen).

Tegenover een strategie die liberale vrijheidsrechten of burgerrechten totaal onbelangrijke acht in het licht van de beveiliging van democratie en ter bestrijding van racisme, pleiten we voor een niet zo lichtzinnige benadering die blijft worstelen met de vraag hoe deze verworvenheden kunnen blijven beschermd, zonder dat de democratie zich van binnenuit laat ondergraven.

Tegenover een houding alsof er enkel systeem-racisme is zijn we van mening

dat naast dit belangrijk uitzicht er nog heel wat andere verschijningsvormen zijn van deze veelkoppige draak. In functie van herkomst, gradatie, aspectualiteit worden termen gebruikt als economisch racisme, alledaags racisme, koloniaal racisme, Of de termen correct gebruikt worden is zeer de vraag. Alvast is het nodig de verschillende uitzichten en de vragen naar onderlinge verhouding onder ogen te zien.

Aanbevelingen in een houding tegen extreem-rechts

Als we nu proberen onze houding toe te passen op een strategie tegen extreem-rechts en racisme, dan zouden we volgende aandachtspunten voor onszelf en de anderen naar voor willen schuiven. Gelet op onze opmerking over de reserves t.o.v. "eigen groot gelijk" blijven de aanbevelingen uiteraard ter discussie.

Probeer volks rechts van politiek en ideologisch rechts te isoleren.

Hanteer op correcte wijze begrippen zoals racisme en fascisme. Voorkom het eroderen van de begrippen zodat ze een blijvend appél van verontwaardiging in zich blijven dragen. Vermijd het onverantwoord stigmatiseren van mensen, zo het niet om manifest racisme gaat. Andere probleemuitzichten,

die niet mogen genegeerd (vreemdelingenangst, toekomstvrees, vooroordelen, ...), vragen om een geëigende aanpak.

Geef er je rekenschap van dat racisme niet enkel in rechtse formaties terug te vinden is, zoals ook niet alle rechtse stemmers racisten zijn.

Niet enkel het ontmaskeren van het extreem-rechts zaai- of gedachtengoed is noodzakelijk, ook dient aandacht gegeven aan de (verzuurde?) voedingsbodem: de terechte en onterechte gevoelens van ontevredenheid, angst, relatieve achterstelling, bedreiging, ontgoocheling in de politiek, De gevoelens ernstig nemen betekent daarom nog niet hetzelfde als mensen (kiezers) naar de mond te praten of ongenueanceerd het groot gelijk van de (gefrustreerde?) kiezer onderstrepen. Bevorder de acties die mensen opnieuw hoop in de toekomst kunnen geven en tegelijk vrede in hun persoonlijk bestaan. Daar de aanhang van extreem rechts sterk correleert met het persoonlijk gevoel van anomie en ontregeling.

Heb zowel oog voor gelijkenissen als voor de verschillen tussen oud en nieuw rechts. Een objectiverende benadering moet op een evenwichtige wijze gecombineerd met waarschuwingsbepaalingen ter voorkoming dat "de geschiedenis zich (op een andere wijze) herhaalt". Angst is dikwijls een slechte raadgever. De actuele verrechtsing wordt immers ook in grote mate toegeschreven aan (toekomst en faal)angst. Pas op voor "de zichzelf waarmakende voorspelling" die al te realistische afbeeldingen van spookbeelden met zich kunnen meebrengen.

Verhoog de doeltreffendheid en fijngevoeligheid van de wetgeving op het racisme en doe het Centrum voor Kansengelijkheid en Racismebestrijding zijn rol als waakhond vervullen.

Bevorder de politieke geloofwaardigheid en doeltreffendheid door een veelheid aan acties. We denken spontaan aan de strijd tegen affairisme, tegen

bagatellisering van het politieke mandaat, tegen valse verwachtingen die de politiek niet kan inlossen, tegen recessie en crisis, We denken aan een strijd voor het beveiligen en verbeteren van de sociale zekerheid, de tewerkstelling, de veiligheid en leefbaarheid van de steden, de interculturele uitwisseling, In dit alles behoedt de politiek zich én voor verantwoordelijkheidsvlucht én voor zelfoverschatting. De marges van het beleid blijven klein en het is goed dat de burger er zich rekenschap van geeft: de internationale conjunctuur, de open grenzen, de niet bedoelde gevolgen van het beleid, het autonomiestreven van het individu, de partij-politieke versplintering, de communautaire opdeling, ... houden zoveel beperkingen in zich dat de burger er zich best rekenschap van geeft teneinde de revolutie van de rijzende verwachtingen te voorkomen. Een benadering van consumenten en producenten van politiek, van regeerders en geregeerden is nefast. Hiertegenover moet een klimaat kunnen groeien van "wij, de overheid".

Bevorder de politieke vorming via gezin, onderwijs, intermediaire instellingen, partijen, De tijd moet voorbij zijn dat politieke vorming taboe is omdat er bij voorbaat een claim van partijdigheid op rust. De democratie moet heroverd worden. De politieke filosofie moet heropgevoerd. In het geschiedenisonderwijs moet voldoende aandacht besteed aan de relatief recente politieke geschiedenis.

Vraag tegenover een nationalistische benadering aandacht voor een gezonde kosmopolitische benadering. Dit moet de uitnodiging inhouden om over de grenzen te kijken. Dit mag evenwel niet leiden tot het willen wegvagen van culturele eenheden en collectieve verscheidenheden. In de aandacht voor de collectieve eenheid moet er niet enkel ruimte zijn om migrantenculturen breder en actiever te interpreteren als recht op particulariteiten. Ook moet voldoende aandacht uitgaan naar een arbeiderscultuur die sterk vertrekt van "lokalisme" en "ieder gelijk voor de

wet"-opvatting. Tegenover de opgefokte mythe van de Vlaamse eigenheid past een doorprieken. Zoals onlangs iemand schreef: Vlaamse eigenheid kan niet berusten op herkomst. Gelet op het internationaal klimaat van opkomend of groeiend nationalisme is het totaal ongepast het Vlaams zelfwaardigheidsgevoel nog meer op te vijzelen als jeldtuit. Sommigen beweren trouwens, niet volledig ten onrechte, dat juist in de afkeer van overdreven eigenwaan een stukje van onze eigenheid kan gevonden. Laat ons in ons gedram over eigenheid, onze eigenheid niet ondergraven. Tegenover een ongezond negatief zelfbeeld moet geen Vlaamse eigenwaan "gecultiveerd". Zou een relativerend Vlaams chauvinisme al niet meer dan genoeg zijn?

Zonder een verfijnd juridisch kader ter neutralisatie van extreem rechts te betwisten (zie hierboven) menen we dat niet zozeer het decreteren van gedragsregels tegen (formeel democratisch) rechts steeds aangewezen is. Soms kan het raadzamer zijn opbouw naar gedragsregels en codes toe te werken. Het samen groeien naar deze afspraken en regels kan wat trager werken, maar is wellicht minstens zo duurzaam. De druk van ontwiking is in dat geval minder groot. Dit vraagt ook zin voor een inductief werken: wat staan we als waarden voor, wat is hier gemeenschappelijk, welke situaties of voorvallen kennen we die zich echt niet meer mogen herhalen, wat bestaat er nu reeds aan mogelijkheden om op te treden, werkt dit of werkt dit niet, welke onderscheiden situaties dienen zich aan waarop de houding dient afgesteld (ideeën, handelingspraktijken, het gemandateerd zijn of niet, ...).

Tenslotte eindigen we met een bijzondere noot: bevorder opnieuw een leescultuur, want rechts woekert waar het "beeld en boutade" regeert. Want tussen rechts electoraat en (ernstige) lectuur staat niet zelden een ... BAREEL!

Marc Maes

BIBLIOGRAFIE

Onder de verschillende bijdragen in dit dossier vond u al een hele waaier publikaties over uiterst-rechts vermeld. Hier vindt u nog een kleine greep uit de publikaties over dit onderwerp die te raadplegen zijn in de VCIM-bibliotheek. Boeken en brochures over racisme komen in een latere Bareel aan bod.

Racistische partijen in West-Europa : Tussen nationale traditie en Europese samenwerking

Elberts, F., Fennema, M., Leiden, Stichting Burgerschapskunde/Nederlands Centrum voor Politieke Vorming, 1993. - 175 p. - ISBN 90-6473-283-3;

Daar komen ze aangemarcheerd : Extreem-rechts in Europa

Vander Velpen, J., Breda, Papieren Tijger/Berchem, EPO, 1992. - 245 p. - ISBN 90-6445-629-1.

Extreem-Rechts in Na-oorlogs Europa

Stouthuysen, P., Brussel, VUB-PRESS, 1993. - 176 p. - ISBN 90-5487-027-3.

De mythe van de minderheid

Altink, S., Utrecht/Antwerpen, Veen, 1985. - 288 p. - ISBN 90-204-2298-7.

De Barbaren : Migranten en racisme in de Belgische politiek

Gijsels, H., Hobin, V., [et al.], Berchem, EPO/Brussel, Halt, 1988. - 180 p. - ISBN 90-6445-824-3.

Het Vlaams Blok 1938-1988 : Het verdriet van Vlaanderen

Gijsels, H., Vander Velpen, J., Berchem, EPO, 1989. - 172 p. - ISBN 90-6445-655-0.

Eigen volkeerst : Antwoord op het vreemdelingenprobleem

Dewinter, F., Brecht/Antwerpen, De Roerdomp, 1989. - 183 p. - ISBN 90-6307-651-7.

Analyse van het 70-puntenprogramma van het Vlaams Blok

CEPESS. Brussel, CEPESS, 1992. - 31 p. -

Onbekend of onbemind ? Een sociologisch onderzoek naar de houding van de Belgen tegenover migranten

Billiet, J., Carton, A., Huys, R., Leuven, Sociologisch Onderzoeksinstituut/Departement Sociologie K.U.L., 1990. - 300 p. - ISBN 90-6784-070-X.

Stemmen voor Vlaams Blok of ROSSEM : De kiezer zelf aan het woord

Billiet, J., Swyngedouw, M., Carton, A., Leuven, Departement Sociologie/I.S.P.O., 1992. (Bulletin nr. 1992/2 van het I.S.P.O.) - 24 p. - ISBN 90-6784-093-9.

Lexicon Politieke & Jeugdcollaboratie

Van Laeken, F., Verhoeven, E., Brussel, BRT-Instructieve Omroep, 1985. - 96 p. -

Mensenrechten, racisme en extreem rechts. Verslagboek 1989 Congres CSC-vormingswerk

Vranckx, W. (eindred.), Brussel, CSC, 1989. - 62 p. -

The Racial State. Germany 1933-1945

Burleigh, M., Wippermann W., Cambridge, Cambridge University Press, 1991. - 386 p. - ISBN 0-521-39802-9. Rechtsextremisme in de BRD. Reader. Plöger, T., Dönmez, S. (samenst.), Rotterdam, ARIC, 1991. - 34 p. -

De ontkenning van de Holocaust : Antisemitisme, racisme en Nieuw Rechts

Gill Seidel. Baarn, Ambo/Den Haag, Novib, 1988. (Antiracisme-reeks). - 248 p. - ISBN 90-263-0842-6.

Schwarz Bücher Braun. Medienhandbuch zum Thema (Neo)Faschismus

Kollman, D., Kollmer, J. [et al.], Bielefeld, AJZ Verlag, 1990. - 169 p. - ISBN 3-921680-88-3.

Met dit interview met Luc Dhoore in onze reeks 'Interviews met beleidsmakers' hebben we een dubbelslag gehaald. Sinds mei 1993 is hij immers de nieuwe voorzitter van het VCIM. Bovendien is hij een 'ancien' op het gebied van migrantenzaken : als gewezen KS-personeelschef, als ingeweken Limburger die de stichtingsvergadering van de POG heeft meegemaakt, als gewezen minister van Sociale Zaken, als parlementslid dat mee aan de wieg stond van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding,....

We hoefden hem nauwelijks vragen te stellen : hij wist gewoon wat wij (en u?) wilden weten.

Voorgeschiedenis

"Ik heb mijn rechtsstudies in Leuven gedaan en woonde er in het vroegere huis van prof. Dondeyne. Dat is toch wel een bepalende factor in mijn leven geweest. Mijn eerste job was op het kabinet van Minister Harmel van Buitenlandse Zaken, waar mijn rechtstreekse chef Jef Van Bilsen was, de man van de dekolonisatiepolitiek. Ook van hem heb ik heel wat opgestoken. Na mijn legerdienst ben ik als Oostvlaming in Limburg terechtgekomen, in de koolmijn van Winterslag, eerst even tjes als juridisch adviseur en daarna als personeelschef.

In Winterslag hadden we een hoog percentage "gastarbeiders" - dat was toen de naam - waarmee we van meet af aan een goede relatie hadden. Solidariteit is waarschijnlijk het meest misbruikte woord in de geschiedenis, maar in het speciale klimaat van de koolmijn was het geen ijdel woord. Ook niet in de cité van Winterslag waar ik woonde, en waar mijn buur links een Turk was, de andere een Italiaan en mijn overbuur een Belg."

Politiek

"Ik ben dan in de politiek gegaan. Ik kwam eind '69 in het parlement. Mijn eerste initiatief als parlementair, in '70, voor ik in de regering zat, is de wijziging van de wet op de naturalisatie geweest.

Ik ben tamelijk vlug minister geworden, in begin '72, tot eind '81. Mijn activiteiten toen waren economische expansie, huisvesting, vooral sociale huisvesting, en ruimtelijke ordening. Als minister van Sociale Zaken had ik te maken met de hele problematiek van de sociale zekerheid en van de nog niet in orde zijnde reglementering voor de Maghreblanden op dat vlak.

Je ziet dat er heel wat is dat mij al jaren geleden in contact heeft gebracht met de migrantenproblematiek."

Onthaalbeleid of integratiebeleid?

"Het is belangrijk om een onderscheid te maken tussen die twee, maar ik denk dat het onthaalbeleid zoals dat in Limburg opgevat werd, zeker door Marie-Claire Rosiers en ook door gouverneur Roppe, in feite integratiebeleid was. Natuurlijk is onthaal slechts een fractie van het probleem van integratie, maar op dat ogenblik was die ook minder nodig. Het was een periode van bijna volledige tewerkstelling; de mensen die naar Limburg kwamen, hadden een arbeidscontract. Dus het probleem van een job vinden stelde zich niet, het probleem van een huis vinden evenmin. Het was bijna een paternalistisch tijdperk, met de koolmijnen die over alles baas speelden. Niet dat ik daarvan een voorstander ben, maar dit bracht wel mee dat men kansen gaf. Zo bezorgde men de Italiaanse mensen al heel vlug een kerk, gaf men ook Italiaanse les aan de jonge Italianen, enz.. Ik heb de hele evolutie van onthaalbeleid naar integratiebeleid meegemaakt; wat Limburg betreft is er volgens mij geen breuk tussen de POG-onthaalstructuur en het hele beleid van integratie."

Initiatiefnemer van taallessen Nederlands

"Ik was mezelf ervan bewust dat het uiterst belangrijk is dat men mekaar goed begrijpt. Ik ben trouwens zelf Italiaans gaan volgen omdat het Italiaans bij ons in Winterslag belangrijk was. Het is normaal dat mensen die zich hier komen vestigen, zeker als ze langere tijd willen blijven, de kans krijgen om op een degelijke wijze -

want het is ook een kwestie van centen ! - onze taal te leren. Vandaar dat we in Genk vrij vlug gestart zijn met taallessen. Ook in de mijn zelf hebben we op een bepaald ogenblik voor de mijnwerkers taallessen georganiseerd. Dit alles gebeurde op een totaal onvolmaakte wijze, maar over het belang ervan moet hier onder ons niet gediscussieerd worden."

Verplichte taallessen?

"Laat ons over de noodzaak om Nederlands te leren niet te veel in abstracte termen spreken. Ik vind dat je bijvoorbeeld van vrouwen uit de eerste generatie niet kunt eisen dat ze op de kortst mogelijke tijd Nederlands kennen. We moeten werkelijk sommige mensen verontschuldigen wanneer ze ook na jaren geen Nederlands kennen.

Ik beweer trouwens dat de derde generatie wat dat betreft weinig of geen problemen stelt. Maar dan moeten we het hebben over de échte derde generatie en niet over iemand uit het buitenland die met iemand van de tweede generatie hier huwt. Je moet natuurlijk alle faciliteiten geven aan die mensen, ze aanmoedigen, omdat het in hun eigen belang is, voor hun eigen mogelijkheden en ontwikkeling, voor goede buurschappen met de gemeenschap waarin ze leven. Maar verplichten, nee, dat moet je ten zeerste nuanceren. Ik hoop natuurlijk dat de mensen die hier willen blijven alle mogelijke inspanningen doen, zoals wij die ook moeten doen. Maar je moet een opening laten voor de mensen die dat niet doen, of niet kunnen doen, of omwille van hun maatschappelijke context niet wensen te doen. En hierin is mijn standpunt inderdaad genuanceerder dan het officiële standpunt van de CVP."

Evolutie in de houding tegenover migranten

"Ik heb een hele evolutie gezien in de houding tegenover migranten. Ik denk dat er maar één echte verklaring is: dat is de economische situatie waarin men zich bij ons en ook elders bevindt. Indien men een situatie van volledige tewerkstelling zou hebben, dan zouden al deze mensen meer middelen hebben, ook om in aanmerking te komen voor een normale huurwoning. Het grote probleem van de weerstand van veel mensen tegenover de migranten is het probleem van: "ze nemen onze jobs weg" en "ze profiteren van onze sociale zekerheid". Ik zeg niet dat alles opperbest was in Limburg, maar tot aan de crisis hebben we die houding nooit gehad.

spanningen moeten vragen aan de bevolking. Wanneer iemand dat misbruikt en uitbuit, is dat natuurlijk een formidabele misdaad, maar tegelijkertijd lopen er veel mensen in."

Migranten en het maatschappelijke debat

"Indien er een tekort aan werkgelegenheid, ... is, dan zouden wij de moed moeten hebben om onze mening te zeggen. En die moed heeft men noch in de politieke middelen, noch bij de werkgevers, en voor een stuk ook niet in de werknemersmiddelen. De overheid, de provincie, de gemeenten hadden het huidige maatschappelijke debat kunnen voorkomen door permanent en correct uit te leggen dat het over mensen gaat die niet anders zijn dan de

Je kan niet zeggen dat het maatschappelijke debat werd afgebroken, het bestond in feite niet. Het was ook niet nodig, het probleem stelde zich niet. Waarom zou een burgemeester in Limburg twintig jaar geleden over migranten praten? Er was geen probleem. Akkoord, het maatschappelijk debat had er moeten komen op een positieve manier, men had niet alleen de negatieve stemmen mogen laten opwellen.

Het is de grote verdienste van Paula D'Hondt en het Koninklijk Commissariaat geweest dat ze het maatschappelijke debat wel heel duidelijk naar het land uitgedragen hebben. Ze hebben geen blad voor de mond genomen. Misschien is het wel wat laat gekomen. Het resultaat is dat het debat er nu wel

Ik heb nog nooit vastgesteld dat men in Antwerpen struikelt over de joden die toch ook hun eigen klederdracht en cultuur hebben. Die twee materiële gewichten komt volgens mij omdat die joden geen probleem gesteld hebben op het gebied van jobs.

Ik denk ook dat er op een bepaald ogenblik een optimum is qua aantallen. In Stockholm waar ik een internationale conferentie heb meegemaakt sprak men over 10%, dan gaat alles nog redelijk goed, in goede harmonie. Ik ben zelf geen fetisjist van cijfers of percentages, maar het is wel zo dat we in een moeilijker toestand meer in-

anderen, dat wij ze voor een groot stuk gevraagd hebben om naar hier te komen en dat dat zijn consequenties heeft. Dus wanneer men iemand met zijn gezin laat overkomen, niet voor een beperkte duur maar voor zijn hele loopbaan, om hier voor de welstand van onze eigen economie de moeilijkste jobs te doen, dan moeten we de consequenties daarvan aanvaarden. Anders is het oneerlijk. Dat was de houding van België, en ik denk dat die houding goed was. Zwitserland, en in bepaalde gevallen ook Nederland, dachten er anders over.

is, maar dat men een heleboel mensen nog niet overtuigd heeft en misschien nooit zal overtuigen, omdat ze zo geïndoctrineerd werden door de negatieve aspecten."

Consensus over de partijen heen?

"Toch geloof ik dat er nog een consensus komt over de partijen heen. Ik heb dat ondervonden toen we, samen met toch ongeveer alle partijen, het wetsvoorstel ter verlenging van de taken van het Koninklijk Commissariaat hebben ingediend. Zelfs mensen uit oppositiepartijen - de Groenen, Jan De Corte - hebben het mee ondertekend. En ik

weet uit vertrouwelijke gesprekken die ik met mensen op het hoogste niveau heb gehad dat het bij de liberalen, zeker bij de Vlaamse liberalen, op het nippertje was. Hun houding werd hoofdzakelijk ingegeven door hun kritiek op wat volgens hen in de voorbije jaren een verkeerde houding van de regering tegenover migranten was. Ze wilden niet, door mee te werken aan de besteding van een stuk van dit beleid, de indruk geven dat ze ermee akkoord gingen. Ik heb hen daarom vanuit de tribune een beetje opzettelijk de retorische vraag gesteld: "Veronderstel dat jullie na de verkiezingen mee aan het bewind zijn, ga je dan het Centrum afschaffen of niet?" Ik heb geen antwoord gekregen, maar ik had de indruk dat men dat niet wenste."

Prioriteiten voor de toekomst

"Ja, voor mij is de tijd van de primauteit van het nationale voorbij. Het Koninklijk Commissariaat was nationaal, dat was uitstekend, prima voor het maatschappelijk debat en voor de sectoren die moesten aangepakt worden. Ik heb dat toen toegejuicht, maar de klemtonen, de belangrijke opdrachten zijn nu voor de gemeenschappen. En begrijp me niet verkeerd, ik zou minstens even graag gehad hebben dat we niet zover hadden gesplitst naar gemeenschappen en gewesten toe. Het is goed dat we Paula D'Hondt de voorbije vier jaar haar uitstekende werk hebben laten doen, nu echter moeten wij ons met het VCIM affirmeren. We moeten geen onnodige publiciteit zoeken; als we in stilte zaken goed kunnen laten evolueren, des te beter. Maar in het maatschappelijk debat over cultuur, onderwijs, tewerkstelling, noem maar op ..., allemaal zaken die tot de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap behoren, moeten wij onze stem verheffen. Samen met heel ons bestuur, met onze medewerkers hier, met onze regionale en lokale centra gaan we de zaken vanuit de gemeenschap behartigen en gemeenschappelijke klemtonen leggen. Onze prioriteit hierbij, dat is duidelijk, is onder meer het onderwijs. Het non-discriminatiepact en de non-discriminatiecode zullen prioriteiten zijn, dat is essentieel. Het is mijn wens dat er ook een programma komt op iets langere termijn, dat ik zou laten samenvallen met de duur van de legislatuur van de regering, dat wil zeggen tot eind '95."

Taken en functie van het Centrum voor Gelijke Kansen & Racismebestrijding

"Het Centrum zal in de toekomst wel altijd een denkgroep blijven van wat zou moeten gebeuren; de opdracht hierbij is nationaal. Het moet ook studiewerk doen: bijv. vergelijkingen maken met wat in het buitenland bestaat om te zien welke leemten we hebben, welke goede voorbeelden van elders we als leidraad kunnen gebruiken, enz.. Ik vind het ook belangrijk dat het stimulerend optreedt. Daarnaast moet het ook concreet beleidswerk doen, voor zover het nationaal is, bijv. rond sociale zekerheid, rond de nationaliteitswetgeving, rond de dienst vreemdelingenzaken, enz.. Ook hebben we een belangrijke opening gelaten voor het verdedigen van principiële zaken, misschien is het toch wel goed dat dit door het Centrum gebeurt. Natuurlijk is het nodig om een goede coördinatie en samenspraak te hebben; er moet voor gezorgd worden dat er geen dubbel werk gebeurt, dat er in alle vriendschap een goede taakafbakening komt, dat er ook wel permanente contacten zijn. Wat mij belangrijk lijkt - zo hebben wij het ook vanuit het parlement geconcipeerd - is dat het Centrum een orgaan is waar voor het hele land met gezag kan gesproken worden en waar het maatschappelijk debat op het principiële vlak kan worden gevoerd."

Waarom keuze voor het VCIM?

"Ik heb zeker niet voor het VCIM gekozen! Ik weet niet of men mij ooit de vraag zou gesteld hebben, maar ik zou nooit bereid geweest zijn om naar het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding te gaan. Iemand die een initiatief neemt of een bepaald orgaan creëert, moet daar nadien geen rol in willen spelen, dat is voor mij een deontologische kwestie. Wat het VCIM betreft, daar heb ik geen verdienste aan, daar ben ik ten gevolge van omstandigheden in gekomen, omdat de vorige voorzitter Joost Belmans erop aangedrongen heeft. Ik heb nog lang geaarzeld, niet omdat ik het niet graag deed, maar omwille van het tijdgebrek omdat ik al andere opdrachten aanvaard had. Indien men mij gevraagd zou hebben "het Centrum of het VCIM", dan zou ik kruis of munt moeten opgooien, ik zou beide boeiend gevonden hebben.

Alhoewel, beleidsmatig ligt volgens mij de toekomst veel meer bij het VCIM dan bij het Centrum."

*Eliane Peytier
Franco De Gregorio*

Aangekondigd

Trefdag Hand in Hand

Hand in Hand organiseert op zaterdag 9 oktober, één jaar voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1994, een trefdag waarop een ruime raadpleging over de inhoudelijke standpunten en over de acties en campagnes voor volgend jaar georganiseerd worden. Iedereen die plaatselijk of nationaal actief is, is uitgenodigd.

De trefdag gaat door op 9 oktober in het Alpheusdal, F. Williotstraat 22, 2600 Berchem. Inlichtingen en inschrijvingen : Hand in Hand, Breugelstraat 31 in 2018 Antwerpen, 03/281.15.05.

Van wereldburger tot "bange blanke man"?

Unesco Vlaanderen vzw organiseert dit colloquium op 18 en 19 oktober 1993 in het kader van het Werelddecennium voor Culturele Ontwikkeling en van Antwerpen '93. Gedurende twee dagen gaan o.a. Els Witte, Roger Burggraeve, Alain Finkielkraut, Ronald Commers en Eugene Roossens in op vragen als "vormen nationaal-populistische partijen een bedreiging voor de democratie ?", "etniciteit als wapen",

Het colloquium gaat door op 18 en 19 oktober 1993 in de Antwerpse Stadschouwburg, Theaterplein 2. Deelname kost 1.000 Bfr., de congresmap kost 250 Bfr. Inschrijven bij Unesco Vlaanderen, F. Rooseveltplaats 12 in 2060 Antwerpen.

SAMEN
LEVEN IN SOLIDARITEIT
VOOR VERDRAAGZAAMHEID
RACISME BESTRIJDEN
DE DEMOKRATIE BESCHERMEN

MANIFESTATIE
ZONDAG 28 NOVEMBER 1993
14.00 U. STADSPARK ANTWERPEN

[illegible]